

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1915.

Andra kammaren.

Nr 78.

Lördagen den 15 maj.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Justerades de vid kammarens sammanträde den 8 innevarande maj förda protokollen.

§ 2.

Herr statsrådet Vennersten avlämnade Kungl. Maj:ts proposition, nr 200, med förslag till lag om rätt för Konungen att stadga förbud i vissa fall mot slaktande av svin och saluhållande av slaktat svin.

§ 3.

Föredrogs andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtande, nr 11, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående inrättande av ett statens tryckeri; och biföll kammaren utskottets däri gjorda hemställan.

Jämlikt § 63 riksdagsordningen skulle detta beslut genom utdrag av protokollet delgivas första kammaren.

§ 4.

Till behandling företogs nu konstitutionsutskottets utlåtande, nr 13, i anledning av särskilda motioner om skrivelse till Kungl. Maj:t angående förlänande av större planmässighet och enhetlighet åt statsregleringsarbetet.

Ang. större planmässighet och enhetlighet i statsregleringsarbetet.

Till utskottet hade hänvisats motionen i andra kammaren, nr 1, av herr *Palmstierna*, ävensom den i anslutning till nämnda motion i första kammaren väckta motionen, nr 26, av herr *K. J. Ekman*.

I motionen nr 1 hade herr *Palmstierna* hemställt, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa en utredning angående på vad sätt större planmässighet och enhetlighet måtte förlänas åt statsregleringsarbetet och

Andra kammarens protokoll 1915. Nr 78.

Ang. större
planmässighet
och enhetlighet
i statsregle-
ringsarbetet.

(Forts.)

därmed sammanhängande ärendens behandling, samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill denna utredning kunde föranleda.

I motionen nr 26 hade herr *K. J. Ekman* hemställt, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta verkställa utredning, huruvida icke, till vinnande av större planmässighet och enhetlighet vid statsregleringsarbetet och därmed sammanhängande ärendens behandling, i grundlagsenlig ordning skulle kunna stadgas, att enskilda motionärers framställningar om nya eller ökade skatter eller om utgifter, som icke hänförde sig till något visst i statsverkspropositionen upptaget anslagsäskande, skulle, där ej särskilda förhållanden påkallade undantag, i vederbörande utskott till slutlig behandling företagas samt i riksdagens kamrar föredragas först efter det de i statsverkspropositionen gjorda anslagsäskanden samt därmed omedelbart sammanhängande motioner slutligen prövats, ävensom för riksdagen framlägga de förslag, vartill denna utredning kunde föranleda.

Utskottet hemställde,

a) att riksdagen, i anledning av herr Palmstiernas motion, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa en allsidig utredning angående de åtgärder, som kunde påkallas till vinnande av ökad planmässighet och enhetlighet i riksdagens statsregleringsarbete, samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kunde föranleda;

b) att herr *K. J. Ekmans* motion, i vad den icke kunde anses genom utskottets under a) gjorda hemställan besvarad, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Vid utlåtandet voro emellertid fogade reservationer:

av herrar *Clason, Bellinder, K. J. Ekman, von Geijer, von Mentzer, von Bahr, Räf* och *Hallendorff*;

av herr *Hildebrand*, som gjort ett uttalande med tillkännagivande, bland annat, att han inom utskottet yrkat avslag å den av herr Palmstierna väckta motionen; samt

av herr *Magnusson* i Tumhult, som förklarar sig i huvudsak instämma med herr Hildebrand.

Sedan utskottets hemställan blivit uppläst, yttrade

Herr Kaijser: Herr talman, mina herrar! Jag vill visst icke på något vis motsätta sig konstitutionsutskottets förslag till skrivelse, men jag undrar, om icke riksdagen själv skulle kunna på något sätt ändra sin arbetsordning utan att skriva till Kungl. Maj:t. Innan jag blev ledamot av riksdagen, hade jag i tidningarna och annorstädes sett uppgifter om svenska riksdagens stora arbetsböda, men då jag kom hit, fick jag gå utan arbete eller åtminstone med mycket litet arbete i fullt två månader. Jag vill visst icke förneka, att de ständiga utskotten

under tiden arbetade, men då jag gick och tittade på anslagstavlan, fann jag, att de aldrig sammanträdde före kl. 11 på dagen. Jag tror, att största delen av svenska folket börjar sitt arbete mycket tidigare på dagen, och jag skulle därför vilja hemställa, om icke också riksdagens utskott kunde börja sina sammanträden tidigare än klockan 11. Om utskottet började sitt arbete, låt mig säga klockan 8, och fortsatte till klockan 10 och sedan, efter att ha tagit sig frukostvila, åter arbetade från halv tolv till halv fyra, så tror jag, att utskotten skulle under riksdagens början hinna med så mycket, att vi sluppe ett sådant här förfärligt jäktande mot riksdagens slut. De tillfälliga utskotten arbeta blott två gånger i veckan 2—3 timmar varje gång, vilket synes mig vara alldeles för litet.

Jag vill med det sagda icke opponera mig mot detta skrifvelseförslag, utan blott göra en hemställan till dem, som ha makten här i riksdagen, talmanskonferens, förtroenderåd o. s. v., om det icke vore möjligt att ordna arbetet i början av riksdagens något annorlunda, så att man sluppe detta jäktande mot riksdagens slut.

*Ang. större
planmässighet
och enhetlighet
i statsregle-
ringsarbetet.
(Forts.)*

Herr vice talmannen D. Persson: Ja, herr talman, det kan nog hända, att det kan vara erforderligt, att även riksdagen från sin sida ordnar arbetet så, att det kan gå något fortare än vad det nu gör, men jag tror, att den siste ärade talaren hade en alldeles oriktig utgångspunkt för sitt uttalande, då han sade, att när han först kom hit, fick han gå arbetslös i två månader. Det var besynnerligt. Till oss övriga ledamöter utdelas statsverkspropositionen alldeles i början av riksdagen, och det är ett ofantligt arbete för oss att draga igenom hela denna proposition. Det kan ju hända, att herr Kaijser som är vetenskapsman har hittat på någon metod, varigenom han kan genomskåda alla dessa handlingar utan att det kräver någon tid att läsa dem, men för oss andra ställer sig saken helt annorlunda.

På samma sätt förhåller det sig också med utskottens arbete. Det består icke blott i att ledamöterna gå till utskotten och fatta beslut, utan de måste på förhand ha satt sig så noga som möjligt in i frågorna, i annat fall skulle utskottsarbetet bli ganska undermåligt. Det är därför jag tycker, att en riksdagsman, som har varit i tillfälle att sätta sig in i dessa förhållanden och vet huru mycket den, som vill arbeta, får arbeta från riksdagens första dagar och intill riksdagens slut, icke bör underblåsa denna falska uppfattning som gör sig gällande ute i bygderna, att riksdagsmännen gå här så gott som sysslolösa. Jag är övertygad om, att den, som så satt sig in i riksdagsarbetet, att han kan för sina valmän och för vilka andra som helst någorlunda redogöra för samtliga förslag som framlagts och de beslut som fattats icke skall behöva klaga över, att han varit arbetslös under den tid riksdagen pågått.

Ang. större
planmässighet
och enhetlighet
i statsregle-
ringsarbetet.
(Forts.)

Herr Kaijser: Herr talman! Jag vill påpeka, att jag föreslog, att utskotten skulle använda ungefär sju, högst nio timmar på dagen till arbete. Dygnet består av tjugufyra timmar. Om utskottsledamöterna sova åtta timmar och arbeta uti utskotten sju timmar, ha de god tid över att studera riksdagshandlingarna och sätta sig in i de frågor som förekomma.

Herr Hallendorff: Herr talman, mina herrar! Den fråga, som här föreligger, är givetvis så omfattande, att den kunde giva anledning till mycket långt och vidlyftigt diskutering, men eftersom vi för närvarande arbeta med all kraft på att om möjligt avsluta våra arbeten här inom något så när normal tid, vill jag försöka att draga mitt strå till stacken så till vida, som jag icke skall giva mig in på någon lång diskussion om ärendet.

Jag önskar först betona, att det givetvis kan vara ganska nyttigt även för en så högmäktig institution som Sveriges riksdag att få uppsatt för sig en spegel, däri den kan se, att kanske icke allt det arbete, som vi göra, är så alltigenom väl avpassat, som vi gärna tänka oss själva. Så till vida tror jag, att huvudmotionärens utredning varit mycket förtjänstfull, och utskottet har därtill lagt yttermera en framställning av stort intresse.

När man däremot kommer till den frågan, huruvida vådorna av dessa förhållanden verkligen äro så stora som motionären framställt dem, så kan jag icke helt och hållet följa honom. Framförallt kan jag icke finna, att utskottets framställning av de åtgärder, varigenom en förbättring skulle kunna vinnas, är av någon större räckvidd. Det förefaller mig snarast, som om de verkligt effektiva åtgärderna därvidlag i alla fall redan nu ligga inom riksdagens egen maktsfär enär det är riksdagens egna institutioner, som ha möjlighet att därvidlag i första hand söka reformera sig själva. Under sådana förhållanden och då de speciella åtgärder, som kunde sträcka sig längre, icke ha av utskottet särskilt betonats, anser jag, att hela förslaget om skrivelse är tämligen meningslöst. Jag yrkar därför avslag såväl å de väckta motionerna som å utskottets förslag.

Herr Palmstierna: Herr talman, mina herrar! Den siste ärade talarens anförande uppkallade mig, och jag skall be att få bemöta honom.

Jag vill emellertid först göra det observandum till hans tal, att han började att säga: »nu är det för alla bekant, att vi skola söka bli färdiga till pingst, och då ha vi ingen tid att diskutera denna fråga, utan lät oss för alla tider blott genast klubba den och så rusa i väg vidare». Ja, mina herrar, detta är verkligen ganska typiskt. Det här är faktiskt en bland de viktigaste frågor, som riksdagen kan behandla, rörande statsregleringen och konstitutionella spörsmål, men för all del, lät oss blott

rusa i väg med hela härligheten och klubba och klubba, så att utskotten flåsa i arbete och det hänger på kanslierna, ifall det skall bli riktigt utträttat och icke bli felaktigheter i lagar o. s. v. Jag börjar verkligen få den allmänna förnimmelsen, att det nästan stöter på skandal snart, hur riksdagen i slutet lagstiftar för svenska folket, och skulle svenska folket verkligen veta, huru det går till både i utskott och kammare, så skulle det sannerligen på allvar kräva, att här vidtagas andra åtgärder och att här göras verkliga reformer av riksdagen i dess eget arbetsätt. Under dessa förhållanden är det egendomligt att den siste ärade talaren blott yrkar allmänt avslag på hela denna framställning.

Jag skall komma tillbaka till den saken med några ord. Först är jag emellertid skyldig utskottet ett värdsamt och uppriktigt tack för det omsorgsfulla arbete, som utskottet lagt ned på denna viktiga fråga. Jag tillåter mig särskilt rikta ett tack till vederbörande tjänsteman i utskottet, som lagt ner ett värderikt arbete, icke minst på den historiska framställningen, och jag tror att kammarens ledamöter, när de under sommaren måhända få tid att läsa igenom detta betänkande, också skola finna, att det arbete, som nedlagts här från konstitutionsutskottets sida, får anses vara ett bland de bästa, som på åtskilliga år har framlagts inför kammaren.

Vad som enligt mitt förmenande ger kanske den allra mesta behållningen av utskottets framställning, är som nämnt, den historiska delen därav. Om vi läsa igenom denna, komma vi till det resultatet, att detta besynnerliga, rent kaotiska tillstånd, som råder vid riksdagens slut i all synnerhet, och den bristande enhetlighet och planmässighet i fråga om budgetsbehandlingen, som här ger sig tillkänna redan tidigare under riksdagsarbetet, är något, som icke förefanns på samma sätt förut under vårt statskick. Såväl ifråga om den enhetliga behandlingen inom utskotten, där statsutskottet var avsett att vara det organ, som hade det hela i sin hand, som även i fråga om att på en gång eller mera samlat framlägga för riksdagen de olika förslagen rörande huvudtitlarna och alla extra anslag liksom ock i vad det rörde att disponera den regulator, med vilken man skulle i händelse av brister kunna justera budgeten — den allmänna bevillningen — förefanns förut en organisk ordning, men sedermera har, kanske på grund av sakens natur, den allmänna utvecklingen, arbetsfördelningens lag, mängden av nya uppgifter, en splittring för sigsgått oavbrutet, dels i praxis och dels på grund av nya grundlagar. Jag tillåter mig säga, att jag för min del fått samma intryck efter några års arbete inom riksdagen som jag tidigare haft inom de kommunala församlingarna i städerna, nämligen att det är tiden själv, de olika förhållanden, vilka framkommit på grund av utvecklingens allmänna lag, som föranlett att man måst splittra sönder arbetet på en mängd olika organ. Men så kommer den tidpunkt, då den där decentralisationen visar

Ang. större planmässighet och enhetlighet i statsregleringsarbetet.

(Forts.)

Ang. större
planmässighet
och enhetlighet
i statsregle-
ringsarbetet.
(Forts.)

sig bli ödesdiger för enhetligheten och planmässigheten i arbetet, då det kräves någonting, som samlar det hela, en centralisation i det väsentliga med fullt tillgodoseende samtidigt av arbetsfördelningens uppgift. Enligt mitt förmenande är det på den punkten vi nu stå, och precis på samma sätt som i stadssamhällena är det även i riksdagen på det *finansiella* området, ifråga om statsregleringen, som man först och kännbarast märker bristerna.

Nu är det också alldeles påtagligt, vilka brister som faktiskt råda, och jag tror mig icke behöva för kammarens ledamöter framhålla dem. Man behöver bara gå igenom, hur vi varit oss åt i år, huru vi faktiskt, jag kan säga på en slump, besluta om anslag till olika ändamål, utan att ha någon överblick av statens verkliga ställning, utan att veta om folkets bärkraft tål detta, utan att veta om budgeten går ihop och ifråga om lånemedel utan att egentligen känna till länemarknadens beskaffenhet med mera dylikt. Om vi tänka på, huru vi skola justera budgeten i år, så veta vi ju, att det kommer att ske efter pingst. Hur många ledamöter tänka vara här efter pingst och verkställa denna viktiga justering av budgeten? Här blir kanske fråga om nya skatter och kanske gemensam votering om dessa nya skatter. Hur kommer det att te sig allt detta i år? Här skall inom utskotten nu beslutas om dessa nya skatter, det hela går igenom en fullkomlig parforcejakt till skada för folkets verkliga intressen.

Här har herr Henrikson från Halland hållit på att kämpa år efter år för växelstämpelavgiftens borttagande. Nu har han visst tröttnat på den historien, men det är bittert både för honom och hans medmotionärer i kammaren att veta, att införandet av växelstämpelavgiften var totalt onödigt. Vi fingo avgiften blott därför att vi icke hade bättre överblick av statens finanser. Det blev 11 miljoner i behållning i statskassan, då vi ansågo oss av statsfinansiella skäl vara nödsakade att pålägga denna avgift. Denna avgift, betungande för Sveriges köpmän och för en massa småfolk, som behöver låna pengar, tillkom således onödigtvis, och det finnes åtskilliga liknande exempel. Man ropar att förändringar måste vidtagas och jag har i min motion sökt framhålla en del av dessa önskvärda ändringar.

Vad vilja då herr Hallendorff, herr Hildebrand m. fl. De kunna icke säga, att det är bra som det är, den gamla lösen går icke i detta fall, ty det är nu alldeles uppenbart, att en ändring behöver ske. Då säger herr Hallendorff, att han är med på att icke allt är bra som det är, men inom riksdagens egen räckvidd ha vi möjligheter att åstadkomma förbättringar. Bästa herr Hallendorff, gif oss de där möjligheterna. Jag tror, att man skall bliva mycket tacksam därför. Men därför att vi icke ha dessa möjligheter och därför att de nödiga reformerna beröra grundlagarna och åtskilligt annat, och därför att riksdagsarbetet är så forcerat, att man icke under den tid, riksdagen är samlad, kan i lugn och ro få tänka över dessa frågor och framlägga

förslag, har det blivit nödvändigt att få till stånd en skrivelse med begäran om utredning.

Så säges det vidare, att utskottet icke heller kommer med något förslag, som är värt större beaktande eller är av mera betydande värde. Ja, jag har gått igenom detta utskotts-förslag. Utskottet polemiserar mot vad jag diskussionsvis framlagt uti åtskilliga punkter, och på flera ställen synes det mig, att utskottet har rätt. I den diskussion, som yppats i frågan, är det klart att skäl och motskäl kunna stå emot varandra, och man blir övertygad att åtskilligt som man framställt vid när-mare påseende efter grundligare övervägande icke håller måttet, samt att åter andra synpunkter komma fram och tarva beprö-vande. Konstitutionsutskottet har framhållit frågan om utskot-tens arbete, vidare frågan om att spörsmål av närbesläktad art skola hållas ihop, att nya eller förhöjda skatter skola upp-tagas till behandling först mot riksdagens slut, att man skulle ha överblickar över statsregleringen till ledamöternas förfogan-de, vidare, det icke minst viktiga, att man borde ha, som man hade förut, en regulator för fyllande av statsbudgeten vid riks-dagens slut, vidare spörsmålet om att få en verklig realbehand-ling av lånebudgeten och få detta avfört ur statsutskottets fi-nansiella betänkande, vidare frågan om att i grundlag fästa samarbetet mellan statsutskottet och bevillningsutskottet och slutligen också frågan om riksgäldsfullmäktiges samarbete med riksdagen. Här framhållas således åtskilliga frågor av ganska stor betydelse, och därest en utredning kommer till stånd här-utinnan, så är det alldeles givet, att därmed kommer frågan att rullas upp, och därmed kommer man också att taga i övervä-gande en hel del andra spörsmål, som härmed stå i samman-hang, och det är mycket möjligt, att då även kommer att upp-ställa sig den stora frågan, huruvida det icke i själva verket blir nödvändigt för att få en rationell statsreglering att övergå till vad som finnes inom andra länder, nämligen en verklig fi-nansplan. Det är självfallet, att detta kräver en sådan om-läggning av riksdagens arbete i övrigt, att man måste vara ytterst betänksam, innan man ingår på allt detta.

Ja, herr talman, jag vill för min del yrka bifall till ut-skottets betänkande och kan icke annat än beklaga, att de nämnda herrarna stå såsom reservanter. Utskottets betänkande är så för-siktigt avfattat, att jag verkligen är ganska förvånad över att se herrar Hallendorff och Hildebrand såsom reservanter. Herr Hallendorff har till och med givit sig i sällskap, icke med herr Hildebrand, men med andra såsom reservanter, och ändå har jag haft klart för mig, att dessa herrar på ett tidigare stadium av ärendet varit mycket intresserade av att göra något i denna fråga, åtminstone direkt uttrycka, att det icke kan få vara som det är. Men sedan har det rent bedrövliga inträffat i denna fråga som i åtskilliga andra, nämligen att husliga bekymmer inom högerpartiet ha vållat, att man icke velat gå med på mo-

*Ang. storra
planmässighet
och enkelighet
i statsregle-
ringsarbetet.
(Forts.)*

Ang. större
planmässighet
och enhetlighet
i statsregle-
ringsarbetet.
(Forts.)

tionärens framställning nu, utan avvaktat en ny framställning, och herr Hildebrand är ju så särdeles vänlig att giva den trösten, att om förslaget kommer igen något senare i bättre genomarbetat skick, såsom han helt vänligt och något snusfornuftigt yttrade, så få vi se, hur det kommer att gå. Själva ha reservanterna icke kunnat giva det ringaste direktiv, intet nytt spörsmål, ingen ny tanke. Deras reservation innehåller intet till belysande av detta spörsmål, innehåller ingen ny tanke och står icke heller mot motionen utan mot utskottets betänkande. Men utskottet har givit en hel del uppslag, som ingen av dessa herrar har kritiserat och visat vara obehöfliga att utreda — herr Hallendorff har icke gjort det förut och herr Hildebrand har icke gjort det i sin reservation.

Det synes mig ganska naturligt, att man i alla fall biträder utskottets förslag och åstadkommer denna utredning. Jag tror, att kammaren bör vara på det klara med att vi icke kunna fortsätta år efter år på detta slarvaktiga sätt, med vilket vi stifta lag och besluta ifråga om statsregleringen. Om de ledande männen inom en av Sveriges socknar, landskommuner eller småstäder skulle se, huru vi bära oss åt här, så skulle de sannerligen tycka, att det vore ett besynnerligt förfarande. »Hemma i min socken skulle det aldrig försiggå så», skulle vederbörande resonera. Jag tänker en enkel känsla bjuder, att man bör åstadkomma en förbättring och i detta syfte göra vad man kan.

Bifall till utskottet.

Herr Lindman: Ja, herr talman, det föreliggande spörsmålet berör onekligen en sak, som förtjänar det största beaktande, och i likhet med motionären och utskottet måste var och en erkänna, att det är mycket i denna fråga, varom man bör kunna vara ense, även om man ej använder så kraftiga ord som den siste talaren för att uttrycka, huru slarvigt man går till väga i lagstiftnings- och andra frågor i riksdagen. Jag kan i det fallet icke fullt dela hans uppfattning, utan måste anse, att han ändå rätt mycket skattat åt överdrift, när han fann sig böra använda så kraftiga ord.

Vad som synes mig nödvändigt, då det gäller denna fråga, är, att man, innan man skriver till Kungl. Maj:t för utredning, borde veta något så när, vad man vill själv. Ser jag på det viktigaste, det originella i motionärens förslag, så har det blivit av utskottet underkänt. Det som skulle vara originellt i förslaget är väl frågan om provisorisk budgetsbehandling och inrättandet av ett budgetsutskott, d. v. s. att budgeten skulle först behandlas provisoriskt, besluten fattas provisoriskt och därefter skulle sammanfattningen behandlas av budgetsutskottet, och så saken åter komma före i riksdagen för att få sin definitiva behandling. Nå, detta har utskottet helt och hållet sagt ifrån, att utskottet ej kan och ej vill vara med på, och samma uppfatt-

ning hyser även jag i denna sak. Därmed är det viktigaste i motionen fallet.

Sedan kommer nästa fråga: motionärens förslag om ett intimare samarbete mellan regeringens ledamöter och riksdagens utskott. Icke heller på den frågan finns det skäl att nu närmare ingå, därför att även härvidlag förklarar utskottet, att den berör så många andra frågor, som gå utöver det föreliggande spörsmålet, att det ej kan vara skäl att taga upp denna fråga till behandling nu.

Men vad som både motionären och utskottet *talat om*, men som ej kommit till synes i resultatet varken i slutet av motionen eller det slut, vartill utskottet kommit, är en sak, som efter min uppfattning utgör den väsentliga grunden just till detta överklagade onda, och det är den detaljbehandling, om vilken väl utskottet talar, men på vilken det ej vill råda bot. Detaljbehandlingen visar sig, kan man säga, i statsverkspropositionen och i den behandling, som Sveriges riksdag låter den och budgeten undergå. Om man läser en statsverksproposition och ser, huru varje huvudtitel blivit sönderplockad i den ena avdelningen efter den andra, mången gång rörande de obetydligaste anslag för ett eller annat ändamål, och hur detta behandlas i riksdagen, i statsutskottet och andra utskott, så måste man säga, att här är det fråga om en detaljbehandling, som måste komma under riksdagens lopp undan för undan och ej kan uppskjutas till slutet. Ty då skulle allt lassa sig tillsammans på en gång. På samma sätt förhåller det sig naturligtvis med rätten för alla riksdagsmän att motionera. Var och en får motionera om vad han vill, och alla motioner skola utskottsbehandlas, vilket naturligtvis tar en anseelig tid i anspråk. Häremot reser sig icke motionären av det, enligt vad jag förmodar, enkla skälet, att det icke lönar mödan. Ty riksdagen vill ej släppa rätten att motionera om allting.

Det är emellertid dessa nu påpekade två omständigheter, som måste betecknas som grundorsakerna till det nuvarande tillståndet, dels det olyckliga förhållandet med detaljarbetet, dels sönderplockandet av behandlingen. Herr Palmstierna sade nyss, att det ej var meningen att det skulle vara så, och att det ej var så förut. Ja, däremot ber jag att få erinra, att den nog kan vara riktigt anmärkt, men så var det icke heller så många motioner och ej heller så mycket söndertrasade propositioner. Ett så ofantligt stort nummerantal under olika huvudtitlar fanns ej förut. Mät bara på en hylla huru stor statsverkspropositionen var för en 30—40 år sedan, och mät huru stor den är nu. Och för övrigt medför detta ett ofantligt ökat arbete i kammaren genom långa diskussioner, som bli en följd många gånger just av motionerna och deras behandling.

Nu säger herr Palmstierna det, att utskottet gått med på så mycket av det han velat. Ja, jag får säga, att det är mycket blygsamt och mycket vackert av herr Palmstierna att uttala

Ang. större
planmässighet
och enhetlighet
i statsregle-
ringsarbetet.
(Forts.)

*Ang. större
planmässighet
och enhetlighet
i statsregle-
ringsarbetet.
(Forts.)*

sin stora tacksamhet mot utskottet för allt det beaktande det skänkt motionen, och det är alltid roligt, när en person är blygsam i detta fall. För min del hade jag icke kunnat vara så blygsam, om jag varit motionär i detta ämne, ty det viktigaste motionären kommit fram med slår utskottet ihjäl, och det oviktiga, som står kvar, är utan tvivel sådant, som ingalunda kräver någon skrivelse till Kungl. Maj:t, utan just sådant, som riksdagen kan rätta till själv.

Jag skall inte förlänga debatten genom att närmare utveckla denna fråga, men jag vill i största sammanfattning erinra herrarna om, vad det är som utskottet vill, att riksdagen skall skriva till Kungl. Maj:t om. Ja, det är, att vi inte skola utbryta frågor utan föra tillsammans vissa frågor i ett sammanhang och behandla vissa frågor vid slutet av riksdagen — sådant som kan ske genom riksdagens eget initiativ enligt nu gällande riksdagsordning —; vidare att statsutskottet skall avgiva memorial om huru utgifters och inkomstiers bestämmande fortskrider — ja, för att ordna denna sak fordras ju bara, att statsutskottet lämnar till kammaren och andra utskott uppgift härutinnan; några vidare åtgärder synas icke tarvas. Att budgetsbehandlingen kommer i slutet av riksdagen och blir så ytterst formell, ja, mina herrar, det beror, som jag redan nämnt, på allt detta detaljarbete, varigenom riksdagen blivit uttröttad och tiden gått, så att när man kommer till realbehandlingen, resa herrarna hem; och detta kan ej hindras genom något annat än en grundlagsändring, genom en förlängning av riksdagarna, och detta tror jag herrarna ej äro mogna för och ej heller vilja vara med om.

Ifråga om samarbetet med riksgäldsfullmäktige är det på samma sätt; det kan ordnas lika bra utan den ifrågasatta skrivelser om en utredning. Nå, då är det kvar en sak, och det är samarbetet mellan utskotten, och särskilt mellan statsutskottet och bevillningsutskottet. Härvidlag vill nu motionären, att man skall ordna detta samarbete under något bestämdare former. Men själv erinrar han om, att i fjol förekom ett samarbete mellan dessa båda utskott beträffande budgetsbehandlingen, men, klagar han, det protokollfördes icke vad som då sades, d. v. s. han vill att detta skall bindas in i starkare former, och det kan ju också hända, att man kan komma dit en gång.

Vidare vilja motionären och utskottet, att man skall skriva om att § 40 i riksdagsordningen upphört att i realiteten ha gällande kraft genom förändring av bevillningen, och det är fullkomligt riktigt. Men i stället skall man nu ha något annat. Då frågar jag: vad vill man ha för annat i stället? Budgetutskottet har utskottet underkänt. Det är således samarbetet mellan statsutskottet och bevillningsutskottet, som skulle komma i stället. Nå, ett sådant samarbete existerade, som jag nämnde, i fjol, och jag förmodar att det existerar även i år. Då frågar jag: bör man inte, sedan budgetomläggningen skett för några år sedan och sedan samarbetet mellan de båda utskotten kommit till

stånd sedan sista riksdagen i fjol, bör man ej, säger jag, avvakta och se, huru det hela kommer att utvecklas och huru möjligen återstående brister skola kunna avhjälpas, utan att ett sådant samarbete inskrives i grundlagen?

Det synes mig viktigare att först göra klart för sig, vad man vill, och att riksdagen skall säga, huru det borde vara, då ju riksdagen bör veta, huru frågan lämpligen bör ordnas, och att man sålunda icke redan nu skriver till Kungl. Maj:t i denna sak. Ty Kungl. Maj:t har icke i detta fall den sakkännedom som riksdagen har. Herr Palmstierna utbrast, vändande sig till herrar Hallendorff och Hildebrand: »vad vilja herrarna»? Jo, mina herrar, jag skulle vilja svara, att vad vi vilja, det är, att herrarna skola veta, vad ni vilja skriva om.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka avslag på utskottets förslag.

Herr Edén: Det torde tillkomma mig såsom utskottets ordförande att yttra något angående de skäl, som bestämt utskottet att förorda en skrivelse till Kungl. Maj:t, och på samma gång bemöta de motskäl, som framkommit i kammaren.

Jag kan börja med att uttala min glädje däröver, att herr Lindman nyss i sitt anförande erkände, att de av herr Palmstierna väckta frågorna verkligen vore värda beaktande. Det vore också mycket underligt, om icke detta erkännande skulle lämnas av en man med så långvarig erfarenhet såväl såsom ledamot av statsrådet som såsom ledamot av riksdagen. Ty var och en av oss lär väl även i vår blygsammare ställning kunna se att ordningen för hela den svenska finansregleringen är synnerligen svag. Jag vill härmed icke ha underskrivit alla de starka ord, som herr Palmstierna nyss yttrade. Men faktum är, att sammanhanget i Sveriges statsreglering såväl i fråga om behandlingen av de olika utgiftsfrågorna som även i fråga om behandlingen av utgifter och inkomster i förhållande till varandra är betänkligt sämre än i något annat land med verkligt ordnad konstitutionell författning. Nu är det uppenbart, att åtskilligt utav dessa svagheter i vår budgetbehandling verkligen, såsom herr Lindman påpekade, sammanhänger med detaljarbetet i svenska budgetens uppställning och med överläggningarna i kamrarna. Det är också av utskottet ingalunda fördolt, att så är fallet. Men detta är en sak — det finns också andra sidor av frågan. Mycket beror på detta detaljarbete, men allt beror ingalunda därpå. Mycket av den nuvarande otillfredsställande ordningen har tillkommit på grund av den praxis, som utvecklats under de 100 år vi haft vår nuvarande författning, och som steg för steg gått i den riktningen, att sammanhanget blivit sämre och sämre. Utskottet gör sig icke någon förhoppning om, att man skall genom den utredning och de förslag som utskottet föreslår riksdagen att begära hos Kungl. Maj:t, komma till en sådan ordning, som undanrödjer alla anmärkingar

*Ang. större
plansatsighet
och enhetlighet
i statsregle-
ringarbetet.
(Forts.)*

Ang. större
planmässighet
och enhetlighet
i statsregle-
ringsarbetet.

(Forts.)

för bristande sammanhang i statsregleringen. Det lyckas icke och kan icke lyckas — på grund av hela vårt statsskick med de likställda kamrarna, de gemensamma voteringarna och vad därmed sammanhänger. Och det kan för övrigt anmärkas, att i realiteten ha även andra länder mycket svårt att kunna upprätthålla de regler, som egentligen skulle vara gällande för den enhetliga behandlingen av deras budget. Men om vi icke tro oss om att kunna komma till ett idealtillstånd, så tro vi både oss och Kungl. Maj:t om att tillsammans kunna avhjälpa *de värsta* svagheter i det nuvarande tillståndet. Och det hade jag för min del hoppats och ansåg mig ha mycket starka skäl att hoppas, att man skulle kunna förena olika partier i att på detta område begära utredning och förslag — jag hade, säger jag, starka skäl att hoppas därpå ända till den sista avgörande voteringen i konstitutionsutskottet. Ty det är ett gemensamt intresse att göra vad man kan för att avhjälpa svårigheterna, och det borde vi verkligen kunna ena oss om. Det är mer än besynnerligt att parti-gränserna till sist skulle komma fram också i denna fråga — så mycket besynnerligare som man intill det sista hade anledning att vänta något helt annat.

Nu gör man mot utskottets hemställan egentligen den anmärkningen — den har blivit framförd i pressen och uttalats i herr Hildebrands redan så berömda reservation — att konstitutionsutskottet icke lyckats visa tillräckligt mycket »vad det vill» i denna fråga. Jag tror, att det är att ställa på utskottet alldeles för stort anspråk, när man påstår att utskottet icke visat vad det vill. Utskottet har naturligtvis icke kunnat i detalj gå igenom de olika åtgärder, som skulle kunna vidtagas på detta ytterst grannliga och svårbehandlade område. Det står icke till för konstitutionsutskottet att med de hjälpmedel, varöver det förfogar, kunna komma till fullständig *lösning* av en fråga av denna art. Man må komma ihåg, att frågan berör intimt även andra utskott och framför allt andra utskott. Det skulle ha varit i hög grad olämpligt, om konstitutionsutskottet hade försökt sig på att utarbete ett direkt förslag till statsregleringens behandling, som ju egentligen ankommer på statsutskottet, bevillningsutskottet, bankoutskottet och jordbruksutskottet, och där sålunda dessa utskott ha den egentliga erfarenheten. Skall ett praktiskt och efter förhållandena avpassat förslag komma fram, fordras efter mitt förmenande — och jag tror, att i det fallet samtliga utskottsledamöter, som förenat sig med mig, ha samma mening — att det tillkallas män, som ha erfarenhet om olika sidor av riksdagsarbetet, att *gemensamt* överlägga om var de största svagheter finnas och att gemensamt söka efter utvägarna för deras avhjälpan, med ett ord ungefär samma förfarande, som på sin tid användes, då vi fingo den senaste reformen av riksdagens ständiga utskott vid upprättandet av jordbruksutskottet och omläggningen av bankoutskottets arbete. Emellertid har konstitutionsutskottet i alla händelser kommit

så långt, som behövs för att få en *grundval* för en utredning. Ty utskottet har klart och otvetydigt visat på vad det egentligen är, som arbetet bör inriktas på för att man skall komma till resultat.

Ang. storre
planmässighet
och enhetlighet
i statsregle-
ringsarbetet.

(Forts.)

Herr Lindman har visserligen nyss gått igenom de olika punkterna av utskottets påpekanden och påstått, att dessa icke äro tillräckliga för att konstituera en skrivelse till Kungl. Maj:t. Men jag skall tillåta mig att i det fallet ha en alldeles bestämt motsatt mening. Konstitutionsutskottet har visat på en hel rad områden, där man direkt kan se, att ändringar behövas och att vissa åtgärder böra vidtagas. Utskottet har vidare anmärkt å ena sidan, att en del av dessa områden falla inom riksdagens egen beslutanderätt, men också å andra sidan att ett par av dem, och det är de allra viktigaste, förutsätta ändringar av grundlagarna och sålunda icke kunna komma till stånd utan samverkan mellan Kungl. Maj:t och riksdagen. Då synes mig verkligen, att det är besynnerligt, att man icke skall kunna erkänna, att här är en nog så tillfredsställande basis för utredningen given. Vad därutöver kan göras måste bero på, hur utredningsmännen reda sig med de praktiska problemen, och till vilka förslag de kunna komma. Den omständigheten, att en del av dessa frågor formellt kunna avgöras av riksdagen själf, är alldeles icke något hinder för att skriva till Kungl. Maj:t i ärendet i dess helhet, därför att just de frågorna på det intimaste sammanhånga med de andra, som kräva både riksdagens och Kungl. Maj:ts beslut. Det är icke lämpligt att ordna alldeles för sig sådana saker, som angå tidpunkten för behandlingen av stora skatte- eller utgiftsfrågor, rapporter från statsutskottet och dylikt och skilja dem från den viktiga frågan om samarbete mellan statsutskottet och bevillningsutskottet. Här ligga två komplex av problem, som hänga nära samman, och de böra då behandlas under ett, men icke tagas upp av riksdagen för sig och eventuellt av Kungl. Maj:t för sig.

Herr Lindman nämnde, att konstitutionsutskottet i olikhet med motionären har påpekat ett alldeles speciellt skäl, varför det syntes vara riksdagens skyldighet att taga upp denna fråga — det skälet, att en av de viktigaste paragraferna i riksdagsordningen, vad angår anordnandet av riksdagsarbetet, nämligen § 40, faktiskt icke vidare sedan mycket lång tid tillämpas eller kan tillämpas. Denna paragraf föreskriver nämligen, att bevillningsutskottet skall »sedan statsverkets behov blivit utredda och bestämda, opåmint föreslå sättet för bevillningens ökande, om det erfordras, eller dess minskande, om sådant kan äga rum». Med andra ord, paragrafen är i överensstämmelse med hela den historiska grundläggningen för vår statsreglering så konstruerad, att det är meningen, att allmänna bevillningen, såsom flera gånger nämnts, skulle utgöra ett slags regulator på statsregleringen, att den skulle bestämmas först efter det alla andra inkomster och utgifter äro fastställda och sålunda vara det me-

Ang. större
planmässighet
och enhetlighet
i statsregle-
ringsarbetet.
(Forts.)

del, genom vilket man avväger balansen i budgeten. Men denna paragraf tillämpas icke längre och detta sedan mer än 50 år tillbaka, beroende på att allmänna bevillningen i realiteten blivit fastlåst vid sitt en gång givna belopp och icke ansetts kunna rubbas, tills den praktiskt taget försvann ur budgeten, då vi finga den nya inkomst- och förmögenhetsskatten och bevillningen nedsattes till en tolvtedel samt hela dess belopp överlämnades till landstingen. Vi måste väl ändock erkänna, ätt det redan ur grundlagstillämpningssynpunkt är någonting avita, att denna bestämmelse i § 40 riksdagsordningen skall kvarstå år efter år, medan riksdagen i realiteten icke alls tillämpar den och icke kan tillämpa den. Men det är icke blott en formell oegentlighet, som här kommer fram. Utan i och genom detta förhållande har man också tappat bort vad som var en stor realitet i den nämnda paragrafen, när den tillkom. Då var det verkligen meningen, att man skulle i den mån det var möjligt med våra behandlingsmetoder sammanhålla budgeten, och det var meningen att man skulle giva detta sammanhållande ett särskilt uttryck vid den slutliga sammanfattningen av budgeten genom att därvid höja eller sänka den allmänna bevillningen, allt efter behovet. Då tänkte man sig, att det skulle finnas detta sammanhang mellan utgifts- och inkomstsidan, som herr Palmstierna begär och jag tror att vi alla vilja ha. Detta tappas bort genom riksdagens behandlingssätt nu, och det kan icke komma igen utan att vi få ett annat medel än § 40 på sin tid sökte åstadkomma. Herr Lindman har erkänt det berättigade i denna grund för skrivelsen, men invänt, att vi icke kunna säga, vad det är vi vilja sätta i stället för § 40. Nej, däri ligger just den svåra knuten. Jag tror nämligen för min del knappast, jag tors icke säga mera än knappast, att det skall vara möjligt att under nuvarande förhållanden konstruera en så enkel läggning på statsregleringens avslutning, som man hade, när § 40 riksdagsordningen fick sin lydelse. Jag tror knappast, att det numera låter sig göra att bara använda en enda i grundlagen utpekad skatt som regulator, ehuru jag å andra sidan är mycket benägen att anse att det finns en skatt, som i främsta rummet erbjuder sig för en sådan reglering, nämligen inkomst- och förmögenhetsskatten. Men just därför att förhållandena numera äro i så hög grad invecklade, just därför att man numera, när det gäller att fylla luckan i budgeten, har att räkna icke blott med en viss skattetitel utan också med avvägningen mellan skatte- och lånemedel, en avvägning, som över huvud aldrig tänktes på, när hela bestämmelsen i § 40 riksdagsordningen tillkom, just därför låter det sig icke nu avgöra, vad det är för reglerande faktorer man skall införa i statsregleringen i stället för allmänna bevillningen. Och därför är det denna viktiga fråga måste övervägas av Kungl. Maj:t och riksdagen gemensamt eller till en början av de sakkunniga, som jag förmodar, att Kungl. Maj:t skulle tillkalla, om riksdagen därom anhölle.

Herr Lindman slutade med att fråga, om man icke bör avvakta, hur samarbetet mellan statsutskottet och bevillningsutskottet kan komma att utvecklas, innan man skriver till Kungl. Maj:t. Jag måste verkligen göra en motfråga: tror någon, att detta samarbete, så länge det försiggår i så fullkomligt vaga och personliga former, som skedde förra året, och det till på köpet icke har mera hävd för sig än att det ju förra året var första gången samarbetet förekom — tror någon, att detta samarbete skall på sådana ytterst lösa grunder utveckla sig till att reda upp det svåra problemet om enhetlighet och planmässighet icke blott vid budgetens avslutning utan också, så långt det låter sig göra, i hela behandlingen av budgeten? Det är alldeles uppenbart, att vad man än kan hoppas av det personliga samarbetet, så knäcker detta icke den svåra frågan. Därtill fordras en planmässig genomforskning av problemet, och en sådan kan icke ske utan utredning, som blir av Kungl. Maj:t föranstaltad.

Äntligen anförde även herr Lindman, och det var slutklämmen i hans anförande, att man icke borde skriva till Kungl. Maj:t, när man icke vet vart man vill komma. Till detta svarar jag: man bör skriva till Kungl. Maj:t, när man vet vad det är man vill ha reformerat, när man kan peka på de svagheter, som man vill ha avhjälpta, och när man också kan ge en antydning om i vilken riktning lösningen bör sökas — och det fallet föreligger här. Skulle det vara så, att man hade hela frågans lösning klar, då vore det onödigt att skriva, då kunde riksdagen reformera själv. Men det fallet föreligger icke här.

Såvitt jag kan finna, borde just detta år ha givits riksdagen, båda riksdagens kamrar, en känning av hur illa det är ställt med ordningen för den svenska statsregleringen. Detta är erbjuder oss den allra svåraste budgetsbehandling, som väl i ernamninne förekommit. Vi känna alla, att svenska riksdagen har icke blott att göra en massa inskränkningar i de så att säga normala behoven på grund av vikande inkomster och tryckta tider, utan att riksdagen också har att upptaga och söka på något vis möta de stora utgifter, som krävas av vårt neutralitetsvärn. Statsregleringen är mera invecklad, mera tryckande och mera viktig för hela framtiden än den varit på mycket, mycket länge. Och hur ligger nu denna statsreglering för riksdagens ledamöter? Kan verkligen någon av herrarna säga för sig själv, att den är klart framlagd för riksdagen i hela sin vidd och hela sin allvarsamma innebörd, såsom den borde vara? Kan någon säga, att man i ärendets behandling inom utskotten har de lämpliga garantierna för att här sker ett verkligt gott och allsidigt övervägande av de olika utvägarna? Kan någon säga exempelvis, att vi nu med det förfaringssätt, som användes i utskotten, kunna vara förvissade om att få fram de bästa förslag angående förhållandet mellan skatter och lånemedel, som behövas i denna svåra situation? Jag tror, att ingen enda skall på de frågorna kunna svara ja, att alla skola, om man över huvud vill

*Ang. större
planmässighet
och enhetlighet
i statsregle-
ringsarbetet.
(Forts.)*

Ang. större
planmässighet
och enhetlighet
i statsregle-
ringsarbetet.
(Forts.)

öppna ögonen för den ytterst bekymmersamma finansiella situationen, just nu ha en levande illustration därpå, hur svagt vår statsreglering fungerar, och hur svagt den fungerar alldeles speciellt i svåra kristider som nu. Det är riktigt, såsom man anmärkt, att hitintills egentligen icke några stora olyckor ha skett på grund av den nuvarande mer eller mindre svaga organisationen. Detta länder till den svenska riksdagens heder och ävenledes, tror jag, till bevis för det goda samarbetet mellan Kungl. Maj:t och riksdagen. Men det hindrar icke, att det blir svårare och svårare att nå ett gott resultat, ju mera budgeten utvecklas, ju större utgifterna bli och ju mera invecklat skatteproblemet blir. Och nu under de närmaste åren kommer alldeles säkert det statsfinansiella problemet att träda så i förgrunden, att Sveriges riksdag kommer att mer och mer få anledning till bekymmer därför, att den icke redan redan förut i tid har försökt att skapa de medel för en bättre översikt och ett bättre sammanhang, som motionären och utskottet nu vilja åstadkomma.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Hildebrand: Herr talman, mina herrar! Motionären har för en stund sedan riktat den frågan till herr Hallendorff och mig, vad vi verkligen vilja i denna sak, och jag vill lämna ett svar på denna fråga för min egen räkning.

Granskar man detta viktiga spörsmål närmare, finner man ju, att det är mycket lätt att komma med kritiska anmärkningar mot nu gällande förhållanden och arbetssätt i riksdagen, och jag medger gärna, att motionären och utskottet ha presterat en mycket stark kritik i en hel del punkter. Men när man skall komma till positiva förslag, så börjar svagheten. Jag tillät mig själv för några år sedan såsom ledamot av första kammaren att framlägga en motion med förslag, att statsutskottet skulle avgiva memorial med översikter över, i vad mån olika anslags- och skattebeslut ändrade beräkningarna i statsverkspropositionen. Det ansågs, att motionen icke var fullt formenligt väckt, och jag fick därför återtaga densamma, men den torde i alla fall ha mycket kraftigt medverkat till, att sådana översikter börjat uppgöras inom statsutskottet. Motionären har även påpekat detta, och jag tror, att möjligheten att få dylika översikter avlämnade i memorialform till kamrarna skulle göra mycket till för att sätta riksdagsmännen in i situationen, och i vad mån statsverkspropositionens beräkningar rubbats. Men det är en sak, om vilken det gäller, att där skall riksdagen reformera själv. Går man till de verkligen större positiva förslag, som motionären framlagt i sin motion, så finner man, att utskottet ställt sig avvisande eller så gott som avvisande mot dem alla, och nog är det ändå egendomligt, synes mig, att utskottet avvisar den ena reformtanken efter den andra men ändå vill, att riksdagen skall skriva till Kungl. Maj:t om en utredning. Då säger utskottets ordförande till sist, att vi böra skriva om

en utredning just därför, att vi ej kunna utforma ett reformprogram. Och det kan ingen begära av konstitutionsutskottet. Ja, det är ingen, som satt i fråga, att konstitutionsutskottet skulle komma med ett i detalj gående reformprogram, men vad man, efter vad mig synes, kan kräva, innan riksdagen skriver till Kungl. Maj:t, är, att det skall inom ledande riksdagskretsar eller inom kamrarna i allmänhet finnas en något så när stark mening om, åt vad håll man skall gå i reformarbetet. Man får ej glömma — och det förefaller mig, att ett par talare här bortsett därifrån — att detta spörsmål är av en ganska egendomlig art. Det är nämligen fråga om, att riksdagen och Kungl. Maj:t skola reformera riksdagens eget inre arbetssätt. En sådan reform behöves, därom är intet tvivel, men då kan, såvitt jag kan förstå, en skrivelse med begäran om utredning icke få samma påföljd som en vanlig skrivelse om utredning, när nämligen Kungl. Maj:t, även om det har varit mycket olika meningar i kamrarna, tillkallar en del sakkunniga personer att utarbeta ett förslag, som sedan eventuellt framlägges till prövning. Här är tämligen naturligt, att, om en skrivelse skulle avlämnas till Kungl. Maj:t, några personer inom riksdagen — antagligen de, som äro mest förtrogna med utskottsarbetet — skulle tillkallas. Detta sammanhänger naturligtvis därmed, att det gäller en omorganisation av riksdagens eget arbetssätt. När det nu visar sig, att meningarna äro ofantligt delade inom kamrarna och inom olika grupper, och att man på vissa håll, så att säga inom ledande utskottshåll, ställer sig mycket kallsinnig eller är avvisande mot hela denna reformtanke, ja, då synes det mig, att en bestämd anledning att misströsta om den utredning, som nu skulle komma till stånd på grund av en eventuell riksdagsskrivelse, föreligger. Jag har mycket svårt att föreställa mig, att en sådan utredning, antagligen anordnad med hjälp av en del personer, som ej ha något intresse av att här komma till resultat, skall kunna föra frågan framåt. Jag tror, att det är alldeles nödvändigt att påverka stämningen inom riksdagen mera enskilt, så att meningarna bli mera stadgade om den reformväg, som verkligen bör följas, och först när man fått en mera stadgad uppfattning härvidlag, synes det vara riktigt och lämpligt och praktiskt, att riksdagen skriver till Kungl. Maj:t. Ty därom är jag ense med motionären och konstitutionsutskottet, att Kungl. Maj:ts medverkan är nödvändig, och att man icke kan tänka sig, att riksdagen ensam genomför de nödvändiga reformerna. Man endast ställer Kungl. Maj:t i en mycket kinkig situation, om riksdagen skriver, utan att det kommer fram någon verklig övertygelse om, åt vilket håll man bör gå.

Vad jag sålunda för egen del skulle önska och vilja är, att arbetet fortsattes på att försöka få fram en mera samlad opinion inom riksdagskretsar, och sålunda att enskilda motionärer påtoge sig ett ökat arbete för att få fram något mera och något, som kan stå sig bättre än den ärade motionärens i motionen framlagda reformtankar. Först på denna väg synes man mig kunna komma fram till en skrivelse, däri en del bestämda reformkrav antydvas, och sedan till en utredning, som kan resultera i en verkligt god och praktisk reform.

Ang. större
planmässighet
och enhetlighet
i statsregle-
ringsarbetet.

(Forts.)

Herr Palmstierna: Herr talman, mina herrar! Herr Lindman yttrade, att jag använt väl starka uttryck. Ja, det känner jag, men jag vill säga herr Lindman, att det var med avsikt jag använde så starka uttryck. Kammaren skall ej missförstå mig, då jag säger, att enligt min uppfattning behöver det göras något för att åstadkomma ett väckelsearbete, ty det är tyvärr så — däri ger jag min kamrat här framför mig rätt — att riksdagens enskilda ledamöter icke ännu ha beträffande denna fråga klart för sig, hur pass betydelsefull den är, och att man närmast måste taga itu ganska starkt med saken för att väcka en verklig uppfattning om detta, så att det blir något av det grubbel, som herr Hildebrand här talade om. Men å andra sidan ber jag att få säga, att, även om de starka uttrycken stöta, så har jag i sak fullständigt rätt. Förhållandena uti ifrågavarande avseende äro i själva verket sämre, än vad sannerligen den allra minsta kommunalstämмоordförande skulle vara belåten med. Här är ju så, att man både beslutar om skatterna, innan man ännu känner utgifterna, och bestämmer om utgifterna, innan man känner inkomsterna; och för att få det hela att gå ihop får man manipulera på alla möjliga sätt. Har jag då ej rätt att säga, att det är alldeles på tok, och att var och en för sig bör grubbla på, hur vi skola bära oss åt med statsutskottets finansbetänkande och bevillningsutskottets utlåtande. Det är alldeles galet, och därför har jag rätt att använda starka uttryck. Det går så till, att vi ej kunna överblicka beslutens räckvidd.

Hur var det med växelstämpelskatten? Fingo vi ej redan vid beslutet därom göra en manipulation och nedskriva tullinkomsterna för att reglera den stämpelskatt, som beslutats? Man kunde ej upphäva den samma riksdag, som den beslutats. I fråga om fondpappersstämpeln höjde vi år 1913 denna stämpel, en reform, som jag i själva verket ej tror vara till någon nytta utan fullständigt onödig. Jag tror ej, att det kan vara glädjande för alla dem, som handla med värdepapper, att veta, att denna stämpelskatt var onödig. Kaffetullen ansåg man fullständigt nödvändig, men vid riksdagens slut talade ingen människa därom. Motionen om fonderingen av Grängesbergsmiljonerna sammankopplades med statsregleringen. Ingen människa talade därom sedan, det bara försvann. Småbrukspremieringen, som vi diskuterade här, och som vi återremitterade, när tro herrarne, att det blir beslut om den saken? Jo, säkerligen när flertalet av er äro hemresta. Det blir således ingen realbehandling. När utskottet här talar om de fem miljonerna till inlandsbanan, hur gick det med den saken år 1914? Det blev intet av. Följaktligen har man nu verkligen rätt att använda starka uttryck, och jag gör det med full avsikt och med insikt om, att man eventuellt därmed skulle kunna åstadkomma, att inom riksdagen själv saken bleve föremål för ökat grubbel, och jag må säga, att, när jag hörde herr Lindmans anförande, tyckte jag, att sådant ej

skadade, ty herr Lindman har påtagligen ej satt sig in i denna fråga, som rör riksdagsarbetets teknik. När man talar om den nuvarande budgetsbehandlingen, att den gör, att man på slutet får allt detta samlat, och att man ryckvis behandlar Kungl. Maj:ts propositioner kors och tvärs utan samband med statsregleringen, så kommer herr Lindman och talar om de myckna motionerna. Herr Lindman själv kommer ju för övrigt med en del motioner, somliga av stort värde men somliga också så där — nå. Jag vill säga, att det är alldeles tydligt, att så ytligt får man ej se på saken, utan man får, som utskottets ordförande framhållit, se den som ett rent konstitutionellt spørsmål av djupgående innebörd, som man måste giva sig in på, om någon lösning skall åstadkommas, och som det är lättfärdigt att skjuta åt sidan.

*Ang. större
planmässighet
och enhetlighet
i statsregle-
ringsarbetet.
(Forts.)*

Så säges det, att i min motion ha grundtankarna kommit bort. Jag har uttryckligen i motionen reserverat mig mot, att man över huvud skulle uppfatta detta, som jag diskussionsvis föreslagit, såsom något som helst förslag, och i stället påyrkat — och det är fortfarande min mening — att man förutsättningslöst skulle gå till en utredning i denna fråga, utan att riksdagen anger några direkta linjer, så att man i lugn och ro finge verkställa utredningen. Detta tycker jag är det bästa, men så har icke uppfattningen varit inom utskottet, och jag böjer mig därför.

Här talas om, att man skulle avvakta ett samarbete mellan statsutskottet och bevillningsutskottet. Det är kanske rätt, men jag vill säga herr Lindman, att det ser ut som om detta samarbete ännu icke börjat, och att det är åtskilligt, som tyder på, att utsiktorna härför skulle vara sämre nu än förut. Det kan ha varit personliga moment, som bidraget till detta: man uppfattar samarbetet på annat sätt än förr. Det blir icke någon verklig överläggning om de skatter, som skola påläggas, och hur man skall täcka budgeten, utan bara en enkel diskussion om bevillningarna och inkomstberäkningen — rakt intet annat. Det personliga spelar här sin roll. Det finnes intet, som binder utskottet.

Så säger herr Lindman, att man bör veta, vad man vill. Ja, skall man vänta, till dess herr Lindman vet vad han vill i denna fråga, då tror jag, att vi få vänta länge. Jag skulle vilja säga, att det är oerhört svårt att knäcka denna fråga, och att mellan riksdagarna komma till en lösning torde icke lyckas. Det bästa hade nog varit, att riksdagen själv tillsatt en parlamentarisk kommitté, men detta är icke brukligt, icke praktiskt, och jag vill också säga, att det finnes många betänkligheter, som ställa sig mot detta. Men om vi skriva till Kungl. Maj:t, så tillsätter Kungl. Maj:t en kommitté, bestående av riksdagsmän, vidare av någon ledamot från riksgäldskontoret och någon representant för Kungl. Maj:t, således för statsförvaltningen. Det är formen för tillsättande av en parlamentarisk kommitté; det är detta, som

Äng. större
planmässighet
och enhetlighet
i statsregle-
ringsarbetet.
(Forts.)

är behöfligt, och då får man arbeta i lugn och ro. Jag miss-tänker, att herr Lindman är särskilt rädd för en sak, och det är att man genom denna fyllnad i budgeten skulle få ett slags regulator på denna. Jag undrar, om det icke är på den punkten, rädslan förefinnes. Men det må jag säga, att när man kommun efter kommun finner det naturligt att ha bevillningen som regulator, så är det också naturligt, att vi här i statsregleringsarbetet få någon skattekälla, som i och för sig verkar som en skruv eller som en utfyllnad. Därigenom skulle man slippa detta bokföringssmussel i slutet av riksdagen och kunna beräkna inkomstskatten så noga som möjligt. Utgifterna känna vi, och sedan kunde man göra inkomstberäkningarna därefter.

Slutligen, herr talman, en stilla klagan över att denna fråga gjorts till en partifråga. Under den tid, jag tillhört riksdagen, har jag varje år sökt komma med något, som icke tillhörde partipolitiken utan mera neutrala områden. Så även i år. I denna tekniska arbetsuppgift finnes ett område, där man oberoende av partier och endast på grund av uppfattningen, huru saken bör lösas, skulle kunna medverka till en lösning av spörsmålet. Men då finner man, att högern uppträder mot denna reform, trots utskottsutlåtandet har en sådan karaktär som det har, och jag har fått den uppfattningen, att det endast är vissa allmänna stämningar på högern, som göra, att man ställer sig avvisande mot saken. Jag beklagar, att den ena gången efter den andra vridas på sned sådana försök till samling kring uppgifter, som icke följa partipolitikens linjer, och som skulle bli till gagn för riksdagen och vårt folk. Jag beklagar i detta som andra fall, att partipolitiken skall spela så stor roll. Jag ber samtidigt få säga för att förtaga intrycket av de argument, som sannolikt skola följa på mitt anförande, att detta ligger delvis i partiväsendets natur. Jag lägger icke något ansvar på någon, jag har endast velat giva uttryck åt en allmän och mycket platonisk klagan.

Herr Hallendorff: Herr talman, mina herrar! Den önskan, som den siste ärade talaren framförde, att sådana frågor som dessa icke borde vara partifrågor, tror jag väl att vi alla inom kammaren kunna innerligt vara med om, men jag tror icke, att på denna punkt gjort sig gällande egentliga partisynpunkter. Det som åtminstone för mig varit det avgörande har, som redan framhållits under debatten, varit, att man enligt utskottets yrkande skulle begära en utredning utan att verkligen kunna peka på de åtgärder, som kunde leda till någon effektiv förbättring. Giv oss medel att förbättra förhållandena, säger herr Palmstierna. Men om det nu kan visas, att dessa medel redan ligga inom riksdagens och dess utskotts räckvidd, så är det väl egendomligt, om man därom skulle avlåta en skrivelse.

Nu yttrade konstitutionsutskottets ärade ordförande med en viss skärpa, att åtskilligt av vad här föreslagits vore av den karaktär, att

det skulle kräva ändring i grundlagen. Jag vill påpeka, att konstitutionsutskottet yttrat sig något försiktigare, ty utskottet säger: »Att å andra sidan i vissa fall ändringar i grundlagarne kunna påkallas synes utskottet sannolikt.» Jag ser icke, att det fall, där detta skulle vara nödvändigt, kan vara något annat än där det gäller samarbete mellan utskotten, men i det avseendet har erkänts, att ett samarbete redan äger rum och att det kan utvecklas till fastare former. Ja, säger den ärade talaren, men dessa former äro så vaga, att man icke vet, vad det kan bliva därav. Då synes väl dock sannolikt, att om samarbetet verkligen är nödvändigt, så måste dessa former utbildas och bliva fastare. Jag vill erinra om att en av våra betydelsefullaste statsinstitutioner, i varje fall en mycket betydelsefull sådan, är statsrådsberedningen, om vilken man varken i grundlag eller allmänna författningar, såvitt jag vet, kan finna ett enda ord. Den har blivit en fast institution därför, att den var nödvändig. Är således den här förändringen så behöflig och högviktig, som det säges, så kan jag icke se, varför icke åtminstone tillsvidare de former skulle användas, som skapas av den successiva utvecklingen.

Man betonar nu så starkt, att det är nödvändigt att vid inkomstberäkningar ha en regulator, vilken motiverar den ställning, som allmänna bevillningen intog och varom det talas i § 40 riksdagsordningen. Jag kan icke underlåta att härvid påpeka, att bra mycket förändrats sedan den grundlag antogs, vars bud återopats. Herrarne böra komma ihåg, att budgeten svällt ut på ett helt annat sätt än förut och att särskilt användningen av lånemedel — jag uttalar mig icke i frågan, huruvida detta varit till nytta eller skada — blivit ett konstant behov. Därigenom är behovet av denna bestämmelse nu icke detsamma som det tidigare varit. Det kan ju då sägas, att vad som föreskrives i § 40 riksdagsordningen endast är en lagruin, varför ändring på ett eller annat sätt bör ske. Jag tillåter mig emellertid därvidlag erinra ordföranden i konstitutionsutskottet, att varken han eller jag förra året generade oss för att ordalagen i riksdagsordningen beträffande upplöst riksdags senare sammanträde voro något oklara och kanske icke i överensstämmelse med den praktiska tillämpningen av desamma.

Konstitutionsutskottets ärade ordförande har vidare framhållit, att förhållandena hos oss vid budgetbehandlingen äro sämre än i något annat land med konstitutionell författning — jag tror, att orden föllo ungefär så — men om detta uttryck verkligen kan hålla sig, lämnar jag därhän. Det är ytterst svårt att jämföra förhållandena i olika länder. Jag är med om att förhållandena här ingalunda äro bra, och jag är tacksam för den kritik, som presterats såväl av herr Palmstierna, som av utskottet och utskottets ordförande — ty, som jag förut sade, denna kritik är en spegel, som låter oss se, att icke allt är bra som det är, varför man får söka rätta det. Men att därav sluta, att förhållandena hos oss skulle vara sämre än på andra håll, tror jag vara något för djärvt. Jag är säker om, att om man ginge djupare in på förhållandena på andra håll, så skulle man även där finna brister.

*Ang. större
planmässighet
och enhetlighet
i statsregle-
ringsarbetet.
(Forts.)*

Ang. större
planmässighet
och enhetlighet
i statsregle-
ringsarbetet.
(Forts.)

I varje fall kommer man icke långt med förslag till förändringar, så länge man icke tar fasta på de två saker, som här förefalla mig vara de mest bärande. Motionären har själv framhållit den ena (sid. 9 i utskottsbetänkandet): »Man får det intrycket, att riksdagen utför ett samvetsgrant detaljarbete på var sak, men försummar sammanhanget och planmässigheten i totalarbetet.» Ja, häri ligger säkert en av de konstitutiva bristerna. Den andra, som kan sättas i samband med detta, är att finna däri, att över huvud taget allt regeringsinflytande vid denna behandling är så gott som borteliminerat. För min del ser jag saken så, att om konstitutionsutskottet pekat på *de* bristerna och gjort detta eftertryckligt, då hade det varit givet något fog för en utredning, och då hade åtminstone jag kunnat vara med. Men allt detta har utskottet försiktigtvis undvikit och kommer i stället med allmänna antydningar om sådant, som i själva verket ligger inom riksdagens egen verksamhetsfär. Det synes mig icke vara mycket skäl i att skriva till Kungl. Maj:t, då man icke vågar peka på de avgörande punkterna.

Innan jag slutar, vill jag tillfoga, att ett par talare visat stor omsorg om den politiska uppfostran av ledamöter inom konstitutionsutskottet, och bland dem har även jag blivit föremål för en älskvärd uppmärksamhet, för vilken jag tackar. Jag skall emellertid icke gå in på de personliga anmärkningar, som därvidlag framställts. Men då man därvid visat sig hysa en del bekymmer för högerpartiet, så tillåter jag mig hemställa, att var och en må sopa rent för sin egen dörr och icke så mycket bekymra sig om oss andra.

Herr Palmstierna påpekade bland annat nödvändigheten av en samverkan mellan riksgäldskontoret och riksdagens utskott, för att man bättre skulle kunna bedöma lånemarknadens ställning. Jag betvivlar icke, att en sådan samverkan skulle vara bra, den gäve väl alltid en del upplysningar, men det synes mig vara minst sagt tveaktigt, om man lät oss säga under vintern 1915 kan giva upplysningar om ställningen på lånemarknaden 1916 eller det år, för vilket budgeten är uppgjord. För övrigt, kan någonting på den vägen vinnas, så vill jag verkligen hoppas, att också det skall kunna vinnas på det frivilliga samarbetets väg, särskilt numera när motionären själv ju gjort ett inträde i riksgäldskontorets krets.

Herr Branting: Herr talman! Såväl av den diskussion, som förts offentligt i pressen om denna sak, som ännu mera av den debatt, som här förts i kammaren, måste jag säga, att intrycket har varit, att motståndet verkligen samlat sig endast på de obofärdigas förhinder. Det som är kärnpunkten i utskottets utlåtande, som jag ser detsamma, äro de rader som stå strax före klämman, där utskottet säger, att utskottet ansett sig böra »söka bringa hela det spörsmål, varom här är fråga, under en allsidig utredning». Det har ju förut framhållits av utskottets ärade ordförande, att det verkligen är förenat med åtskilliga svårigheter att ifrån en enskild motionärs sida eller från utskottets sida så behärska hela detta komplex av ärenden, att det kan givas

i detta ögonblick eller efter en sådan rent förberedande behandling några fullt bestämda direktiv, och detta oaktat det ju otvivelaktigt förhåller sig så, att en del av de här förevarande frågorna hör till dem, om vilka riksdagen ensam har att fatta beslut rörande de förbättringar som kunna vara påkallade.

*Ang. större
planmässighet
och i enlighet
i statsre-
gleringsarbetet.*

(Forts.)

Ser man nu på vad som föreslås för vägar i stället för att vi skulle gå den väg, som utskottets majoritet enat sig om, så är det två sådana anvisningar väsentligen som givits, den ena av herr Hildebrand och den andra av herr Hallendorff. Herr Hildebrand tänker sig, att man skulle gå till väga så, att några enskilda motionärer så att säga specialiserade sig på den här uppgiften och åstadkomme en utredning till ett följande år, som kunde läggas till grund antingen för vad som då kan bli något beslut av riksdagen, eller ock för något som man nu icke är färdig till, nämligen att skriva till Kungl. Maj:t och begära, att saken blir ytterligare behandlad.

Den andra anvisningen är given av herr Hallendorff, då han hänvisat till de fria former, som skulle kunna utbilda sig av sig självt i riksdagsarbetet, och därvid givit den mycket betecknande jämförelsen med statsrådsberedningen, vilken växt upp till en betydelsefull faktor så att säga vid sidan av de föreskrivna formerna.

Det är väl ändå ett mycket besynnerligt sätt att gå tillväga, som dessa ärade talare givit anvisning på. De erkänna till fullo, att här är ett stort, omfattande och svårt problem. De erkänna, att det kräves en ofantlig mängd förarbeten och att det kräves tillkallande av just de i avseende å dessa tekniska frågor mest erfarna av riksdagens medlemmar för att få det riktiga greppet på dem. Men ändå vilja de icke vara med om att riksdagen skall göra en hänvändelse till Kungl. Maj:t för att få till stånd just en sådan utredning av dem, som här skulle vara de mest kvalificerade och lämpliga. Jag må bekänna, att verkligen, som jag sade, det är ett ovanligt praktexemplar på de obotfärdigas förhinder, som vi här stå inför, denna motspänstighet emot att få en utredning till stånd i detta fall. Ja, om man hyser sådana förväntningar på framtiden som exempelvis herr Hallendorff, när han tänkte sig, att Kungl. Maj:t bör kunna i en eller annan form direkt medverka i utskottsarbetet, ja då blir det förvisso så vittgående frågor som rullas upp och en så betydlig förskjutning kanske också i maktsfär mellan riksdagen och Kungl. Maj:t, att man icke rätt ser vart man skall komma; och att man icke vill vara med nu på en skrivelse, om det är *sådant* man egentligen syftar till, det må vara begripligt. Men jag kan aldrig tro, att kammarens flertal skulle vilja i sådan riktning följa de här skisserade linjerna.

Herr Lindman hade i sitt anförande här för en liten stund sedan ett par uttalanden, där han lät förstå, att det egentliga grundfelet, som givit anledning till denna motion, skulle vara, att riksdagen får tillfälle att verkligen gå i detalj i statsregle-

Ang. större
planmässighet
och enhetlighet
i statsregle-
ringsarbetet.
(Forts.)

ringen, och att det i stället borde vara mera klumpbehandling i riksdagen, under det detaljerna förbehållas Kungl. Maj:t. En sådan åskådning tror jag icke heller kan påräkna någon resonans, ehuru jag väl förstår, att dessa åskådningar, herr Lindmans och herr Hallendorffs, äro så att säga stycken ur ett och samma stora stycke. De bottna bägge två i en uppfattning, som vill förminska det befogade inflytande på statsförvaltningen och statsregleringens detaljer, som riksdagen i Sverige för närvarande har, för att i stället mer eller mindre positivt närma oss till en ministerstyrelse. Jag tror, att vi icke böra gå sådana vägar. Här ligger klart en framställning före, som i och för sig är rik på uppslag, men som icke ändå blott på grund av dessa uppslag har kunnat leda till alldeles direkt positiva beslut från riksdagens sida. Det har rullats upp en serie av frågor av största betydelse för det arbete med budgeten, som svenska riksdagen skall utföra, ett arbete som — därvid ber jag få understryka vad herr Palmstierna förut sagt — är för år blir viktigare, och där det är för år blir mera betydelsefullt, att man icke trevar i blindo under största delen av riksdagen, och sedan mot slutet alltsammans måste ordnas i största hast och under inflytande av allehanda påtryckningar och allehanda vindar, som svepa fram under den sista riksdagsveckan.

Det är nog nödvändigt, att denna sak om någon bringas under verklig utredning och att det göres i samarbete mellan Kungl. Maj:t och riksdagens förtroendemän med erfarenhet i hithörande frågor, så att det kan bli ett verkligt bärande förslag, tidsenligt avpassat efter nutida förhållanden, och som kan ersätta vad herr Edén med rätta framhöll bara är en alldeles föråldrad grundlagsbestämmelse, denna riksdagsordningens 40 §. Jag hemställer således om bifall till utskottets förslag och hoppas, att kammaren icke måtte låta sig därås av de röster, som här vilja förhindra ett beslut i väntan på en utredning på frivillighetens väg, vilken helt säkert icke kommer att bli sådan, att kammaren i framtiden någonsin kommer att vara beredd att på grundval blott av den på rak arm fatta beslut.

Herr Räf: Herr talman! Jag har också till detta utskottsutlåtande avgivit en blank reservation, och jag hade tänkt att i dag angiva motiven för densamma, men då jag såg igenom den promemoria som jag för detta ändamål uppsatt, så fann jag, att den är så att säga fullständigt uttömd av herr Lindmans anförande, så att där finnes varken mer eller mindre än vad som framhölls i detta anförande. Och då jag icke har lust att säga detsamma som förut blivit sagt, även om det kunde med anledning av herr Palmstiernas senaste anförande vara väl värt, så skall jag icke göra det. Jag blev emellertid riktigt förvånad över herr Palmstiernas fullständiga belåtenhet med utskottsutlåtandet. Jag hade väntat mig, att han tvärtom skulle kasta sig över utskottet med en allvarlig kritik. Hade det varit så, att jag hade

framställt så många förslag till åtgöranden och allihop blivit fullständigt nedgjorda av utskottet, så hade jag visst icke kunnat vara lika snäll, som herr Palmstierna var i dag i sitt anförande. Nu är jag emellertid verkligen så rädd om tiden, då jag vet att varje talare i gemensnitt icke har mer än tre minuter varje dag att använda till anföranden, och dessutom alla vilja hem till pingsten, om det är möjligt, att jag skall inskränka mig till att endast instämma i allt vad herr Lindman i dag sade i sitt första anförande och som jag icke heller hört blivit från något håll sakligt vederlagt.

*Ang. större
planmässighet
och enhetlighet
i statsregle-
ringsarbetet.
(Forts.)*

Herr Adelswärd: Jag skulle icke, herr talman, velat bidra till förlängandet av denna debatt, om jag icke sedan de år jag var chef för finansdepartementet fått så starka intryck av de olägenheter, som här i motionen påpekats, att jag tror, att det icke skulle sakna allt värde, att jag meddelade kammaren denna min uppfattning. Jag skulle vilja understryka, att jag icke tror det är en överdrift vad som av en talare på Upplandsbänken här sagts, nämligen att sannolikt sättet för statsregleringens genomförande och budgetens uppställning i vårt land är sämre än inom de allra flesta andra länder. Jag stöder denna min uppfattning på de, små måhända, erfarenheter jag haft, då jag varit i tillfälle att jämföra uppställningen av flera andra lands budgeter. Jag tror också, att hans uppfattning var riktig i det hänseendet, att möjligen även i andra avseenden anordningarna för vår statsförvaltning, vår administration ha ganska stora brister. Vid riksdagens början hyste man allmänt den förhoppningen, att från regeringen skulle framkomma ett förslag till en mycket viktig och mycket nödvändig förbättring i ett av dessa hänseerden, nämligen med avseende på räkenskapernas förbättrande, dessas utförande och uppställning, en sak som ju ganska nära sammanhänger med frågan om statsregleringens uppgörande och budgetens uppställning. Beklagligen blev denna förhoppning besviken. Något sådant förslag kom icke fram vid detta års riksdag. Men jag vill begagna tillfället att uttala den förhoppningen, att det icke måtte dröja längre än till nästa års riksdag, innan ett sådant förslag, som är så nödvändigt, må framkomma.

Emellertid vore det, synes det mig, synnerligen sorgligt, om de andra förslagen till initiativ till förbättring i nu anmärkta förhållanden som nu föreligger skulle falla. Bland uttalandena av de talare, som äro motståndare till det förslag som nu behandlas, har jag särskilt fäst mig vid ett uttalande av den ärade talare på Stockholmsbänken, som under många år beklätt posten som svensk statsminister och som otvivelaktigt under denna tid även måst ha fått starka intryck av de olägenheter, som här påpekats och som man nu önskar få ett initiativ till att avhjälpa. Av vad han sade framgick, synes det mig, också det, att han verkligen både kände och erkände, att här fanns brister att fylla. Men hans resonemang var det, att

*Ang. större
planmässighet
och enhetlighet
i statsregle-
ringsarbetet.*

(Forts.)

dessa brister, hur stora de än äro, falla dock i regel till sin största utsträckning inom det område, där riksdagen ensam har att föreslå ändringar, att avgöra hur riksdagen vill ha det, och att det ligger till största delen utanför området för Kungl. Maj:ts verksamhet. Detta är sålunda hans skäl för avböjande av utskottets hemställan. Men om han nu har denna uppfattning, och den är ju i viss mån riktig, så tycker man, att den logiska konsekvensen av det skulle icke vara att bara yrka avslag på det förslag till initiativ som nu är framställt, utan att han då också bort för att avhjälpa de erkända bristerna ha föreslagit något annat medel, vilket jag emellertid icke kunde höra att han gjorde. Han borde då, synes det mig, ha föreslagit exempelvis, att riksdagen skulle ha tillsatt ett utskott av sakkunniga, som borde framlägga förslag till nästa riksdag, eller dylikt. Nu har han icke föreslagit någonting alls, och följden blir, att ingenting kommer att göras, ty att den ganska komplicerade sak det här gäller skall kunna ordnas så att säga av sig självt, som jag tror herr Hallendorff förmenade, det betvivlar jag kan bli förhållandet.

Den nyss åberopade ärade talaren slutade sitt anförande, om jag hörde rätt, ordagrant med det, att han ville att vi skulle veta vad vi vilja. Ja, därutinnan kan jag och som jag förmodar alla andra gärna instämma. Det bör ju var och en önska. Men samtidigt som jag instämmer i det måste jag uttala ett beklagande över, att den ärade talaren och hans vänner i denna fråga tydligen icke veta vad de vilja. Ty om de visste det, då de erkänna, att stora olägenheter förefinnas, men avböja det initiativ, som har tagits till dessas avhjälpande, utan att komma med något praktiskt förslag i stället, då menar jag, att man med skäl kan säga, att de veta icke vad de vilja.

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Lindman: Herr talman! Det tycks ju vara på det sättet verkligen, att det icke är så många här i kammaren, som veta vad de vilja i denna fråga. Åtminstone fick jag icke någon lösning på det av den siste talaren, och icke heller under debatten i övrigt har jag kunnat få någon lösning på huru någon av herrarne vilja ha det. Och själv har jag sagt, att jag vet icke vad som nu skall göras. Jag har pekat på och jag vill ytterligare peka på, att vad som efter min uppfattning nu borde göras, det är, att man skall avvakta resultatet av det förtroliga samarbete, som från och med den senaste riksdagen ägt rum mellan statsutskottet och bevillningsutskottet. Där är efter min uppfattning lösningen på denna fråga om själva budgetbehandlingen. Detta nämnde jag i mitt förra anförande, och jag upprepar det nu. Det är sålunda ifrån statsutskottet och ifrån bevillningsutskottet och från dessa utskotts ledamöters sida, som uppslaget skall komma till hur man skall förfara med själva sammansättningen av budgeten, d. v. s. med själva budgetbehandlingen. Men där-

emot säger jag det: att skriva till Kungl. Maj:t om en utredning, när man icke giver något direktiv om hur det bör vara, och när denna skrivelse kommer från riksdagen, som väl dock framför alla andra borde veta, vad som skulle göras, det synes mig vara en åtgärd, som lämnar Kungl. Maj:t i ovisshet fullständigt om vad riksdagen vill. Naturligtvis förstår jag, att Kungl. Maj:t kan tillsätta en kommitté av ledamöter av riksdagen för att granska och undersöka problemet. Min uppfattning är dock, att man vinner mera på att låta detta samarbete mellan statsutskottet och bevillningsutskottet fortsätta, tills man vunnit erfarenhet, huruvida det är just på den vägen, som lösningen kan vinnas. Det är nu min tro, att så är, men jag vågar därom icke fälla något bestämt omdöme.

Ang. större planmässighet och enhetlighet i statsregleringsarbetet.

(Forts.)

Konstitutionsutskottets ärade ordförande säger, att utskottet här kommit med en hel rad av uppslag eller rättare sagt förslag. Ja, det är sant, att utskottet kommit med flera förslag, men jag tillåter mig att säga, att av dessa förslag det egentligen endast är ett, som kräver någon åtgärd utöver de, som av riksdagen själv kunna åstadkommas, och det är just denna fråga, som förutsätter en ändring av grundlagen i § 40 riksdagsordningen. Jag vill då säga, att har nu denna fråga om bevillningen icke varit aktuell under femtio år, så gör det väl heller ingenting, om denna paragraf står kvar något längre, tills man kommit till någon klarhet om, huru det bör vara. Ty att tillsätta en kommitté allenast för att få bort en paragraf, som genom omständigheternas makt icke längre behöver finnas, därtill är ju egentligen icke någon anledning.

Utskottets ordförande sade, att anledningen till, att konstitutionsutskottet nu icke kommit med något förslag att ordna detta samarbete mellan statsutskottet och bevillningsutskottet, var den, att konstitutionsutskottet ansåg sig stå utanför detta. Det berodde sålunda på att man ansåg sig böra visa en viss hänsyn mot de andra utskotten. Jag tror dock, att vi alla här skulle varit mycket tacksamma, om konstitutionsutskottet, för den händelse det verkligen haft något att komma med, också sagt ifrån det. Jag kan aldrig tänka mig, att de andra båda utskotten skulle känt sig på något sätt oroad över, att konstitutionsutskottet givit någon anvisning om, huru det enligt dess mening borde vara.

Till slut vill jag nu yttra ett ord om vad jag framhöll vara en verkligt betänklig sak i allt detta. Det var nämligen denna detaljartade, denna mosaikartade budget, som kommer från Kungl. Maj:t och motionärer. Herr Branting säger nu: det är väl klart, att det är där, som skon klämmer; man vill — säger han — att Konungen skall bestämma över detta. Ja, min tro är, att man verkligen skulle vinna mycket på, om man icke hade en dylik detaljartad statsverksproposition. Det är alldeles säkert, att riksdagen många gånger är med på att utan prövning besluta saker, som icke alls gå så i detalj. Om man t. ex. ser på sjöförsvarets

Ang. större
planmässighet
och enhetlighet
i statsregle-
ringsarbetet.

(Forts.)

huvudtitel, så skall man finna, att det beviljas så och så många tiotusentals kronor för att ändra t. ex. sikten på kanoner o. s. v. Sådant återfinnes på särskilda punkter i huvudtiteln, och detta skall i detalj beslutas av riksdagen. Jag tror verkligen icke, att konungens makt skulle ökas mycket, om det vidtogs någon ändring i denna detaljbehandling av budgeten. Här ligger verkligen, enligt min uppfattning, den stora grundorsaken till att arbetet blir så sönderplockat och så detaljerat, som det verkligen blir i riksdagen, men jag förstår nog, att man icke vill göra någon ändring i detta, och jag har icke heller tänkt mig, att det skulle bli någon ändring.

Nu vill jag endast säga några ord med anledning av herr Palmstiernas yttrande. Det är ju ett utomordentligt bekvämt sätt att säga, att de, som äro motståndare till och tala emot ens förslag, ingenting förstå och ingenting vilja och att, om man skall vänta tills de vilja, så blir det aldrig någonting gjort. Man säger också, att detta är en partifråga. Herr talman, jag skall icke svara på dessa utgjutelser. Jag tycker att de äro onödiga, och icke har jag i dag dragit in några partisynpunkter. Jag har tvärtom försökt att se saken från reella grunder och har också uttalat, att det är åtskilligt här, som behöver reformeras. Men jag tycker i alla fall, att man bör något veta, hur man vill hava saken ordnad, innan man skriver till Kungl. Maj:t. Utskottets ordförande säger: kan nu någon människa säga, att vi äro säkra på att vid behandlingen i statsutskottet och bevillningsutskottet av de skatter, som föreslås, dessa skatter verkligen bliva de rättast och bäst avvägda? Nej, det kan man naturligtvis icke vara, men jag tror icke heller, att man kan vara säker på, att genom den lösning av frågan, som man här tänkt sig få fram genom denna skrivelse, det skall bli så ofantligt mycket bättre. Herr Edén sade också i början av sitt anförande, att han icke alls hade någon förhoppning, att olägenheterna skulle bli helt och hållet undanröjda.

Jag förmenar således beträffande detta skrivelseförslag, att, då utskottet icke kommit med något, som verkligen påvisar, vad som bör utredas, och icke givit någon anvisning på, vad Kungl. Maj:t genom denna utredning skall åstadkomma, och då icke i diskussionen något enda uppslag kommit, såvitt jag kan förstå, som anger i vilken riktning denna utredning bör gå, man då bör vänta och förvärva någon erfarenhet från riksdagen, vars arbete det dock till sist i detta fall gäller.

Herr vice talmannen, som under herr Lindmans anförande övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, gav nu ordet till

Herr Edén, som yttrade: Herr talman! Jag kunde icke underlåta att begära ordet i detta viktiga ärende en gång till för att något bemöta, vad som yttrades av de båda politiska dioskurena på Stock-

holmsbänken, herrar Castor och Pollux, Hildebrand och Hallendorff. Men sedan jag begärde ordet, har under den fortsatta debatten även deras andlige fader på Stockholmsbänken på nytt gripit in i debatten. Och det är väl då tillbörligt att jag börjar med fader Zevs-Lindman själv.

*Ang. större
planmässighet
och enhetlighet
i statsrege-
lingsarbetet.
(Forts.)*

Herr Lindman tog åter upp det temat, att det är detaljbehandlingen av ärendena i riksdagen, som vållar svårigheten att få budgeten tillsammans. Men herr Lindman vet ju lika väl som jag och erkänner det också, att denna detaljbehandling kunna vi icke komma ifrån — ty icke lär väl herr Lindman tro, att denna tids riksdag eller i varje fall denna tids andra kammare reflekterar på några blyga antydningar att försöka samla budgeten i klumpsummor, som skola stå till Kungl. Maj:ts förfogande, och därmed släppa efter på den rätt till detaljgranskning som riksdagen nu haft i hundra år. Den saken kunna vi komma överens om att lämna åsido. Det är på andra områden, som hjälpen bör sökas.

Återigen upprepade herr Lindman likaledes sin besynnerliga hänvisning till att man bör söka hjälp däri, att man avvaktar resultatet av det påbörjade samarbetet mellan statsutskottet och bevillningsutskottet. Det är en besynnerlig tanke, detta, när det redan påvisats, att för detta samarbete icke finnes någon som helst grund i grundlagarna, att detta samarbete egentligen icke har förekommit förrän vid förra årets riksdag, och att det då skedde i ytterst oklara former och i riksdagens sista timme, så att man egentligen icke kunde få någon reell frukt av det. Till på köpet har under debatten nu blivit antytt att man fruktar, att samarbetet i år, långt ifrån att utveckla sig, skall bli betydligt sämre än i fjol. Huru kan då herr Lindman vänta så mycket av denna praxis, som kanske kommer av sig vid ingången?

Från statsutskottet och bevillningsutskottet bör komma uppslaget till vad som skall göras, säger herr Lindman vidare. Det går efter mitt förmenande helt enkelt icke för sig på grund av våra konstitutionella former. Statsutskottet och bevillningsutskottet hava ingen möjlighet att framlägga något förslag till ändring i formerna för riksdagsarbetet. Hela detta område, i den mån det reglerats i grundlagarna, ligger under konstitutionsutskottet och måste av detta utskott behandlas, och det måste även tagas tillsammans med en hel del ändringar, som röra de reglementen för riksdagen, som finnas vid sidan av grundlagarna. Därför kunna vi icke vänta på några avgörande uppslag från dessa utskott.

Herr Lindman talade om, att 40 § i riksdagsordningen icke varit aktuell under femtio år och att man då kunde slippa bekymra sig om den under den närmast följande tiden. Ja, men saken ligger ju så, att för varje år, som gått efter år 1910, då den allmänna bevillningen totalt förändrade karaktär, har detta stadgande i § 40 riksdagsordningen icke blott blivit utan reell tillämpning, utan därjämte har det blivit så, att riksdagspraxis står i direkt strid med denna 40 § i riksdagsordningen. Att det är ett nytt läge, som inträffat efter 1910, det vet ju herr Lindman lika väl som jag. Vi be-

Ang. större
planmässighet
och enhetlighet
i statsregle-
ringsarbetet.
(Forts.)

höva i *det* avseendet icke tala om femtio år — vi få hålla oss till de sista fem åren. Det är vackert så, att vi låtit detta tillstånd med en direkt otillämplig grundlagsbestämmelse fortgå under fem år. Realiteten blir i alla fall, såsom jag framhöll, att vi hava det så ställt.

Frågan blir viktigare och viktigare för varje år, som kommer. Det skall sannolikt nu under en tid framåt jämt och ständigt visa sig, att riksdagen har svårt att få debet och kredit att gå ihop, att frågorna om beskattning, statslån och statsutgifter bliva allt mera framträdande i hela statslivet. Och under sådana förhållanden skulle vi låta det nuvarande oeffterrättslighetstillståndet fortfara utan att ens se efter, om det låter sig göra att komma till bättre förhållanden! Detta är efter mitt förmenande icke att vaka över grundlagens helgd och tillämpning och icke heller att vaka över en sund finanspolitik.

Om jag så går tillbaka från fader Zevs till de båda dioskurerna, så kanske jag får börja med herr Hildebrand. Han klandrar, att konstitutionsutskottet avvisat det ena efter det andra av motionärens uppslag men ändå begärt en skrivelse. Ja, det vet herr Hildebrand lika väl som jag — eftersom herr Hildebrand ända till de sista dagarna också ville begära en skrivelse, fastän han då gjorde en vändning som ingen människa kunde förutse — att man begär en skrivelse icke på grund av de avvisade uppslagen utan på grund av de uppslag som äro kvar och andra, som utskottet därutöver givit, och bland dessa framför allt det mycket viktiga påpekandet om den orimliga ställning, i vilken 40 § riksdagsordningen nu kommit. Herr Hildebrand erkänner oförbehållsamt — det skall vara sagt honom till heder — att en reform behövs, men han förskansar sig nu liksom i sin reservation bakom det att man skall vänta, tills man inom ledande utskottskretsar kan få en något så när stadgad mening åt vad håll reformen bör gå. Och han vänder om tanken och säger: det tjänar ingenting till med en utredning, så länge inom ledande utskottshåll man ställer sig mycket kallsinnig emot hela uppslaget. Jag är rädd, att vi få säga, att här tycks ligga hela pudelns kärna. Där kommer väl till sist egentligen fram, vad det är som gjort denna besynnerliga förändring i hållningen hos en del ledamöter i kamraren och i utskottet under de sista dagarna. Man har kommit på det klara med, att på något »ledande utskottshåll» det råder kallsinnighet mot uppslaget. Men om så skulle vara — jag skall icke ens tillåta mig att gissa på, var det utskottshållet kan vara att söka — så lärer väl icke riksdagen ha någon anledning att vänta med att upptaga en fråga, där herr Hildebrand själv erkänner att reformer behövas, därför att det där ledande utskottshållet för närvarande är kallsinnigt. Jag tycker, att herrar Hildebrand och Hallendorff i stället kunde hjälpas åt att värma upp detta kyliga ledande utskottshåll, så att vi hade någon möjlighet att få även de viktiga krafter, som därmed tydligen åsyftas, intresserade. Vi kunna i alla fall naturligtvis icke låta hindra oss att föra fram frågan, när vi anse detta behöfligt. Och när herr Hildebrand hänvisar till, att man skall sträva efter att få fram en mera samlad opinion om de vägar vi skola gå, då kan jag icke underlåta att fråga: vad är herr Hilde-

brands eget bidrag till denna samlade opinion? Hittills tycker jag, att han uteslutande stått här och funnit, att han icke kan vara med, men han kan icke giva något som helst uppslag till den samlade opinionen. Det ser verkligen icke vidare förhoppningsfullt ut med metoden att komma fram på den vägen.

*Ang. större
planmässighet
och enhetlighet
i statsrege-
ringsarbetet.
(Forts.)*

Herr Hallendorff ville göra gällande, att det skulle råda någon motsägelse mellan min uppfattning av 40 § riksdagsordningen och den som framkommit i utskottsutlåtandet. Herr Hallendorff är dock icke i okunnighet om att man i utskottsutlåtanden alltid skriver försiktigt om sådana saker, när det gäller att föra fram behovet av en viss ändring, i all synnerhet i grundlagarna, och detta bör väl inte hindra att man muntligt i kammaren med mera bestämdhet uttalar sin personliga mening. Någon saklig skiljaktighet finns icke alls. Men viktigare är, att herr Hallendorff nu tycks försöka göra gällande, att om någonting behöver ske på detta område, så komma de förbättrade formerna för budget, arbetet att växa fram av sig självt. Min bestämda uppfattning är — och den bestyrkes av erfarenheten från alla dessa hundra år som gått, under vilka denna ordning rått — att just motsatsen måste befaras, att vi icke ha att vänta någon sådan av sig självt genom praxis framväxande förnuftig ordning. Det finns verkligen ingen annan möjlighet, än att man griper in på detta område med ett bestämt initiativ, precis på samma sätt som riksdagen nödgades göra — ehuru det även då gällde riksdagens inre arbete — när det var fråga om att få den omreglering av utskotten, vilken efter många sorger kom till stånd för några år sedan. Icke heller då var det möjligt att få fram ett utarbetat förslag inom riksdagen. Icke heller då var man på ledande utskottshåll, som herr Hildebrand talade om, vidare benägen för att gå den ena eller den andra vägen. Men man skrev till Kungl. Maj:t, Kungl. Maj:t samlade erfarna män till samarbete, och så framkom ett förslag, om vilket man kunde ena sig.

Jag kan gärna stanna vid detta. Blott den rent praktiska påpekningen vill jag yttermera göra, att om nu andra kammaren skulle mot all förväntan avslå detta förslag i avvaktan på något bättre uppslag, som herr Hildebrand och andra hoppas på, då bleve alldeles säkert resultatet det, att frågan komme igen år efter år. Den komme igen möjligen, med en eller annan antydan i annan riktning än motionären gjort, men i alla fall alltjämt på sådant sätt, att det icke skulle stå till att inom riksdagen uppnå enighet angående de vägar i detalj, som man bör gå. Förr eller senare får kammaren lov att ställa sig resolut på den ståndpunkten, att en allmän undersökning av hela problemet behöves. Det är ofantligt mycket bättre för kammaren själv och för hela frågans behandling, om kammaren ställer sig på den ståndpunkten förr, d. v. s. nu. Det är ofantligt mycket bättre om kammaren icke väntar på något, kammaren vet själv icke vad, utan när behovet är klart och tillräckligt många riktlinjer äro angivna, redan nu säger ifrån, att på detta område måste en reform ske och denna fråga bör utredas av Kungl. Maj:t.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Ang. större
planmässighet
och enhetlighet
i statsregle-
ringsarbetet.
(Forts.)

Härpå anförde

Herr Hallendorff: Jag skall icke gent emot den siste ärade talaren giva mig in på att diskutera mytologiska detaljer. Det skulle annars verkligen vara av ett visst intresse att reciprokt taga i övervägande, i vilket sammanhang de olika uppträdande auktoriterna på vänstersidan stå till varandra, men det är kan hända något för delikat för att alltför mycket beröras här.

Emellertid kan jag icke underlåta att emot hans anförande påpeka, att vi hade under fjolåret ett fall, då det var fråga om en skrivelse till Kungl. Maj:t. Det gällde den så mycket omtalade sedlighetsmotionen. Jag kan yttra mig om denna desto friare, därför att jag stod helt och hållet utanför varje framställning i denna fråga. Då uppträdde just konstitutionsutskottets nuvarande ordförande med all den auktoritet, som honom kunde tillkomma, och opponerade sig emot, att en skrivelse avlästes till Kungl. Maj:t i ett fall som detta, där icke några som helst riktlinjer för en blivande utredning kunde givas. Det förefaller mig, att förfarandet är tämligen analogt här.

Härmed var överläggningen slutad. Efter av herr vice talman-
nen givna propositioner först på bifall till utskottets hemställan
samt vidare på avslag å såväl berörda hemställan som de i ämnet
väckta motionerna, blev utskottets hemställan av kammaren bifal-
len.

§ 5.

Vid nu skedd föredragning av statsutskottets utlåtande, nr 78,
i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående användande av
viss del utav de till nyanskaffning av krigsfartygsmateriel under
1915—1919 avsedda medel, biföll kammaren utskottets däri gjorda
hemställan.

§ 6.

Ang. kostnader
för begravning
av änkedrott-
ning Sofia och
änkehertigin-
nan av Da-
larna.

Härefter förelåg till avgörande statsutskottets utlåtande, nr 79,
i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bestridande av
kostnader för framlidna Hennes Maj:t Änkedrottning Sofias och
framlidna Hennes Kungl. Höghet Änkehertiginnans av Dalarna be-
gravningar.

I överensstämmelse med vad Kungl. Maj:t föreslagit i en den
24 april innevarande år till riksdagen avlåten, till statsutskottets
förberedande behandling överlämnad proposition, nr 193, hemställde
utskottet, att riksdagen måtte medgiva, att till bestridande av kost-
nader vid framlidna Hennes Maj:t Änkedrottning Sofias och fram-
lidna Hennes Kungl. Höghet Änkehertiginnans av Dalarna begravn-
ingar och vad därmed ägde sammanhang finge tagas i anspråk det å
första huvudtiteln för innevarande år till Hennes Kungl. Höghet
Änkehertiginnan av Dalarna anvisade anslag å 28,000 kronor.

Reservation hade likväl avgivits av herrar *A. C. Lindblad*, *Ang. kostnader för begravning av änkedrottning Sofia och änkehertiginnan av Dalarna.* *Thorsson*, *Rydén* i Malmö, *E. A. Nilson* i Örebro, *Strid*, *Ingvarson* och *Sävström*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att ifrågasvarande framställning icke måtte av riksdagen bifallas.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde

(Forts.)

Herr *E. A. Nilson* i Örebro: Under hänvisning till den vid detta utlåtande fogade reservationen ber jag att på de skäl, som där äro anförda, få yrka avslag på såväl utskottets hemställan som den kungl. propositionen och bifall till den av mig nyss berörda reservationen.

Häruti instämde herr *Anderson* i Råstocck och *Olausson*.

Herr *Ekman*: Herr talman! Jag tillåter mig yrka bifall till statsutskottets här föreliggande framställning.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, gav herr vice talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den av herr *A. C. Lindblad* m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr vice talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den senare propositionen. Då votering emellertid begärdes av herr *Ekman*, blev nu uppsatt, justerad och anslagen en så lydande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren, med avslag å statsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 79, bifaller den av herr *A. C. Lindblad* m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan.

Omröstningen utföll med 118 ja mot 85 nej; och hade kammaren alltså med avslag å utskottets hemställan bifallit den av herr *A. C. Lindblad* m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen.

§ 7.

Vidare föredrogos vart efter annat statsutskottets utlåtanden: nr 80, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående användande av överskott i djurgårdskassan till vissa byggnads- med flera arbeten vid *Ulriksdals*, *Haga* och *Drottningholms slott* m. m.;

Andra kammarens protokoll 1915. Nr 78.

nr 81, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning till vissa diplomatiska och konsulära tjänstemän i utlandet för kursförlust i anledning av kriget; och

nr 82, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anställande av en mariningenjörsstipendiat över stat.

Kammaren biföll vad utskottet i nämnda utlåtanden hemställt.

§ 8.

Ang. ny rullande materiel vid statens järnvägar.

Statsutskottets utlåtande, nr 83, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare anslag till anskaffande av ny rullande materiel vid statens järnvägar, föredrogs härpå. Därvid yttrade

Herr Eriksson i Grängesberg: Herr talman! Jag har naturligtvis intet annat yrkande än om bifall till den här gjorda framställningen, men jag skall be att få säga ett par ord med anledning av de förhållanden som äro motivet till den framställning, som gjorts av Kungl. Maj:t.

Kungl. Maj:t har framhållit den stora brist i vagnsmateriel, som råder vid statens järnvägar, och som särskilt nu under den kris, som pågår i vårt land och annorstädes gjort sig kännbar och det är otvivelaktigt så, att här föreligger, under nuvarande exceptionella förhållanden, en stor vagnsbrist. Utskottet har också för sin del funnit, att framställningen är befogad, och tillstyrkt propositionen.

Men det är icke alldeles säkert, att det endast är bristen på vagnar vid statens järnvägar, som förorsakat en viss stockning i trafiken. Det kan alldeles säkert bero även på andra omständigheter. Många omständigheter samverka nog till detta tillstånd. Bland de andra omständigheter, som man härvid har påtalat, är även den, att vid en och annan station, kanske vid många, personalen torde vara alldeles för fåtaglig för att kunna på fullt rationellt sätt sköta trafiken. Jag har från flera håll i landet hört uppgivas, att det skulle vara en alltför ringa personal i förhållande till den trafik, som nu pågår, och av de upplysningar, som lämnats, har man anledning att antaga, att i stort sett detta påpekande är riktigt. Jag kan naturligtvis icke gå in på detta i detalj, och jag kan naturligtvis icke heller säga, att allt vad som sagts i detta hänseende är riktigt, ty det kan även bero på andra omständigheter än det, som personalen tänkt på. Men det finns anledning antaga att det på flera ställen är brist på personal.

Då så är fallet, har jag endast velat, då herr civilministern nu icke är här, begagna detta tillfälle att, till protokollet uttala en önskan, att herr statsrådet ville göra en undersökning eller taga under övervägande, huruvida det icke i ett eller annat fall och under nuvarande förhållanden kan anses vara alltför knappt med personal, och huruvida icke förhållandena skulle kunna förbätt-

ras både för personalen, så att den icke blev överansträngd, och för trafikanterna, genom att något större personal anställdes. Jag har intet annat yrkande än utskottets.

*Ang. ny rust-
lande materiel
vid statens
järnvägar.
(Forts.)*

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställen bifölls.

§ 9.

Härefter föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 84, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående järnvägsförbindelse mellan svenska och finska järnvägsnäten vid Haparanda; och blev utskottets däri gjorda hemställen av kammaren bifallen.

§ 10.

Vid föredragning härför av statsutskottets utlåtande, nr 85, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ändringar i gällande avlöningsreglemente för tjänstemän vid statens vattenfallsverk, begärdes ordet av

*Ang. avlönings-
reglementet för
tjänstemän vid
statens vatten-
fallsverk.*

Herr Eriksson i Grängesberg, som anförde: Herr talman! Ej heller i denna fråga har jag något annat yrkande än statsutskottets, till vilket jag ber att få yrka bifall. Men jag skall be att få säga några ord om en annan sak, som står i samband med denna fråga. Den 15 januari i år inlämnade vattenfallsstyrelsen till Kungl. Maj:t en framställning, att Kungl. Maj:t skulle fastställa reglemente beträffande uniform för vattenfallsstyrelsens tjänstemän. I denna framställning hemställdes, att den uniform för underordnad personal, som nu är fastställd av vattenfallsstyrelsen, skulle fastställas av Kungl. Maj:t och vidare, att de högre tjänstemännen, skulle få uniform icke bara till vardags utan även paraduniform. Denna framställning till Kungl. Maj:t är ännu inte behandlad, såvida det icke skett under de allra sista dagarna, och det är i anledning av denna jag skall be att få säga några ord.

Nu förstår jag så innerligt väl, att vattenfallsstyrelsens ledamöter, ingenjörerna och de olika cheferna där, tycka, att det är litet otrevligt, att de icke skola få vara lika granna som vissa andra statens tjänstemän, men jag tycker inte, att motiveringen för deras framställning är så bärande, att Kungl. Maj:t bör bifalla denna. Vad nu angår paraduniformen, skall den bli mycket ståtlig: den skall bli frack av något blått kläde, ståndkrage med eklövsslingor, byxor med guldrevärer och vit väst samt svärd. Det är ju mycket vackert alltsammans. Men jag undrar ändå, om det inte är rena fåfängan som motiverat, att man kommit med en sådan framställning, som står så uppenbart i strid med riksdagens uttalade mening. Riksdagen hemställde 1908 i en skrivelse som avlämnades till Kungl. Maj:t, att Kungl. Maj:t skulle taga under öfvervägande, huruvida icke all civil paraduni-

Ang. avlöningsreglementet för tjänstemän vid statens vattenfallsverk.
(Forts.)

form kunde avskaffas, och när riksdagen gjort ett sådant uttalande, tycker jag, att det är väl mycket, att en civil styrelse kommer och, i trots av en så bestämt uttalad mening, begär att få lägga sig till med paraduniform. Jag är alldeles viss om, att Kungl. Maj:ts icke kommer att bifalla den framställningen, åtminstone vill jag på det livligaste hoppas det. Detta angående paraduniformen.

Vidare har styrelsen begärt, att tjänstemännen skulle få s. k. släpuniform, d. v. s. uniform att användas i vardagslag. Den uniformen är ju inte lika gentil, men det torde vara nog med att högsta chefen skall få en 45 cm. guldrand på rocken och de andra bli granna i proportion därefter.

Nu förstår jag för min del inte, varför de nödvändigt skola ha uniform. Vid övriga industriella verk och anläggningar behöver man ju inte uniform. Om jag tar t. ex. Kopparbergs Bergslags Aktiebolag med dess stora stab av chefer, ingenjörer och arbetare. så finner jag, att man där inte behöver någon uniform, men så snart det är fråga om att staten skall inrätta ett affärsdrivande verk, då skall man genast ha uniform. Och vattenfallsverket skall ju vara ett affärsdrivande verk; chefen har ju därför också fått en sådan lön, så att han även ur den synpunkten skall kunna anses stå på samma ståndpunkt som affärschefer i allmänhet, och allting där är ordnat affärsmässigt, men när det gäller bjäfs och grannlåter, skall man apa efter det militära. Jag vill säga, att jag förstår verkligen inte tankegången härvidlag. Är det så, att vattenfallsstyrelsens ledamöter och ingenjörer icke äro så pass begåvade och duktiga, att de kunna förstå att skaffa sig respekt utan uniform, så måste det vara något fel. Atminstone tycker jag, att de icke skulle behöva klä på sig granna kläder bara för att kunna sätta sig i respekt inför allmänheten och sina underlydande. Mig förefaller det vara ett utslag av en gammal anda, som inte bör göra sig gällande i ett modernt verk. Och innan nu beslut härom har fattats, har jag tyckt, att det bör höras här ifrån riksdagens sida en liten protest emot denna tendens, och jag ber att till protokollet få uttala den förvissningen, att herr statsrådet icke kommer, i strid med riksdagens mening, att fastställa den begäran vattenfallsstyrelsen framställt.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herrar *Olofsson* i Digernäs och *Runefors* instämde häruti.

Vidare yttrades ej. Kammaren biföll utskottets hemställan.

§ 11.

Föredrogos vart för sig statsutskottets utlåtanden:
nr 86, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående an-

slag av lånemedel för gäldande av kostnader för införandet av statsmonopol å tobakstillverkningen i riket; och

nr 87, i anledning av väckta motioner om anslag till avlöning m. m. för riksdagens militieombudsman.

Utskottets i dessa utlåtanden gjorda framställningar bifollos av kammaren.

§ 12.

Statsutskottets memorial, nr 88, om anvisande av de i regeringsformens 63 § föreskrivna kreditivsummor, föredrogs nu; och yttrade därvid

Ang. de i regeringsformen föreskrivna kreditivsummor.

Herr Staaff: Herr talman, mina herrar! Det är naturligtvis icke alls för att göra någon erinran emot det regeringsförslag, som här nu föreligger, som jag tillåtit mig begära ordet, utan det är tvärt om för att uttrycka en undran över att vi icke fått mottaga ytterligare en proposition om ställande till Kungl. Maj:ts förfogande utav en mycket större kredit. Såsom vi erinra oss, ingick Kungl. Maj:t ju till förra riksdagen, 1914 års senare riksdag, med proposition, däruti Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att »bemyndiga Kungl. Maj:t att för bestridande av kostnader, som avses i § 63 regeringsformen, använda och av tillgängliga medel, mot framtida anmälan till ersättande, förskjuta ett belopp, uppgående, jämte redan för ändamålet förskjutna medel till högst 50,000,000 kronor». Departementschefen anförde i detta ärende: »De försvarsåtgärder, som i anledning av den utrikespolitiska situationen under de senaste veckorna vidtagits och som avsett att upprätthålla rikets neutralitet, ha förorsakat kostnader, vilka hittills förskjutits av tillgängliga medel. För varje dag kräva emellertid dessa åtgärder nya kostnader, och ytterligare försvarsåtgärder kunna visa sig erforderliga. Till vilket belopp de nödiga kostnaderna komma att uppgå, kan ej för närvarande beräknas. Emellertid är det erforderligt, att ett betydande belopp ställes till Kungl. Maj:ts förfogande. Medlen torde bära, såsom hittills skett, förskjutas av tillgängliga medel för att ersättas, på sätt framdeles kan beslutas.» Vi veta också, att statsutskottet, under uttalande av att det i allt gillade Kungl. Maj:ts bemödanden att upprätthålla rikets neutralitet, hemställde om bifall till vad Kungl. Maj:t föreslagit, och så blev också riksdagens beslut.

Min undran gäller det förhållandet, att vi nu icke fått mottaga någon liknande proposition från Kungl. Maj:t. Vi veta ju alla, att samma beklagliga omständigheter, som rådde, då 1914 års proposition framlades, räcka tyvärr ännu. Alltjämt är det så, att kriget flamlar, och ingen vet, när dess låga kan komma att släckas. Alltjämt är det så, att vårt land måste hålla sig berett, även med betydande uppoffringar, för de eventualiteter, som kunna inträffa. Jag kan inte föreställa mig, att rege-

Ang. de i rege-
ringsformen
föreskrivna
kreditivsum-
mor.

(Forts.)

ringen nu vid denna riksdag har kommit till en annan uppfattning om den konstitutionella möjligheten och lämpligheten av att möta sådana krav, som rikets försvar och beredelserna därtill kunna komma att ställa, än som gällde vid förra riksdagen. Jag tror också, att det skulle vara för riksdagen särskilt angenämt att i samband med en sådan proposition även erhålla en översikt från Kungl. Maj:ts händer rörande de planer och beräkningar i finansiellt hänseende, som Kungl. Maj:t över huvud taget kan uppställa beträffande neutralitetskostnaderna och som uppenbarligen äro möjligare att uppställa nu än de voro vid 1914 års senare riksdag. Det är givet, att dessa planer och beräkningar utav kommande förhållanden kunna i mycket rubbas, men givet är också, att varje upplysning, som kan meddelas riksdagen i detta avseende av Kungl. Maj:t, är för riksdagen värdefull. Över huvud taget är det värdefullt — och det är jag övertygad om att regeringen själv är den första att erkänna — om under ett så kritiskt läge som det vi nu befinna oss i, ett fullständigt förtroende i dessa hänseenden råder ifrån Kungl. Maj:ts sida vis å vis riksdagen, så att riksdagen får allt för sig framlagt, som över huvud taget kan framläggas.

Jag har velat uttala dessa reflexioner. De innehålla en undran. De kunna också forma sig till en förhoppning, att de dagar, som återstå, måtte bringa oss en framställning, sådan som jag här har antytt.

Herr Rydén i Malmö: Då herr Staaff bragt denna sak på tal, skall jag också be att med några ord få beledsaga det utskottsbetänkande, som här föreligger. Jag kan icke undertrycka den känslan, som jag fått under denna riksdags lopp, att den nuvarande regeringen beträffande de kostnader, som ha erfordrats för neutralitetsvaktens utgörande, icke har visat riksdagen önskvärd öppenhet och önskvärt förtroende, så att man fått en tillförlitlig överblick av läget. Regeringen fick strax efter krisens utbrott till sitt förfogande ett kreditiv av 50,000,000 kronor. Ifall herrarne hunnit bland den massa papper, som här utdelas, taga del av den berättelse, som riksgäldsfullmäktige avlämna till riksdagen vid varje riksdags början, ha ni märkt en liten notis i denna berättelse, att — så vitt jag minns rätt — dagen innan denna riksdag sammanträdde, den 14 januari 1915, tog regeringen i anspråk det lilla kreditivet. Alltså, *dagen eller dagarna innan* riksdagen sammanträdde här, begärde regeringen att få ut lilla kreditivet på grund av den anvisning, som av fjolårets riksdag gjordes i samma riktning som den nu föreslagna. Nu har hela denna riksdag snart gått, och vi få då i slutet av densamma, alltså in på den sista månaden som vi äro samlade, ett meddelande i en proposition, som avser, att det skulle tagas i anspråk medel av kassafonden. Av denna proposition få vi omsider en liten underrättelse om vad neutralitetskostnaderna beräknats till intill 1914 års slut, och det visar sig då, att kost-

naderna gått upp till något över 46,000,000 kronor. Då regeringen sålunda dels tagit i anspråk de 50,000,000 av kreditivet och dels de 15,000,000, som finnas anvisade på lilla kreditivet här, är det sålunda en summa av 65,000,000 kronor, som regeringen har haft anvisad på grund av särskilda riksdagsbeslut. Nu synes det vara avsikten att, liksom man tog i anspråk lilla kreditivet dagarna innan riksdagen sammanträdde, skall man här draga sig fram över denna riksdag, så att riksdagen hunnit åtskiljas, och så kommer man naturligtvis med nödvändighet att få på nytt taga i anspråk detta kreditiv, som vi nu gå att anvisa, och på det sättet få vi här i riksdagen, när vi skola göra upp budgeten, ingen som helst aning om vad neutralitetskostnaderna för 1915 gått på.

Jag för min del har väckt en motion, som i dag delats ut här i kammaren och som tager sikte på dessa förhållanden. Jag kan icke finna det riktigt och ansvarigt, att man på det sättet så här leker kurra gömma med riksdagen, utan när vi hunnit så långt som in i maj månad 1915 och skola göra upp budgeten för nästa år, hade det varit önskvärt, att vi här haft papperen på bordet så långt möjligt varit för att därigenom kunnat tillförlitligt bedöma, huru mycket av de nya skatterna som borde läggas på 1916 års budget. Att man icke kan rättvisligen och icke heller får göra, såsom regeringen föreslagit, nämligen taga 28 miljoner kronor ur kassafonden och sedan lägga alla 1915 års neutralitetsutgifter på framtiden, synes mig vara uppenbart. Det är beklagligt, att allt skall köra ihop så här i slutet av riksdagen, så att man icke kan få någon reda i det. Nu tyckas också högerpartiets medlemmar vilja använda sig av denna allmänna önskan att få komma hem till pingst för att därigenom förhindra, att vi nu skulle kunna få en ordentlig lösning av skattefrågan.

Jag kan icke hjälpa, att jag, när denna fråga blivit förd på tal, vill nedlägga min gensaga mot att man icke i önskad grad fått kännedom om det finansiella läget. Om också vissa saker möjligen icke skulle kunna offentliggöras — det kan nog finnas sådana, ehuru det visst icke är så i allmänhet — borde väl åtminstone riksdagens statsutskott och bevillningsutskott fått taga del av ställningen för att kunna bilda sig ett omdöme om densamma.

Jag har, herr talman, icke något annat yrkande att göra om bifall till utskottets förslag.

Vidare anfördes ej. Sedan herr talmannen, som under sistnämnda yttrande återtagit ledningen av förhandlingarna, framställt proposition i ämnet, blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 13.

Härefter föredrogs sammansatta stats- och jordbruksutskottets utlåtande, nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående

Ang. mark till förläggningsplats för fälttelegrafkåren.

Ang. de i regeringsformen föreskrivna kreditivsummor.

(Forts.)

Ang. mark
till förlägg-
ningsplats för
fälttelegraf-
kåren.

överlåtelse av mark till lantförsvaret att användas till förläggningsplats och övningsfält för fälttelegrafkåren jämte två i ämnet väckta motioner.

(Forts.)

Därvid anförde

Chefen för lantförvarsdepartementet, herr statsrådet **Mörcke**: Herr talman, mina herrar! Den behandling, som fälttelegrafkårens förläggningsfråga fått inom utskottet, gör ju, att det kan anses, som om detta ärende vore fullständigt avgjort, och jag skall endast anhålla att få framhålla ett par omständigheter, som varit bidragande till den hållning, som tagit sig uttryck i Kungl. Maj:ts proposition.

Frågan om fälttelegrafkårens förflyttning från Marieberg till annan ort har ju länge stått på dagordningen, framför allt därför att den dyrbara tomten skulle användas för annat ändamål. Till en början voro ju alla ense om att denna förflyttning borde ske till Järva-fältet. Men i och med det att flygmaskiner inköptes för armén och flygtrupperna överflyttades till fälttelegrafkåren, ha något ändrade förhållanden uppstått. Järva-fältet är nämligen icke passande för utbildning i flygning. Terrängen därstädes, som är synnerligen lämplig för övriga militära övningar, är icke passande för ett flygfält. Därtill är den allt för småbruten och skogig. Man var därför nödsakad att se sig om på annat håll för att få ett flygfält och stannade då vid det, som nu är föreslaget, nämligen Kungsängen invid Uppsala. Detta har av alla myndigheter, som yttrat sig, framhållits såsom ett synnerligen lämpligt flygfält, därför att åt ena sidan, åt öster, är det flack terräng, där de första lättare flygningarna kunna äga rum, och åt väster är det en skogig terräng, där man kan ha de svårare övningarna. Från alla håll har det — som sagt — framhållits, att detta fält skulle utgöra idealet för ett flygfält.

De krav, man ur förläggningssynpunkt måste uppställa beträffande fälttelegraftrupperna och flygtrupperna, äro väsentligen olika. För fälttelegraftrupperna är det nödvändigt, att de förläggas till huvudstaden eller till dess grannskap — och det av många skäl. För flygtrupperna är det tämligen likgiltigt, var inom landet de förläggas, endast man ser till, att de få ett gynnsamt utbildningsfält. Fördelaktigt vore det dock, om man kunde förlägga hela kåren till en enda plats, både fälttelegraftrupperna och flyg- och ballongavdelningarna. Detta vore fördelaktigt dels ur rent militärisk synpunkt, därigenom att den gemensamme chefen finge ökat tillfälle att övervaka och inspektera alla övningar, och dels ur ekonomisk synpunkt, därigenom att man på så sätt sluppe att bygga upp mer en ett kasernetablisement. Det är ur dessa synpunkter, som det icke är underligt, att tankarna föllo på Uppsala, när det gällde att utse ett flygfält. Uppsala är — som sagt — ur teknisk synpunkt lämpligt för flygningar, och dessutom är staden icke längre bort belägen från huvudstaden än att — såsom chefen för fortifikationen uttalat —

det vore lämpligt att dit förlägga fälttelegraftrupperna. I enlighet härmed avfattades förra årets proposition, och i densamma beräknades kostnaden endast för ett etablissement för båda truppslagen. Riksdagen godkände dessa beräkningar, och anslaget skulle utgå från och med år 1916. I själva verket utgör sålunda den kungl. proposition, som nu föreligger här, icke annat än en direkt följd av härordningsbeslutet. Man kunde emellertid icke vara blind för att det var vissa olägenheter förenade med att beröva Ultuna lantbruksinstitut det område, som skulle komma ifråga. Men det synes, som om enligt den utredning, som bifogats propositionen, dessa olägenheter dock skulle åtminstone i viss mån kunna hävas.

Jag erkänner dock, att denna fråga icke är av så brådskande art, och att det uppskov, som skulle uppstå på ett år, icke har någon väsentlig betydelse. Jag har därför icke något att erinra mot det förslag om ytterligare utredning, som utskottet framställt. Dock vill jag säga, att denna utredning knappast skall kunna giva vid handen, att man skall kunna få en plats, som lämpar sig för båda truppslagens övningar. Måhända kan man därför nödgas att bygga två kasernetablissement, vilket alltid blir kostsammare.

Herr Söderberg i Hobborn: Herr talman! Jag har icke något annat yrkande än om bifall till utskottets förslag, men jag kan icke underlåta att säga några ord med anledning av denna fråga.

Man har här inom denna kammare vid upprepade tillfällen sökt framhålla betydelsen av att man icke i annat än de allra mest trängande fall undandrager jordbruket den välbehöfliga areal av odlad jord, som finns i vårt land, så att man icke försöker att på annat sätt använda den utan att bereda vårt folk den nödiga näringen av jordbruket. Det var ju fråga om detta, när man sökte att utvidga övningsfältet vid Gävle också. Här uppstod då i denna kammare en debatt, om det kunde vara så lämpligt att använda en så stor areal av god jord till övningsfält, och det var liknande förhållande med övningsfältet Myckelmyran vid Falun, där man upplät en ganska stor del av den allra yppersta jord. För att nu icke tala om övningsfältet vid Lund o. s. v.

När nu Kungl. Maj:t kommer att ytterligare taga denna fråga under övervägande och utredning, skulle jag vilja hemställa till herr statsrådet, om man icke i möjligaste mån kunde undvika att taga i anspråk sådan jord, som här är fråga om. Här är också ett annat statsintresse, som kommer i kollision med denna fråga; och det är vårt lantbruksinstitut vid Ultuna. Utskottet säger ju: »Från styrelsen för nämnda institut hava med styrka framhållits de avsevärda olägenheter, som ett avstående av sistberörda mark skulle medföra såväl för skötseln av institutets övriga egendom som för den vid institutet och lantbruksskolan bedrivna undervisningen och vilka endast i viss mån skulle kunna avhjälpas genom att institutet i vederlag erhöle det där-

Ang. mark
till förlägg-
ningsplats för
fälttelegraf-
kåren.

(Forts.)

Ang. mark
till förlägg-
ningsplats för
fälttelegraf-
kåren.
(Forts.)

till avsedda södra skiftet av Uppsala hovstallängar». Man ser således, att även styrelsen för lantbruksinstitutet vid Ultuna haft sina stora betänkligheter mot detta.

Jag har, herr talman, icke något annat yrkande att framställa än om bifall till utskottets förslag, under uttalande av den förhoppningen, att de synpunkter på denna fråga, jag nu velat föra på tal, måtte vinna beaktande vid en blivande utredning.

Herr *Norman* instämde häruti.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 14.

Vidare föredrogos vart för sig bevillningsutskottets betänkan-
den:

nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse av 42 § 2 mom. i förordningen den 15 december 1914 angående statsmonopol å tobakstillverkningen i riket; och

nr 31, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse av 9 § i förordningen den 15 december 1914 om vad iakttagas skall i avseende å införande av statsmonopol å tobakstillverkningen i riket.

Kammaren biföll vad utskottet hemställt.

§ 15.

Ang. driftkre-
dit åt idkare
av mindre
jordbruk.

Å föredragningslistan fanns härefter upptaget sammansatta banko- och jordbruksutskottets utlåtande, nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner nr 119 angående åtgärder från det allmännas sida för beredande av driftkredit åt idkare av mindre jordbruk och nr 129 med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 § i lagen den 22 juni 1911 om bankrörelse, till lag innefattande vissa bestämmelser om centralkassor för jordbrukskredit och till lag om ändrad lydelse av 11 § i lagen den 29 juli 1892 angående sparbanker samt i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 119 i andra kammaren väckta motioner nr 227, nr 232 och nr 234.

Till bankoutskottets behandling hade, i fråga om vidtagande av åtgärder från det allmännas sida för beredande av driftkredit åt idkare av mindre jordbruk, överlämnats följande till riksdagen avlåtna Kungl. Maj:ts propositioner, samtliga dagtecknade den 16 april 1915:

nr 119, angående åtgärder från det allmännas sida för beredande av driftkredit åt idkare av mindre jordbruk; samt

nr 129, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 § i lagen den 22 juni 1911 om bankrörelse, till lag innefattande vissa

bestämmelser om centralkassor för jordbrukskredit och till lag om ändrad lydelse av 11 § i lagen den 29 juli 1892 angående sparbanker,

ävensom nr 128 med förslag till ändrad lydelse av § 18 mom. 2 i förordningen den 22 juni 1883 angående en postsparbank för riket, vilken delvis berörde ifrågavarande ämne.

Därjämte hade till bankoutskottet överlämnats följande inom andra kammaren väckta, i samband med förevarande proposition nr 119 stående motioner, nämligen

nr 227, av herr *Linders*,

nr 232, av herr *Magnusson* i Skövde, och

nr 234, av herr *Olsson* i Ramsta.

Efter överenskommelse mellan banko- och jordbruksutskotten hade samtliga ovannämnda propositioner och motioner överlämnats till behandling av sammansatt banko- och jordbruksutskott.

Uti *punkten 1:o a)* av förevarande utlåtande hemställde sistnämnda utskott, att riksdagen med bifall till Kungl. Maj:ts proposition nr 119 måtte godkänna vissa angivna bestämmelser angående understöd av statsmedel åt föreningar för beredande av driftkredit åt idkare av mindre jordbruk.

Denna hemställan föredrogs, varefter

Herr *Söderberg* i Hobborn, yttrade: Herr talman! Den fråga, som innefattas uti detta utskottsutlåtande, är ju en gammal fråga. Redan år 1903 skrevo hushållningssällskapens ombud till Kungl. Maj:t med begäran om utredning angående denna sak. Frågan om beredande av driftkapital åt de mindre jordbrukarna är sålunda en gammal fråga. Sedermera remitterades detta ärende till lantbruksstyrelsen, som avgav sitt utlåtande i december 1908. Sedan vidare riksgäldsfullmäktige yttrat sig över denna fråga och därvid i vissa delar avstyrkt förslaget om att bilda nya statsfonder för en dylik lånekassa, så sökte man att finna nya utvägar, varigenom man skulle kunna realisera denna fråga, och frågan överlämnades därefter av jordbruksdepartementet till sakkunniga, som den 26 februari 1913 avgävo utlåtande till departementschefen. Deras förslag byggde på föreningar huvudsakligen med självverksamhet och på att staten skulle understödja dessa föreningar med bidrag till förvaltning o. s. v. Även mot detta förslag framställdes anmärkningar, som föranledde tillsättandet av nya sakkunniga, vilka avgävo sitt yttrande samma år, eller den 31 oktober 1913. Jag har velat erinra om detta nu i dessa dagar, då ledamöterna av riksdagen ha så ofantligt mycket att se på och läsa över, för att framhålla, hurusom denna fråga är en fråga, som steg för steg har trängt sig fram till sin lösning.

Man har vid dessa utredningar och förslag sökt att gå fram på olika vägar. Man har först sökt att med anlitande av sparbanksväsendet uti vårt land nå fram till något resultat, men

Ang. driftkredit åt idkare av mindre jordbruk.
(Forts.)

Ang. driftkre-
dit åt idkare
av mindre
jordbruk.
(Forts.)

den vägen har man måst uppgiva, därför att sparbankerna äro ju till för helt andra ändamål och deras medel måste ju inom en mycket kort uppsägningstid tillhandahållas insättarna o. s. v. Man skulle fördenskull icke sammankoppla denna fråga med sparbankerna, och dessutom måste också dessa banker fordra full garanti och vederhäftighet för utlånta medel. Det stod således ingen annan väg öppen än att genom anlitande av föreningsväsendet även på detta område söka lösa den här frågan, och på den vägen ha även andra länders jordbrukare gått fram, och vill nu blott erinra om vad som därom är refererat i den kungl. propositionen. Här gäller det icke längre fastighetskrediten och sådant lån som ha sammanhang med nybyggnader i större skala, utan här är endast fråga om att kunna bereda de mindre jordbrukarna tillgång till korta, små och tillfälliga lån för vissa behov, såsom anskaffande utav lämpliga och modernare redskap, inköp av vissa avelsdjur och för vissa små reparationer o. s. v. Dessa medel skulle då kunna tillhandahållas dessa jordbrukare genom att de åtogo sig viss ansvarighet och genom att de kontanta belopp, som skulle kunna upplånas av dessa, begränsades inom en viss summa. Kungl. Maj:t och utskottet ha förenat sig om t. ex. 75 kronor för varje hektar jord o. s. v. Dessa föreningar skulle vidare icke vara större, än att föreningsmedlemmarna kände varandra och kunde kontrollera varandra. Dessa mindre föreningar skulle sedan i sin tur kunna sammansluta sig till större centralkassor, omfattande ett helt län eller ett par län, och på det sättet bedriva rörelse till fromma för de enskilda medlemmarna. För att anskaffa medel har man då tänkt att kunna i viss begränsad mån bedriva inlåningsrörelse, och man har då stannat vid, att denna rörelse skulle bedrivas av föreningarna sins emellan och deras medlemmar.

Med anledning av detta förslag ha emellertid åtskilliga motioner blivit väckta. Herr Linders, liksom en annan motionär i denna kammare, herr Magnusson i Skövde, anser, att ett lånebelopp av 75 kronor per hektar är en alltför liten summa och att de mindre jordbrukarna icke skulle vara betjänta av ett så litet maximibelopp som 75 kronor. Herr Linders hemställer sålunda, att riksdagen måtte bifalla Kungl. Maj:ts proposition nr 119 under villkor, att den blivande lånerätten för medlem i jordbrukskassa sättes till högst 150 kronor för varje hektar odlad jord; och herr Magnusson i Skövde hemställer, att riksdagen för sin del måtte besluta sådan ändring i den föreliggande kungl. propositionen nr 119, att lånerätten utsträcket för brukningsdelar om 1—5 hektar till 150 kronor, om 6—10 hektar till 125 kronor, om 11—15 hektar till 100 kronor, om 16—20 hektar till 75 kronor. Sålunda, ju mindre jordarealen är och ju intensivare den brukas, i desto högre grad skulle lånesumman kunna förhållandevis höjas, och jag förmodar, att motionären därvid också tänkt att kunna bereda t. ex. små jordägare, som bedriva trädgårdsskötsel, ett handtag härutinnan. Sedermera har också herr

Olsson i Ramsta hemställt, att riksdagen måtte bifalla Kungl. Maj:ts proposition nr 119 under villkor, att inlåningsrätten för jordbrukskassa från medlemmarna inträder, när det inbetalda insatskapitalet uppgår till sammanlagt 500 kronor. Kungl. Maj:t har föreslagit, att insatskapitalet skall utgöra 1,000 kronor, innan inlåningsrörelse må äga rum. Utskottet har i sitt utlåtande här yttrat sig om dessa motioner och ansett, att innan man vunnit någon erfarenhet på detta område, så borde man gå försiktigt fram i början. Utskottet uttalar visserligen stora sympatier för de förslag, som av motionärerna framförts, men anser likväl, att man nu borde stanna vid Kungl. Maj:ts förslag.

*Ang. driftskred
dit åt idkare
av mindre
jordbruk.
(Forts.)*

Emellertid finnas vid utskottets utlåtande fogade reservationer. Där finnes t. ex. en reservation utav herr Nilsson i Tänga med instämmande av herr Söderberg i Stockholm, däri yrkas, att inlåningsrätten skulle kunna för vissa trakter höjas till 100 kronor per hektar o. s. v. Man har dock, som sagt, åtminstone inom utskottsmajoriteten trott, att man borde stanna vid Kungl. Maj:ts förslag, då hela denna anordning ju är ett första försök på detta område, och man ändock genom det föreliggande förslaget bereder de mindre jordbrukarna i vårt land möjlighet att på detta område kunna hjälpa varandra att få något billigare och bekvämare tillfälliga lån, än vad som nu sker genom det växelsystem, som florerar och har utbredd sig så i vårt land, som det har gjort. Det är även en annan sak, som ej framkommit i betänkandet men som står i sammanhang med denna fråga, och det är att bankväsendet i vårt land har utbredd sig till alla delar av landet och att på alla större orter finnas banker och filialer av sådana. Dessa bankkontor ha i allmänhet till uppgift att suga till sig pengar från allmänheten i trakten däromkring för att sedan göra dessa räntebärande på trakter kanske långt avlägsna från de orter, varifrån pengarna ursprungligen kommit. Genom bildande av de nu föreslagna föreningarna och kassorna kunna dessa orter sättas i stånd att bättre utnyttja sina besparingar till den egna ortens fromma och till fromma för jordbruket i hemtrakten.

Jag för min del anser, att detta förslag är lyckligt funnet, och hoppas, att det måtte vinna anslutning och bära frukter över allt uti vårt land. Det är ju klart, att en sådan ny sak och ny organisation, som detta förslag innebär, kanske icke kommer att i början så mycket beaktas eller röna så stor uppmuntran, men jag är viss om, att i den mån som jordbrukarna finna det med sin fördel förenligt, så komma de nog att bilda föreningar och kassor litet varstades, liksom man har bildat föreningar och sammanslutningar för att hjälpa varandra på andra områden, t. ex. genom mejeriföreningar, avelsföreningar, kontrollföreningar m. fl.

Med anledning av vad jag nu yttrat skall jag, herr talman, be att få yrka bifall till den nu föredragna punkten i utlåtande

Ang. driftkredit till åkerbruk. det under förhoppning, att kammaren måtte bifalla vad utskottet här tillstyrkt.

Vidare anförde

Herr Nilsson i Tånga: Herr talman! Såsom kammaren finner av de föreliggande handlingarna, är det meningen, att de bestämmelser, som skola bliva gällande för bildande av dels jordbrukskassor och dels de s. k. centralkassorna, skola utfärdas på administrativ väg. Kungl. Maj:t har ju dock för riksdagen framlagt ett förslag till förordning angående såväl jordbrukskassor som centralkassor. I förslaget till kungörelse angående godkännande från det allmännas sida av vissa jordbrukskassor heter det i § 8: »Det högsta sammanlagda belopp, intill vilket medlem är berättigad att genom kassan erhålla lån, skall vara i stadgarna bestämt och må ej sättas högre än till sjuttiofem kronor för varje hektar jord, för vilken han äger delaktighet i kassan.» Det föreligger ju här endast ett förslag, som riksdagen blott har att yttra sig över, bestämmelserna skola sedermera närmare utformas av Kungl. Maj:t självt och således utfärdas på administrativ väg.

Jag har emellertid vid behandlingen av detta ärende inom utskottet yrkat, att den ifrågasatta lånerätten skulle utsträckas från här föreslagna 75 kronor per hektar till 100 kronor per hektar. Jag är livligt övertygad om, att det belopp, som av Kungl. Maj:t föreslagits eller 75 kronor per hektar, är alldeles otillräckligt för att kunna på något verksamt sätt tillgodose småbrukarnas behov av driftkapital, framför allt i de trakter, där småbruket är föremål för någon mera intensiv drift eller jordpriserna äro högt uppskruvade.

Nu ha herrar Linders och Magnusson i Skövde uti detta ärende avgivit motioner, vari de påyrka, att lånerätten skulle sättas vid ett maximum av 150 kronor per hektar. Också jag är för min del övertygad om, att, det endast är en tidsfråga, då man måste komma upp till detta belopp, men jag har ansett försiktigheten bjuda, att man än så länge och till dess någon erfarenhet här vunnits stannar vid ett belopp av 100 kronor. Herr Magnusson i Skövde har ju i sin motion framlagt förslag om en graderad låneskala, och man måste ju säga, att rent principiellt sett är en sådan tanke naturligtvis riktig, ty det förhåller sig ju i verkligheten så, att det mindre jordbruket är proportionsvis i behov av större driftkapital än ett större jordbruk; men vid den praktiska tillämpningen av en sådan graderad skala stöter man dock på en del obehagligheter. Det föreslås sålunda i nämnda motion, att den, som exempelvis har en areal av 1—5 hektar, skall ha en lånerätt av 150 kronor per hektar och, om jag icke missminner mig, är lånerätten 125 kronor för brukningsdelar om 6—10 hektar. I den praktiska tillämpningen verkar detta dock på det sättet, att den, som har 5½ hektar, får sin

lånerätt begränsad till 125 kronor, under det att den, som har 5 hektar, har en rånerätt å 150 kronor, allt per hektar. Och på samma sätt förhåller det sig vid alla gränsfall, vilket verkar mindre tilltalande.

Ang. driftkredit åt idkare av mindre jordbruk.
(Forts.)

Vad herr Magnussons förslag i övrigt beträffar, går det ut på, att i bestämmelserna om vad denna kredit får användas till även skall i stället för »uppförande av smärre ekonomibyggnader» sättas »bidrag till uppförande av ekonomibyggnader». Han vill alltså, att krediten skall ganska väsentligt utvidgas. Jag ber dock att för min del få varna kammaren att slå ni på en sådan väg. Det finnes ju till och med de, som anse, att man gått alltför långt, då man vill använda denna kredit för grundförbättringar samt uppförande av, som det här heter, smärre ekonomibyggnader. Jag tror, som sagt, att det skulle vara ganska farligt att sträcka ut denna kredit, ty om det är fråga om dyrare eller större åbyggnader, måste även krediten bli längre. och då passa icke dessa kassor, som det nu gäller, ty de böra i görligaste mån begränsas till beredande av driftkapital. Jag tror, att man här i det kungl. förslaget träffat den gyllene medelvägen, ty det är givetvis en hel del grundförbättringar och smärre åbyggnader, som kunna vara nog så nödvändiga. Det kan vara vissa grundförbättringar, t. ex. täckdikning, som rent av utgör en oeftergivlig förutsättning, för att ett lantbruk överhuvud taget skall bära sig.

Jag skall nu icke upptaga kammarens tid med att ingå något närmare i detalj på det föreliggande förslaget. Denna fråga har ju varit debatterad så oändligt mycket, och ämnet har ju blivit uttömt av sakkunniga och korporationer på skilda områden, som yttrat sig om detsamma, och senast fjolårets riksdag uttalade sig i en skrivelse för framläggande av ett förslag i huvudsaklig överensstämmelse med det nu föreliggande. Jag tror också, att detta förslag är byggt på synnerligen goda grunder. Det bygger som bekant på jordbrukarnas självhjälp genom organisationer understödda av det allmänna. Jag finner mig i stort sett tillfredsställd med förslaget och kommer även att rösta för detsamma. Emellertid lär det föreligga formellt hinder för ett bifall till den reservation, som jag jämte herr Söderberg i Stockholm här avgivit, enär ifrågavarande förordningar skola utfärdas på administrativ väg, vårt yrkande måste därför läggas på annat sätt, d. v. s. i motiveringen. Jag skall därför, herr talman, be att få föreslå en ändring av motiveringen. A sid. 36 heter det mitt i tredje stycket: »Utskottet vill icke förneka, att beträffande de mycket små och intensivt skötta jordbruken en högsta lånerätt av sjuttiofem kronor per hektar synes väl låg för att täcka behovet av driftkredit, men med hänsyn till att denna lånerörelse hos oss ännu är ny och oprövad och då en höjning av lånerätten bland annat måste medföra en höjning av medlemmarnas ansvarighet, finner utskottet rådligast att i detta avseende Kungl. Maj:ts förslag följes. Därest

Ang. driftkredit
 dit åt idkare
 av mindre
 jordbruk.
 (Forts.)

erfarenheten skulle komma att peka hän på önskvärdheten av att lånerätten ökades, lär emellertid Kungl. Maj:t icke underlåta att vidtaga mot behovet och kapitaltillgången svarande ändringar.» Detta innebär ju ett synnerligt vänligt tillmötesgående från utskottets sida, men jag skulle i alla fall här vilja ha ett mera bestämt uttalande och föreslår fördenskull följande förändring i den nu upplästa delen av utskottets motivering: »Utskottet vill icke förneka, att beträffande de mycket små och intensivt skötta jordbruken en lånerätt av sjuttiofem kronor per hektar synes väl låg för att täcka behovet av driftkredit och att denna lånerätt därför bör kunna uppgå till etthundra kronor.»

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den av mig nu föreslagna ändringen i utskottets motivering.

Herr Söderberg i Stockholm: Herr talman! Säsom herrarna finna av det föreliggande utskottsutlåtandet, har jag instämt i den av herr Nilsson i Tånga avgivna reservationen, och jag ber även att få instämma i det yrkande, som han nu här framställd. Jag är ju icke, såsom icke varande jordbrukare, någon fackman på detta område, men jag tror mig dock kunna säga, att de skäl, som först framförts av herr Linders i hans motion och sedan av herr Nilsson i Tånga upptagits och förantlett det yrkande, som han framställt i sin reservation, äro riktiga, ty skola de mindre jordbrukarna kunna bliva hjälpta, böra de även få låna så pass mycket, att de få det driftkapital, som de verkligen behöva.

Jag har även avgivit en blank reservation, och det är särskilt med anledning därav, som jag här vill yttra några ord. Det visar sig redan nu, när herr Nilsson i Tånga måste ändra sitt yrkande, att den uppfattning, som jag gjorde gällande inom utskottet, att Kungl. Maj:ts förslag till kungörelsen borde göras till av Konung och riksdag gemensamt stiftad lag, fastän den där föll ohjälpligt igenom, var riktig. Nu måste kammarens ledamöter komma ihåg, att vad som riksdagen här har att besluta egentligen endast är ett legaliserande av jordbrukskassor och centralkassor. Riksdagen har här fått rätt att besluta, att jordbrukskassor och centralkassor skola vinna erkännande från det allmännas sida, att de skola få ett visst bidrag till förvaltningskostnader och att staten skall ställa en viss garanti bakom centralkassorna, men hela den organisationsplan, som ligger bakom, och huru dessa kassor skola arbeta är något, som bestämmes endast i kungörelseform och som Kungl. Maj:t kan administrativt ändra. Vi gävo icke akt på detta, när vi skrevo vår reservation, och därför fick densamma en sådan form, som om det här gällde en lag. Jag kan för övrigt nämna, att det även under behandlingen av detta ärende inom utskottet var medlemmar där, som sutto rätt länge, innan de kommo underfund med, att det här egentligen var fråga om två kungörelser, beträffande vilka riksdagen väl hade rätt att uttala sig, men icke fatta slutgiltiga be-

slut uti; riksdagen har här endast att möjligtvis värdsamt hemställa till Kungl. Maj:t att taga hänsyn till det eller det, som riksdagen uttalar sig om, för den händelse att Kungl. Maj:t så vill.

*Ang. driftkredit
åt idkare
av mindre
jordbruk.*

(Forts.)

Nu är jag för det första principiellt emot att utvidga Kungl. Maj:ts administrativa befogenhet, när sådant icke är absolut nödvändigt. En sak är, om riksdagen beslutar en lag, såsom exempelvis skedde i fråga om lagen om arbetarskydd, där lagen var utskreven och given, där den så att säga utgjorde stommen och där sedan Kungl. Maj:t kan i de fall, där det behövs, späda på med förordningar och detaljbestämmelser, detta är en sak, men en annan sak är att på ett så pass viktigt område som detta lägga hela beslutanderätten om, huru dessa olika kassor skola arbeta, i Kungl. Maj:ts hand. Den här historien är föregången av ett så långt utredningsarbete, så det är få frågor som äro så grundligt utredda som frågan om beredande av driftkredit åt det mindre jordbruket. Kommitterade och sakkunniga ha hållit på i över tio års tid, så att frågan är grundligt undersökt, och man får väl antaga, att det resultat, vartill de sakkunniga ha kommit och som Kungl. Maj:t framlagt i form av kungörelseförslag, är så gott som det kan vara. Frågan är av mycket ingripande natur. Den berör såväl bankväsendet som den mindre jordbrukande befolkningens lånebehov. Då förstår jag icke vad som hindrar Kungl. Maj:t från att framlägga ett förslag till lag, som stiftas av Konungen och riksdagen gemensamt och som möjligen kunde innehålla bemyndigande för Kungl. Maj:t att komplettera lagen med förordningar, när så skall vara. Att utskottet kan i en handvändning göra om en kungörelse till lag, det sågo vi i fråga om särskilda utskottet i onsdags kväll, då det gällde kvacksalverilagen. Det var ett kungörelseförslag, som framlagts av Kungl. Maj:t men som utskottet gjorde om till lag och som riksdagen också tog som lag utan att blinka.

Man har sagt i utskottet, att man hade starka sympatier för att göra lagar av kungörelserna och man har erkänt från åtskilliga håll att mina synpunkter voro riktiga. Men någon sade, att om man skulle gå den vägen, skulle man riskera, att hela frågan skulle falla, ty lagrådet hade icke granskat förslaget etc., och så föll mitt förslag. Nu är det väl ej skäl uti att åter väcka det förslaget här i kammaren. Jag skall icke göra det, ty det bleve naturligtvis samma utgång här som i utskottet, i synnerhet som första kammaren har tagit detta förslag och uttalat sig för dessa båda kungörelser. Emellertid har jag ansett mig skyldig att säga min mening, att det bör bära emot ur riksdagssynpunkt att lägga alltför stort bemyndigande och bemyndiganden på flera och flera områden för Kungl. Maj:ts administrativa lagstiftning.

Herr talman! Jag har icke något särskilt yrkande.

Herr Adelsvärd: Herr talman! Jag begärde ordet med

Ang. driftkre-
dit åt idkare
av mindre
jordbruk.
(Forts.)

anledning av vad de två sista talarna anförde. Den ärade representantens på Malmöhusbanken yrkande gick ut på att den lånerätt, som i förslaget fastställts i likhet med vad som skett i Kungl. Maj:ts förslag till 75 kronor, skulle höjas. Såsom skäl för detta anförde han, att han var livligt övertygad om att i många fall komme denna lånerätt att visa sig otillräcklig just för dem, som skulle begagna sig av dessa nya kreditinstitutioner. Det är möjligt, att han har rätt såtillvida, att det ju kan visa sig åtskilliga fall, då vederbörande låntagare väl skulle behöva låna något mer än det högsta möjliga belopp, som lånerätten fastställts till, eller 75 kronor. Jag tror dock icke, att han kan påstå, att så skulle bliva förhållandet med det stora flertalet av låntagarna. Någon erfarenhet från vårt eget land finnes ju icke. Vill man söka bilda sig en övertygelse om denna sak, grundad på befintlig erfarenhet, så tror jag att den bästa erfarenheten är att taga från Finland, där dessa låneinstitutioner länge funnits. Enligt statistiken ha därvarande låntagare icke i medeltal tagit i anspråk så högt lån per man och hektar som dessa föreslagna 75 kronor, och med stöd av den erfarenheten tror jag man tryggt kan stå fast vid det belopp av 75 kronor, som Kungl. Maj:t och utskottet stannat vid. Jag tror för övrigt, att det är ganska angeläget, att, om man börjar med denna nya låneinstitution, man är försiktig och icke går för långt. Det ursprungliga sakkunnigeförslaget stannade vid en lånerätt av 50 kronor per man och hektar. Sedan har Kungl. Maj:t av angivna skäl ansett sig kunna gå till 75 kronor. För min del tror jag, att i detta avseende liksom i många andra, som beröra detta förslag, bör man icke gå för långt till att börja med; sedan kan man tänka sig, att erfarenheten får giva ledning, hur man så småningom skall utveckla bestämmelserna, kanske med avseende å lånerätten och kanske även i flera andra avseenden, där man stannar vid bestämmelser, som äro modifierade på grund av förhållandena och på grund av den viktiga saken, att man måste se till att dessa kreditinstitutioner komma att visa sig vara solida penninginstitut och att icke några finansiella svårigheter för dem redan under de första åren komma att uppstå.

Jag kommer härmed över på den erinran, som gjordes av den siste ärade talaren på Stockholmsbanken. Han fäste sig vid att huvudbestämmelserna avfattats i form av kungörelser och icke i form av utav Konung och riksdag stiftad lag. Huvudskälet varför man enligt min mening bör föredraga formen av kungörelse i detta fall är just, att man icke i någon erfarenhet har haft tillräckligt stöd för en massa av de bestämmelser, som finnas i kungörelserna angivna. Det är klart, att det är vida lättare att få de nödiga ändringar, som erfarenheten framdeles kan giva anledning till, om man bibehåller formen av kungörelse och icke ger det form av lag, som det alltid kommer att bliva mycket större omgångar och svårigheter att ändra än om det

gäller en kungörelse. Jag kan icke finna, att man har någon anledning att befara, att Kungl. Maj:t skall vidtaga förhastade eller för institutionen olämpliga åtgärder, utan enligt min uppfattning kan man lugnt ha förtroende för Kungl. Maj:t i detta fall. Det förhållandet, att denna fråga varit föremål för många års utredningar och utredningar av olika sakkunnige, såsom den föregående ärade talaren antydde, är icke i och för sig något skäl till att det ur alla dessa utredningar framkomna resultatet bör givas karaktär av en av Konung och riksdag stiftad lag. Ett dylikt skäl kan lika väl åberopas till stöd för att man ger det formen av kungörelse.

*Ang. driftkredit
åt idkare
av mindre
jordbruk.
(Forts.)*

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Med herr Adelswärd förenade sig herr *Lindvall*.

Herr *Magnusson* i Skövde: Herr talman! Jag anser för min del den fråga, som vi här hava att handlägga, nämligen frågan om jordbrukskreditens ordnande vara ett av de huvudsakligaste och viktigaste spörsmålen för vårt jordbruk, ja, jag skulle vilja säga, att det är en kardinalfråga för vårt jordbruk att få krediten tillfredsställande ordnad. Jag vet också, att man på många håll — jag har en synnerligen vidsträckt erfarenhet på grund av den speciella verksamhet, som jag har i min hembygd — med synnerligen stor längtan motsett den dag, då verkligen några kraftiga ansatser gjordes för tillgodoseende av jordbrukets kreditbehov. I förbigående vill jag anmärka, att det gäller icke blott att tillgodose vad som här är under riksdagens handläggning, nämligen driftkrediten, utan det behöves också att få fastighetskrediten bättre ordnad än nu. Men på det spörsmålet skall jag givetvis icke ingå.

Emellertid torde det var så, att då nu ett förslag efter lång väntan kommit till riksdagens prövning, så innebär det för flertalet lantbrukare närmast en besvikelse, i det att det gått så som det ofta gör, att förslaget till den grad kringskurits, att jag nästan skulle vilja våga uttala omdömet, att förslaget saknar utvecklingsmöjligheter. Jag vill icke bestrida, att det kan vara nödvändigt eller riktigt att från första början gå fram med nödig varsamhet och försiktighet. Men det kan knappast vara nödvändigt att gå fram med sådan varsamhet och överdriven försiktighet, att man från början omöjliggör den anslutning till kassorna och den utveckling av rörelsen, som är behöfvig, om den inom överskådlig tid skall bli till verkligt gagn och nytta för jordbruket. Ty hur mycket jag än i övrigt kan bli motsagd, kunna vi dock vara ense om, att skola dessa kreditkassor bli till verkligt gagn för jordbruket, så är det nödvändigt, att de bli så lagda, att det stora flertalet jordbrukare finner med sina intressen förenligt att ansluta sig till desamma. Vad som nu bjudes blir emellertid endast ett slag i luften utan reallt underlag och utan verklig välsignelse för jordbruket. Jag tror knappast, att man kan framlägga några riktigt bärande skäl.

Ang. driftkredit
 till åker
 av mindre
 jordbruk.
 (Forts.)

om man påstår, att med den lånebegränsning, som det nuvarande förslaget innebär, eller 75 kronor per hektar, driftkrediten inom vårt jordbruk blir fullt tillgodosedd. Jag vill påpeka, att denna lånerätt är begränsad till varje hektar *odlad* jord, d. v. s. åker. Nu är det så, att våra jordbruk till större delen icke äro så beskafade, att de endast innehålla åker, utan man har därjämte två väsentliga produktiva saker i jordbruket, nämligen äng och betesmark. Det torde utan vidare vara klart, att beträffande de jordbruk, där man har endast tio hektar åker, och de jordbruk, där en väsentlig del av arealen utgöres av äng och betesmark, ställa sig förhållandena väsentligen olika. Och under sådana förhållanden, att man har ett jordbruk om tio hektar åker eller ett jordbruk om lika areal åker plus äng och betesmark, föreligger i det senare fallet större behov av driftkredit än om det bara finnes åker. Nu kan man ju säga, att detta förslag avser icke att hjälpa det förhållandet. Men å andra sidan är det givet, att om från början kreditmöjligheterna tilltoges tillräckligt stora, skulle även ett sådant förhållande som det av mig nyss framhållna bliva tillgodosett. Man måste dessutom medgiva, att jordbrukets intensitet är ganska olika och att det följaktligen kräves större kreditbehov på ett håll än det göres på ett annat och om således på ett håll 75 kronors lånerätt kan vara tillräcklig, så är den å andra sidan otillräcklig på många andra håll.

Jag ber få betona, att brukningsdelarna här i landet till överbvägande del äro så små, att enligt mitt förmenande det icke blir någon uträkning att för den ringa lånemöjlighet, som kreditkassorna enligt förslaget kunna giva, ingå i dessa kassor. Det är givet, att i samma mån man har större areal och större lånerätt, blir uträkningen större att ansluta sig till kassorna. Vår jordbruksstatistik, särskilt då det gäller brukningsdelarna, är tämligen ofullständig och osäker. Såvitt jag kunnat få reda på saken — jag har stött mig dels på uppgifter i Statistisk årsbok och dels i emigrationsutredningens betänkande — finnes i vårt land ett antal av 246,679 smågårdar, som hava högst tio hektar åker. Intill två hektar åker hava 88,571 stycken jordbruk. Den totala arealen för dessa 246,000 jordbruk är icke större än att, om man tager medelsiffran, blir arealen icke fullt 4 hektar per brukningsdel. Detta visar, att vi ha ett ofantligt stort antal smärre brukningsdelar, som hålla sig inom arealen 5—10 hektar eller mindre. Jag skall icke upptaga kammarens tid med att göra beräkningar över huru pass stor lånerätten skulle för dem bliva, men för att följa normen i den motion, jag framburit, så torde det utan vidare vara klart, att en lånerätt till 375 kronor för en brukningsdel av 5 hektar är alldeles otillräcklig. Jag vågar säga, såsom framgår av vad jag i motionen framhållit, att detta proportionsvis är *mera otillräckligt* för småbrukare än för dem, som ha större areal. Och detta torde icke kunna bestridas. Då jag motionsvis framlade mitt förslag, så gjorde jag det icke därför att detta skulle vara det enda saliggörande, det i alla avseenden bästa, men det var ett allvarligt menat uppslag till frågans lösning. Och jag vågar säga, att om

detta förslag har sina brister, så hade det icke varit omöjligt för utskottet att med lite god vilja avhjälpa bristerna och därigenom komma fram till ett bättre förslag än det föreliggande.

Vad beträffar de invändningar, som gjorts mot den graderade skalan, att den skulle lida av svårigheter vid den praktiska tillämpningen, så att enligt det förslag, jag framställt, det skulle bli mindre lånerätt för brukare av större areal i vissa fall än för brukare av mindre areal, så inträffar visserligen detta i ett par fall. Men dessa invändningar äro icke tillräckligt starka för att man därför skulle förkasta hela förslaget. Det är visserligen sant, att enligt mitt förslag skulle den, som ägde 10 hektar, få större lån än den, som ägde 11 hektar, och den, som ägde 15 hektar, få större lån än den, som ägde 16. resp. 17 hektar. Men då vill jag betona, att om mitt förslag utan vidare antoges, så kvarstår dock för dessa ägare av 16 eller 17 hektar möjligheten att ingå i kassorna för endast 15 hektar, och således inträdde icke för dem någon minskning eller reducering av lånerätten. Jag ber också få betona, att när jag föreslagit en lånerätt av 150 kronor för brukare av 1—5 hektar, så har detta icke skett därför, att detta skulle vara det enda riktiga, utan jag har uppfordrat utskottet att göra de modifieringar i denna graderade skala, vilka kunna anses nödiga och nyttiga, och jag tror, att, i fall utskottet bemödat sig därom, detta kunnat komma till ett bättre resultat än som nu är fallet.

Det yttrades förut under debatten — av herr Adelswärd — att det vore nödvändigt att från början göra kassorna solida. Däri vill jag fullständigt instämma, men jag tror det är nödvändigt icke endast att göra dem solida utan även att se till, att man får anslutning till dem, så att även genom anslutningen soliditeten kan tryggas. Det är icke idealet att få en eller annan kassa här och var i landet, utan idealet är att få en organisation, som omspannar hela vårt land och om möjligt alla vårt lands jordbrukare, och detta tror jag icke skall bli fallet, så vida vi icke i en snar framtid vidtaga åtgärder för att komma till högre lånerätt.

Vad beträffar de exempel från Finland, som herr Adelswärd anförde, så vill jag säga, att, om jag icke är felaktigt underrättad, det är erkänt, att vårt jordbruk drives mera intensivt än jordbruket i Finland, och följaktligen är behovet av driftkredit hos oss större. Vidare undrar jag, om man icke här gör en jämförelse mellan mark och kronor. Mark är ett lägre värdebelopp än vår krona, och i själva verket är det dessutom ofta så, att köpvärdet hos den lägre myntenheten är lika stort som köpvärdet hos den större myntenheten, och följaktligen kunna vi icke draga några slutsatser beträffande förhållandena i Finland och här hemma.

I den motion, jag framburit, riktade jag mig icke endast mot de enligt min uppfattning allt för låga lånebeloppen utan också mot den bestämmelsen i förslaget till kungörelse, att dessa lån endast skulle få användas till uppförande av *smärre* ekonomibyggnader. Jag tror för visso, att det kan finnas åtskilliga inom kammaren, som icke personligen gjort den erfarenhet, som jag här kommer att

Ang. driftkredit
åt idkare
av mindre
jordbruk
(Forts.)

Ang. driftkre-
dit åt idkare
av mindre
jordbruk.
(Forts.)

omnämna, men alldeles säkert känna åtskilliga av oss personer, som gjort följande erfarenhet: En person, som befinner sig i tämligen blygsamma ekonomiska omständigheter, intresserar sig för jordbruk, är kunnig och erfaren i jordbruk och vill skaffa sig ett eget sådant. Han befinner sig, som jag nämnde, i små omständigheter, han kanske äger ett eller annat tusental kronor som bidrag till inköp av jordbruk, men i väsentlig mån måste han skuldsätta sig. Sådana äro i de flesta fall förhållandena, man må nu resonera härom hur man vill. Vi kunna icke tänka oss jordbrukarehemman besatta utan att de flesta, som taga dem i besittning, äro skuldsatta. Då gäller det för en sådan person att skaffa sig sitt jordbruk för billigaste pris och på för honom framkomliga villkor. Då inträffar det ofta, att han för billigt pris kan få köpa en egendom med förfallna hus. Han resonerar som så: jag kan ännu några år reda mig med dessa, och jag slipper då undan med en billigare köpskilling; sedan kan jag undan för undan förbättra ekonomin och därigenom även byggnaderna, som höra till gården. Emellertid visar det sig ofta, att det för honom själv personligen, d. v. s. vad hans bostad beträffar, nog kan gå an, även om byggnaderna äro illa underhållna, men kardinalfrågan för lantbruket är dock, att det finnes åtminstone hjälpliga *ekonomihus*. Då ställes han inom kort inför den omständigheten, att han måste bygga om ekonomibyggnaderna. Han har kanske timmer att taga från sin egen mark och även en del av de penningar, som erfordras för byggandet, men han behöver fyllnadslån, och det är detta jag tycker han borde få genom kreditkassorna. Det har varit så många fall, då man under liknande omständigheter kommit och frågat mig om råd och hjälp, och man vet sannerligen icke, huru man då skall råda och hjälpa. Den hjälpsökande säger: det är ett livsvillkor för mig att jag får ekonomihusens förbättrade, varom icke måste jag realisera och gå ifrån alltsammans, och — tillägger han kanske — det som kan bli över räcker väl till biljetten för att resa till Amerika.

Det är sålunda ett mycket stort behov av att få i någon mån billigare kredit än den, som lämnas i bankerna på växlar, ty i bankerna är räntan för hög. Jag tror det är ett viktigt och betydelsefullt avsteg, och ett fullt berättigat avsteg från principen om realkredit för ekonomibyggnaders uppförande, om man genom lånekassorna söker tillgodose det stora behov, som i här berörda fall föreligger. Vill man göra den invändningen, att detta behov bör tillgodoses genom realkredit och växlar, så vill jag säga, att i sistnämnda fall blir lånet på kortare tid, och då kan han ofta ej fullgöra sin låneförbindelse. Någon annan form för krediten än den, som kunde erbjudas genom dessa kassor, finnes för övrigt i de flesta fall icke att få för dessa brukare, därför att realkrediten redan blivit utnyttjad så långt det kunnat ske. Vill man åter göra den invändningen, att en sådan person befinner sig på en sådan ekonomisk bas, att han icke förtjänar hjälpas, då vill jag svara: får han hjälp i tid, så kan han, om han har energi, slå sig igenom. Men det gäller att hjälpa i rätt tid, ty eljest bringas många på fall. Jag skulle

vilja tillägga, att det är nödvändigt att också få någorlunda tillräcklig lånehjälp, ty otillräcklig hjälp är ofta sämre än ingen, då den merendels endast undanskjuter den slutliga katastrofen, som då blott blir större än eljest. Men får en brukare hjälp i rätt tid, så bör han, om det är en duktig karl, kunna reda sig, därom vittnar erfarenheten.

Av dessa skäl beklagar jag, att utskottet icke visat sig mera tillmötesgående. Som frågan ligger, har jag intet yrkande att göra. Jag har endast till protokollet velat ha detta antecknat; kanske kan det i sinom tid bära frukt.

Herr *Johansson* i Brånalt instämde häruti.

Herr *Ekerot*: Herr talman! Den siste ärade talaren hade två påståenden angående de föreslagna jordbrukskassorna, som jag särskilt fäste mig vid. Det ena var i början av anförandet, då han framhöll, att dessa kassor saknade utvecklingsmöjligheter, och det andra påståendet kom i sista delen av anförandet, då han framhöll, att otillräcklig hjälp är mången gång sämre än ingen hjälp. Jag vill framhålla, att beträffande dessa jordbrukskassor och centralkassor har man haft att kryssa mellan två ytterligheter. Å ena sidan har man varit rädd för de konsekvenser, som lösandet av det mindre jordbrukets kreditfråga på det sätt som här föreslagits, kan komma att medföra — man har varit rädd att gå för långt — och å den andra sidan har man ansett, att denna hjälp som lösningen innebär är otillräcklig. Redan då frågan var föremål för överarbetning, framhöll jag, att den lånerätt, som föreslagits, eller 50 kronor per hektar, var något låg. De sakkunniga föreslogo också en höjning till 75 kronor, och detta deras förslag, har utskottet haft att behandla. Det är alldeles givet, att för mindre jordbrukare, för brukare av endast några få hektar odlad jord, vilka driva denna odling intensivt, är kanske lånerätter väl mycket begränsad, men så snart man kommer upp till 10 hektar och därutöver, kan den föreslagna lånerätten anses vara ganska god.

Det förslag, som herr *Magnusson* i Skövde motionsvis framfört, har icke kunnat accepteras därför, att bifall till detsamma skulle rubba hela den kedja, kan man säga, vari det skulle ingå som ett led. Det skulle medföra, att förslaget måste undergå en grundlig omarbetning, men icke endast detta, det skulle också utgöra ett hinder för sakens genomförande, ty de försiktiga skulle säga så här: med en så stor lånerätt det är fråga om, kunna vi icke vara med om denna sak. Enligt min uppfattning innebär *Kungl. Maj:ts* och utskottets förslag en begränsning, som visserligen kan synas vara väl stor, men för landet i stort sett kommer denna lånerätt sannolikt att vara tillräcklig och även för de trakter, där man skulle kunna tänkas mest klaga över begränsningen, nämligen södra Sverige, där jordbruket drivits upp till den största intensitet kommer den föreslagna lånerätten att bli

Ang. driftskredit åt idkare av mindre jordbruk.
(Forts.)

Ang. driftkre-
dit åt idkare
av mindre
jordbruk.
(Forts.)

av värde, även om icke hela behovet av driftkapitalet fyller. Jag har emellertid ansett, att man bör framgå med försiktighet.

Jag är vidare så långt ifrån att vara av samma mening som herr Magnusson i Skövde, då han säger, att dessa lånekassor sakna utvecklingsmöjligheter, att jag tvärtom anser, att sådana utvecklingsmöjligheter förefinnas. De svagheter, som förefinnas sedan frågan förts ut i det praktiska livet, komma säkerligen att avhjälpas genom åtgärder, som kunna vidtagas för att främja rörelsen.

Det är, som jag nämnde, många, som ställa sig misstroga mot denna fråga och som anse, att en lösning av denna fråga skulle verka ogynnsamt i vissa förhållanden och allt för litet gynnsamt i andra. Men låt oss i alla fall göra något och se till, om det finnes möjligheter att arbeta i denna riktning, som föreslagits, och låt oss sedermera hjälpas åt att ändra, där ändring är behöfvig.

Att utskottet icke lyssnat till dem, som ansett, att bestämmelser för lånekassorna icke bort framkomma i form av kungörelser, utan i form av ett lagförslag har varit, att en lag skulle bli va svårare att ändra: det är så många, som skola höras, så många formaliteter, som skola iakttagas när en lag skall ändras. Nu kunna, om så anses erforderligt, bestämmelserna ändras genom att centralkassorna göra framställning därom till Kungl. Maj:t. Kungl. Maj:t kan efter prövning vidtaga den ändring, som befinner vara nödvändig utan att besvara riksdagen.

Jag skall be att i fråga om herr Magnussons siffror få nämna en sak. Herr Magnussons graderade skala leder till mycket egendomliga konsekvenser *beträffande lånerätten*. Den som har 15 hektar skulle efter herr Magnussons förslag, få en lånerätt av 1,750 kronor men den som har 16 hektar skulle få en lånerätt av allenast 1,575 kronor. Det är sålunda icke så lätt att med hans förslag åstadkomma en ökad och rättvis lånerätt utan avsevärda ändringar däri. Jag skall bara be att få, då flera framhållit, att man borde utgå från andra grunder, säga, att de sakkunnige ha varit inne på olika förslag men ej ansett det vara någon möjlighet att utgå från annat än arealen.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till vad utskottet föreslagit.

I detta yttrande instämde herrar *Sundström* och *Osberg*.

Herr Linders: Herr talman, mina herrar! Jag har icke så mycket att tilläga utöver vad herr Nilsson i Tånga redan anfört, och jag kunde kanske gärna ha inskränkt mig till att instämma med honom; jag vill i varje fall nu tillkännagiva, att jag instämmer med honom och har samma uppfattning som han beträffande vikten av att man tager hänsyn till inom landet förefintliga förhållanden, särskilt beträffande lånerätten, så att

de förhoppningar, som nu ställas på lösningen av denna fråga, icke skola komma alltför mycket på skam.

Jag tror, att kanske särskilt i de trakter jag representerar detta förslag till den rörliga jordbrukskreditens ordnande ute i det praktiska livet kommer att bjuda på mycket stora vanskligheter just därför, att utskottet ej har velat vara med om att göra en förändring i det syfte jag i min motion ifrågasatt, nämligen höjande av lånerätten. Det är dock så, att i samma trakter, där man med missmod ser på att man ej har en rimlig lånerätt, där skulle man dock lättast — på grund av den ekonomiska utvecklingen särskilt sådan den har tagit sig uttryck i den myckenhet av ekonomiska föreningar bland lantbrukarna, som där finnas för jordbrukets befrämjande och för jordbruksprodukternas avsättning, och på grund av den därmed följande lättheten att förstå och i praktisk verklighet omsätta hela den form, vari denna jordbrukskredit organiseras — kunna bilda kreditkassor. Men just därför att man bjudit för låg lånerätt, kommer det säkerligen ej att växa upp många lånekassor med mindre lånerätten blir avvägd mera efter behovet.

Herr Nilsson i Tånga har redan motiverat, varför det ställer sig så olika för dessa trakter, men jag vill dessutom påpeka, att i andra trakter ungefär liknande svårigheter möta utav en annan orsak, den nämligen, att då lånerätten beräknas efter den odlade jorden, tages ingen hänsyn till exempelvis de stora betesarealer, som jordbruket i vissa trakter förfogar över. Även där blir sålunda kreditbehovet ofta ganska stort när det gäller anskaffande av inventarier och kreatur och annat, som skulle tillgodoses genom denna kreditform. Därför blir även i sådana fall den föreslagna maximigränsen för snäv.

Nu har det gjorts ett par invändningar av ett par föregående talare, mot vilka jag ber att få göra några erinringar. Herr Ekerot säger, att man, ifall man nu gjorde ett uttalande för lånerättens höjande, därmed skulle påkalla väsentliga förändringar i förslaget i övrigt. Det medges till någon del, och jag har i min motion uttalat, att därest utskottet biträder mitt förslag, utskottet även borde kunna anvisa sättet att göra lämpliga förändringar med hänsyn härtill i andra delar av förslaget. Jag tror dock icke, att man skulle äventyra förslaget på något vis, om andra kammaren gjorde ett uttalande till förmån för en höjd lånerätt, utan tvärtom skulle man därigenom befrämja saken, så att den komme ut i det praktiska livet. Där man har lättast att bilda föreningar, där skall man förstå, att man med en höjd lånerätt har nytta av att begagna sig av denna kreditform, och därigenom skulle man fortare, än som eljest säkerligen skulle komma att äga rum, få ut reformen i praktiken och få en erfarenhet av kassornas verksamhet.

Herr Adelswärd gjorde en invändning mot den motivering, som herr Nilsson i Tånga hade anfört för sitt yrkande. Han nämnde om, att i Finland den lånerätt, som man där hade för

Ang. driftkredit åt idkare av mindre jordbruk.
(Forts.)

Ang. driftkre-
dit åt iåkare
av mindre
jordbruk.
(Forts.)

jordbrukskassorna, icke skulle vara utnyttjad, men jag får lov att säga, att ett sådant exempel icke utan vidare kan användas till jämförelse för oss och vara utslagsgivande i en sådan detaljfråga som denna. Det vore detsamma som att försöka att i ekonomiskt avseende jämställa de kargaste jordbrukstrakterna i vårt land eller Finland med exempelvis Skånes bördiga slätter.

Ja, det kunde varit åtskilligt mycket mer att säga till förman för herr Nilssons i Tånga yrkande. Det är ju i viss mån en moderation av det yrkande, jag har gjort i min motion, men jag anser, att kammarens ledamöter torde till fullo inse vikten utav att förslaget, så riktigt det i stort sett är, också vid omsättande i verkligheten får sådana former, att det blir praktiskt tillämpligt för olika delar av landet, och därför vågar jag, med hopp om att kammaren skall biträda herr Nilssons i Tånga förslag på grund av denna min motivering, yrka bifall till detta förslag.

Häruti instämde herr *Lundström* i Vreten.

Herr Hamilton: Herr talman! Det förslag, som innebäres i herr Nilssons i Tånga reservation och vara yrkande om bifall nu av denne här framstälts, framfördes först av mig inom utskottet. Jag delar den i reservationen uttalade uppfattningen, att lånerätten, 75 kronor per hektar, är alltför begränsad, i synnerhet då man ser på saken ur skånsk synpunkt; ty då man betänker, att blott för skötseln av en hektar sockerbeter åtgår 150 kronor, är det tydligt, att 75 kronor såsom rörelsekapital är väl litet. Men jag nödgades i alla fall gå ifrån min ståndpunkt. Jag gjorde det först därför att den ökade lånerätten skulle medföra en ökad ansvarighet dels för jordbrukarna till jordbrukskassorna och dels för jordbrukskassorna till centralkassan, och det kan innebära den faran, åtminstone till att börja med, att ansvarigheten för jordbrukarna blir för stor. Här har framhållits, att i utlandet lånerätten är vida större, men åtminstone i åtskilliga främmande länder är ansvarigheten obegränsad, vilket för oss icke är tillrädligt.

Jag frångick också min ståndpunkt av klokhetskäl, därför att jag tror, att det är nödvändigt att vinna enighet mellan kamrarna i denna fråga. Jag ber att få fästa herrarnas uppmärksamhet på att vi ha att besluta allenast rörande anslag till jordbrukskassorna och centralkassorna, och vad vi nu diskutera är själva motiveringen. Motiveringen innebär utskottets uttalande rörande ett förslag till kungörelse, som Kungl. Maj:t framdeles har att utfärda och som Kungl. Maj:t kan utfärda, som Kungl. Maj:t finner lämpligt, men antagligen utfärdar med ledning utav utskottets motivering. Om vi nu biträda herr Nilssons i Tånga förslag, så komma kamrarna med olika motiveringar, och det innebär, att i skrivelsen till Kungl. Maj:t motiveringen fullständigt bortfaller. Då har Kungl. Maj:t ingenting att rätta

sig efter med avseende å den blivande kungörelsen. Möjligtvis fattar jordbruksministern sitt beslut med ledning av den debatt, som ägt rum i kamrarna, men då förefaller det mig, att då herr jordbruksministern är här närvarande i dag, man likaväl kan taga motiveringen oförändrad.

Ang driftkredit å idkare av mindre jordbruk.
(Forts.)

Många av de talare, som uppträtt här, ha uttalat som önskemål att få en högre lånerätt för jordbrukarna. Dessa uttalanden hava kommit från Skåne och Västergötland. Det är mycket möjligt, att olika kungörelser kunde utfärdas, en för södra Sverige, innebärande högre lånerätt med större ansvarighet, och en för norra Sverige med mindre ansvarighet och mindre lånerätt. Efter den debatt, som ägt rum i dag, tror jag vi nå samma mål, om vi gå in på utskottets förslag med avseende å motiveringen; och med avseende å det beslut, som nu skall fattas, har ju intet yrkande gjorts annat än om bifall till utskottets förslag.

Jag ber av denna anledning, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag oförändrat.

Herr Nilsson i Tånga: Herr talman! Jag begärde egentligen ordet med anledning av den jämförelse, som herr Adelsvärd gjorde i sitt yttrande mellan förhållandena här och i Finland. Jag kan avstå från att bemöta detta, då herr Magnusson i Skövde och nu sedast herr Linders delvis redan gjort det. Jag kan så väl förstå, att man kan hysa vissa betänkligheter mot att utsträcka lånerätten, då ju lånerätten är förbunden med en viss ansvarighet, uppgående till $1\frac{1}{2}$ gånger lånerätten, men jag skall ändå fästa uppmärksamheten på att bestämmelserna komma ju att bli sådana, att de medge kassorna en viss rörlighet. Det heter ju också i § 8: »Det högsta sammanlagda belopp, intill vilket medlem är berättigad att genom kassan erhålla lån, (medlems *lånerätt*) skall vara i stadgarna bestämt.» Praktiskt taget kommer det sålunda att ställa sig på det sättet, att när en jordbrukskassa skall bildas, det samtidigt skall göras upp stadgar, och i dessa skall stadgas bestämmelser om högsta lånerätt. Som här föreslagits, skulle den ej få överstiga 75 kronor, men ingenting hindrar naturligtvis kassan att fastställa en lägre lånerätt, om förhållandena på orten äro sådana, att detta kan ske. Det kan sålunda icke föreligga minsta fara för att en dylik bestämmelse skulle komma att medföra någon skada utan snarare tvärtom. Kassorna få anpassa sig efter de olika lokala förhållandena. Har man att göra med en ort, där småbruksdriften är mycket intensiv eller jordpriserna mycket höga, är det klokt med en lånerätt på hundra kronor per hektar, medan kanske på en annan ort, där jordbruket är mera extensivt, man kan nöja sig med en lånerätt begränsad till 50 kronor per hektar, och där kommer man naturligtvis också att fastställa den till detta belopp. Någon fara därav kan jag ej inse föreligga.

Det var ett par yttranden som fälldes av herr Magnusson, som jag icke kan underlåta att bemöta. Han nämnde, att hela

Ang. driftkredit
 åt idkare
 av mindre
 jordbruk.
 (Forts.)

detta förslag, när det nu äntligen kommit fram, är en enda stor missräkning, men det är väl ändå att göra sig skyldig till en kolossal överdrift att säga, att detta förslag skulle ligga så, att det är en enda stor missräkning.

Herr Magnusson anmärkte att icke fastighetskrediten ordnades samtidigt; men det måste väl ändå herr Magnusson medgiva, att i fråga om fastighetskreditens ordnande vi ha det bra mycket bättre ställt än i fråga om driftkapitalet. Vi hava här i landet hypoteksbanker, statens egnahemslånerörelse, vi ha våra till 450-talet uppgående sparbanker, som ju kunna sägas på ett i stort sett tillfredsställande sätt tillgodose fastighetskrediten. Att då säga, att även här föreligger ett lika trängande behov, förråder, att man sannerligen icke känner till, var skon klämmer.

Ja, jag skall icke upptaga kammarens tid längre, då ju i huvudsak blivit sagt vad som kan behöva sägas i denna fråga.

Herr Magnusson i Skövde: Herr talman! Beträffande den närmast föregående talarens yttrande ber jag att få rätta ett litet missförstånd. Jag vidrörde praktiskt taget, endast i förbigående fastighetskrediten och påpekade att mycket återstår att göra även härutinnan; så att i det avseendet har den föregående talaren missförstått mig. Snart sagt alla, som yttrat sig här, synas hava varit tillfredsställda med det föreliggande förslaget, men såvitt jag kunnat uppfatta, hava dock alla haft den meningen, att lånerätten är satt för låg; åtminstone har man inte försökt att bestrida detta. Men man har å andra sidan sagt, att vi skola taga denna sak mycket försiktigt och framför allt icke äventyra soliditeten; och från den sidan säger man, som herr Hamilton, att om vi utsträckte lånerätten, så utsträckte vi på samma gång ansvarigheten, vilket för läntagarna vore mindre förmånligt. Ja, det är sant; men vi utsträckte därigenom även på samma gång solidariteten, det kan icke förnekas.

Vidare hava de siffror, som jag framfört i min motion, här varit föremål för granskning. Jag vidrörde i mitt första anförande just dessa siffror och medgav ju, att de icke vore ofelbara. Då herr Ekerot säger, att den ene skulle få låna 1,750 kronor vid 15 hektar, medan den andre vid 16 hektar skulle få endast 1,575 kronor, så kan det nog vara riktigt; men jag vill påpeka — utan att tala om att skalan kunnat ändras och förbättras — att, så vitt jag fattat förslaget, den som äger 16 hektar kan genom att ingå i kassan med blott 15 hektar få låna 1,750 kronor och således nå upp till detta belopp. — Men detta är ju sekundära saker.

Jag begärde ordet närmast med anledning av att det sades — och väl alltid kommer att sägas och, det medger jag, med en viss rätt — att vi skola taga det försiktigt och icke slå för stort på i början, och att vi sedan, när behov visar sig, så småningom skola öka ut lånerätten. Ja, det är en mycket försiktig politik, det erkännes; men jag frågar, om den icke många

gånge är över hövan försiktig. Vi kunna härvidlag draga en icke så värst långt bort liggande parallell. När vi startade vår egna-hemslånerörelse här i landet, voro vi nog så försiktiga och fastställde ett för lågt lånebelopp, men vi hava undan för undan fått lappa på den klädnaden och höja lånebeloppen. Skulle vi nu här vara lika försiktiga, så få vi undan för undan lappa på även denna klädnad och höja lånerätten. Men jag kan dock icke medge, att det är riktigt lämpligt att från början ordna lagstiftningen så, att den oavbrutet behöver lappas. Jag tror, att när vi synas vara ense om, att nu föreslagna lånemaximum är för lågt, det icke varit oklokt, att vi från början gått litet högre och sålunda redan från början gjort förslaget mera fullgånget.

Ang. driftkredit åt idkare av mindre jordbruk.
(Forts.)

Herr Linders: Herr talman! Jag skall blott be att få göra några korta erinringar i anledning av herr Hamiltons nyss gjorda uttalande. Till min glädje fann jag därav, att herr Hamilton i själva verket ställt sig synnerligen välvillig till tanken på en höjning av lånerätten; och då så är förhållandet, förefaller det mig underligt, att man kan komma till det slut, var till herr Hamilton kom, nämligen att söka varna kammaren för att gå litet längre, än utskottet här har föreslagit. Följden skulle bli, säger herr Hamilton, att kamrarna beträffande motiveringen skulle stanna i olika beslut; och därför skulle motiveringen komma att falla bort i skrivelsen till Kungl. Maj:t. Nå, men därav följer naturligtvis, att Kungl. Maj:t, för att få reda på vad kamrarna i själva verket hava velat och varför de hava stannat i olika beslut beträffande motiveringen, måste gå till kamrarnas olika beslut; och för den händelse andra kammaren, som jag hoppas, följer herr Nilsson i Tånga i hans yrkande, då händer det ingenting värre, än att Kungl. Maj:t går till kamrarnas diskussionsprotokoll, och därav finner, att första kammaren har uttalat sig välvilligt i fråga om en ökning av lånerätten och att andra kammaren har positivt gått på ett uttalande för en höjning av lånerätten. Därigenom har ju Kungl. Maj:t i själva verket fått ganska klart besked om att förslaget om höjning av lånerätten är med välvilja behandlat, och klarare besked på det sättet, än om vi nu skulle gå på utskottets förslag. Det som är tryckt är ju ändå tryckt; och därav kan inhämtas vad kamrarna verkligen menat.

Jag vidhåller sålunda, herr talman, fortfarande min anhållan om bifall till herr Nilssons i Tånga yrkande.

Herr Hamilton: Herr talman! Vad än kamrarna besluta beträffande anslag till jordbrukskassor och centralkassor, så därest kamrarna icke äro eniga beträffande motiveringen, bortfaller, som sagt, densamma i skrivelsen till Kungl. Maj:t. Herr statsrådet har emellertid möjlighet att gå till diskussionsprotokollen och

Ang. driftskve-
dit åt idkare
av mindre
jordbruk.

(Forts.)

se efter, vilka uttalanden som gjorts; men det behöver han knappast, ty han har ju själv varit här i dag och följt debatten. Jag ber att få vidhålla mitt yrkande.

Herr Linders: Det är väl ändock mera betydelsefullt, herr talman, ifall kammarens majoritet understryker vad här sagts om höjning av lånerätten, än om detta skall framgå endast av de uttalanden, som vi några stycken enskilda riksdagsmän här var för sig hava gjort.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet Beck-Friis: Herr talman, mina herrar! Givet är, att ett ärende som detta skall med stort intresse debatteras i kammaren. Det är ju under en lång följd av år, som denna fråga stått på dagordningen; och det är till min stora glädje, som jag vågat tillstyrka Kungl. Maj:t att nu framlägga ett definitivt förslag.

Under de många årens utredning hava ju olika principer varit uppe rörande det sätt, på vilket staten skulle kunna understödja en kredit för det mindre jordbrukets drift. Det enklaste hade ju varit, att staten direkt ställt lånemedel till förfogande; men av skäl, som i dessa tider äro så påtagliga, har man måst gå ifrån den tanken; det har för övrigt i länder, där den vägen blivit prövad, visat sig, att utvecklingen av kassorna stannat av, därför att staten icke i erforderlig grad kunnat ställa tillräckliga medel till förfogande. I andra länder har kreditverksamheten fått börja alldeles på frivillighetens väg och utveckla sig, som den kunnat; och först sedan den kommit en bit på väg, har staten tagit hand om den. Tack vare den omständigheten, att i många länder en sådan kredit för det mindre jordbruket fått fasta former, hava de sakkunniga, som arbetat på denna fråga, varit i tillfälle att studera organisationerna och taga det bästa därav från varje land; och därigenom hoppas jag, att det förslag, som nu här föreligger, skall visa sig verkligen vara ett väl avvägt förslag.

Vad själva organisationen angår, är den tagen nästan helt och hållet från Tyskland, där, som herrarna veta, dessa kassor hava fått en alldeles ofantligt stor spridning och numera röra sig med mycket avsevärda belopp. Idén att riksgäldskontoret skulle komma att för centralkassornas stöd deponera ett visst belopp i riksbanken, varigenom dessa centralkassor skulle få lättare att där rediskontera sina växlar, hava vi tagit från Frankrike. Idén att staten direkt skulle lämna organisationsbidrag, som sedan successivt minskas, är däremot ett förslag, som helt och hållet är väckt här hemma; och jag tror, att det är av nöden, därför att med vårt åtminstone på vissa håll glest befolkade land det stödet behöves för att komma fram till målet.

Jag anser därför, att det viktigaste i det förslag, som föreligger, är organisationen. Det har nämligen visat sig, att även där denna kreditrörelse har varit omfattad med stort intresse,

den dock har arbetat sig långsamt fram; och jag tror säkert, att det kommer att åtgå några år, innan vi kunna hoppas att få se någon verklig utveckling på detta område. Men jag hoppas livligt, att arbetet för att få först våra jordbrukskassor och sedan våra centralkassor organiserade måtte komma i gång så fort som möjligt; och mitt hopp är, att sedan väl organisationen är genomförd och verksamheten kommit i gång, dessa kreditkassor successivt skola arbeta sig fram till allt större och större för-måga att verkligen hjälpa våra jordbrukare.

*Ang. driftkre-
dit åt idkare
av mindre
jordbruk.
(Forts.)*

Jag tror, att vi hava funnit en ganska lycklig medelväg, nämligen att varken släppa rörelsen fri och ej heller begränsa den för mycket. I de länder, där den blivit för fri, har det visat sig, att den kommit ut på andra områden, som dragit penningar från jordbruket, att den rent av kommit in på spekulationsområden och därigenom för större eller mindre delar av landet förstört deras jordbrukskassor. På andra håll däremot hava dessa kassor varit så begränsade, att de icke haft någon rätt att röra sig utom den egna kretsen; och där har i stället verksamheter helt och hållet avstannat. Mellan dessa båda gränser har man nu här försökt att finna en medelväg, som jag hoppas måtte vara lyckligt träffad.

Jag kan i detta ögonblick icke underlåta att nämna, att jag vet, att man på många håll är orolig för att våra sparbanker skola bli lidande för dessa jordbrukskassors skull. Jag erkänner, att jag själv har haft mycket stora betänkligheter mot dessa kassor, som faktiskt komma att ställas bredvid våra små sparbanker på landet; men ett studium dels av belgiska förhållanden och dels av våra egna sparbankers ställning har gjort, att jag icke längre är orolig för att dessa jordbrukskassor komma att inverka menligt på våra sparbanker. Jag har just nyss fått svar på en fråga, som jag gjort, varav framgår, att våra fonderade sparbanksmedel nu uppgå till över 1 miljard. Det visar, hur långt denna vår sparbanksrörelse är kommen, och säkert kan icke en nyuppstånden verksamhet rubba den. Men samtidigt tror jag, att jordbrukskassorna, åtminstone så länge de äro självständiga, innan centralkassor överallt hunnit bildas, skola få ett ganska gott stöd i våra sparbanker.

Ja, herr talman, jag vill icke nu gå in på några detaljer, som här blivit så fullständigt diskuterade förut, utan jag vill endast uttala den varma förhoppningen, att herrarna nu måtte antaga det föreliggande förslaget och att, sedan det en gång är av riksdagen antaget, denna reform måtte bli till nytta för det mindre jordbruket och därigenom för vårt land.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Efter av herr talmannen till en början framställd proposition beträffande utskottets hemställan blev berörda hemställan av kammaren bifallen.

Vidare gav herr talmannen beträffande motiveringen till utskottets hemställan propositioner dels på godkännande av utskottets

motivering, dels ock på godkännande av samma motivering med den ändring däri, som under överläggningen föreslagits av herr Nilsson i Tänga; och godkände kammaren utskottets motivering.

Punkten 1:o b) och c); punkterna 2:o) och 3:o).

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 16.

Föredrogos vart efter annat:

sammansatta banko- och jordbruksutskottets utlåtande och memorial:

nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 128 med förslag till ändrad lydelse av § 18 mom. 2 i förordningen den 22 juni 1883 angående en postsparbank för riket; och

nr 3, angående ersättning åt sammansatta banko- och jordbruksutskottets sekreterare och vaktmästare; samt jordbruksutskottets utlåtanden och memorial:

nr 54, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med särskilda bestämmelser beträffande viss samfälld skogsmark inom Kopparbergs län;

nr 55, i anledning av återremiss å punkten 39 under nionde huvudtiteln angående anslag till åtgärder för höjande av det mindre jordbruket; och

nr 56, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning till statens lantbrukskonsulent i England för kursförlust i anledning av kriget.

Utskottens i nämnda utlåtanden och memorial gjorda framställningar blevo av kammaren bifallna.

§ 17.

Ang. överlåtande till Uppsala spårvägsaktiebolag av utgården Graneberg.

Härefter föredrog jordbruksutskottets utlåtande, nr 57, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överlåtande under viss förutsättning till Uppsala spårvägsaktiebolag av den till Ultuna egendom hörande utgården Graneberg i Uppsala län, samt en i ämnet väckt motion; och gav herr talmannen därvid på begäran ordet till

Herr Berg i Staby, som yttrade: Ja, herr talman, mina herrar! Jag skall för det första be att få uttala ett beklagande av att jordbruksutskottet icke kunnat föreslå riksdagen att godkänna den föreliggande regeringspropositionen. Mot det förslag, som innefattas i denna proposition, kunna naturligtvis anmärkningar göras, det kan jag mycket väl tänka mig, men det står också klart för mig, att det torde vara synnerligen svårt — på grund av de många med denna fråga förbundna förhållandena — att för frågans lösning hitta på ett förslag, som ur alla synpunk-

ter kan vara acceptabelt. Det är av denna anledning jag ber att få frambara mitt beklagande. Emellertid vill jag påstå, att under de förhandenvarande förhållandena har Ultunastyrelsen icke kunnat framlägga något bättre förslag än det nu föreliggande.

På samma gång som jag nu uttalar detta beklagande, ber jag emellertid att till utskottet få framföra ett värdsamt tack för den välvilliga behandling, utskottet givit denna fråga. Utskottet tyckes ha till fullo uppskattat de omständigheter, som föranlett, att detta förslag framkommit; utskottet synes ha beaktat den stora nytta, som en spårvägsförbindelse med Uppsala skulle ha för Ultuna lantbruksinstitut. Att denna sak för Ultuna skulle ha en stor betydelse, det står också alldeles klart för mig, och jag vill bara anföra en omständighet, som jag tycker tydligt pekar på att något i denna riktning bör göras.

Vi ha nu, tack vare riksdagens rikliga anslag, fått synnerligen goda undervisningslokaler vid Ultuna, men vi ha icke utrymme att där taga emot de elever som anmäla sig till inträde. Av de cirka 70 å 80 sökande, som årligen anmäla sig, kunna vi blott taga emot 20. Det har då synts styrelsen ligga mycket nära till hands att råda bot för dessa förhållanden genom att söka åstadkomma en förbindelse med Uppsala.

Det är emellertid kanske icke så mycket vad jag nu sagt, som föranlett mig att begära ordet, utan snarare de anmärkningar, som i utskottet framkommit mot det sätt, varpå denna fråga blivit utredd. Då dessa anmärkningar nog i första hand måste riktas mot mig, har jag velat begagna detta tillfälle för att lämna några förklaringar.

När frågan om spårvägsanläggning till Uppsala var uppe till förberedande behandling i Ultunastyrelsen, uppdrogs åt förvaltaren vid Ultuna och mig att komma in med yttrande angående densamma, d. v. s. utreda frågan ur jordbrukssynpunkt och således bestämma värdet på Graneberg, samt uttala oss om, i vad mån den omständigheten, att Graneberg skildes från Ultunas jordbruk, kunde inverka på driften av detta jordbruk i övrigt. När vi skulle värdesätta egendomen, togo vi naturligen i första hand reda på arealen. Den finnes uppgiven i de årliga redogörelserna för Ultuna, och ingen av oss tänkte på att dessa uppgifter icke skulle i allo vara fullt tillförlitliga. För min del får jag säga, att det var en särskild omständighet, som bidrog till att jag icke kom att tänka mig för i det hänseendet. Jag visste nämligen, att Granebergs egendom under de år, som gått, ideligen uppmäts av elever vid Ultuna, och själv har jag, när jag var elev vid Ultuna, för 20, 30 år sedan, jämte kamrater mätt upp egendomen, som sålunda kanske årligen blivit uppmätt av flera grupper elever. Under sådana förhållanden torde det vara rätt förklarligt, att jag i första hand icke kom att tänka på annat än att de uppgifter, som funnos i årsredogörelsen för Ultuna angående storleken av Graneberg, skulle vara fullt tillförlitliga.

Ang. överlä-
tande till
Uppsala spår-
vägsaktiebolag
av utgården
Graneberg.
(Forts.)

När jag sedan skulle taga reda på skogstillgången, fann jag, att några tillförlitliga uppgifter härom icke stodo att få. Förvaltaren och jag styrde då genast om en uppräknig av skogen, och denna verkställdes av kronojägaren Schubert. Med ledning av de uppgifter, vi sålunda hade, satte vi upp ett värde på Granebergs egendom. Detta värde bestämde vi naturligtvis ur jordbrukssynpunkt. Vi kunde icke lägga någon annan synpunkt på saken, utan det gällde för oss att bestämma, vilket värde Graneberg ägde för Ultuna; någon hänsyn till tomtvärdet kunde vi sålunda icke taga. Med avseende på det inflytande, som Granebergs fränkskiljande möjligen kunde ha på jordbruksdriften, uttalade vi oss i huvudsak så, att Ultuna väl kunde lämna ifrån sig något åkerjord, men däremot icke borde lämna ifrån sig den skogstillgång, Ultuna nu hade och som just var belägen på Granebergs egendom.

När frågan sedan kom inför styrelsen, godkändes i huvudsak vår värdering, d. v. s. styrelsen lät utföra en kontrollberäkning av skogstillgången, en beräkning, som utfördes av jägmästare. Jag ber emellertid få fästa uppmärksamheten på att virkesmassorna i båda beräkningarna stämma synnerligen väl överens. Att sedan de båda personer, som värderade, satte något olika pris på de olika virkesmassorna, torde icke vara av någon vidare betydelse. I alla händelser kunde man naturligtvis icke tänka sig att få ett fixt pris på denna virkesmassa, när det icke var frågan om att vid det tillfället försälja den; man kunde alltså icke infordra något anbud.

Beträffande vår uppfattning angående betydelsen för Ultuna att släppa ifrån sig skogstillgången ansåg styrelsen, att den synpunkt, som vi anlagt på frågan, var av mindre betydelse. Detta föranledde, att jag i en reservation till styrelsens protokoll uttalade min särskilda mening.

Sedan då frågan hade avancerat vidare, fick jag, några dagar innan den kungl. propositionen lämnades in till riksdagen, ett meddelande från förvaltaren, i vilket han omtalade, att han funnit, att den areal, som nu var uppgiven på Graneberg, icke stämde med arealen på en äldre karta. Jag frågade genast, vad detta innebure, och han svarade, att det skilde på några tunnland skogsmark. Jag ansåg emellertid detta vara av mindre betydelse. Sedan propositionen var avlämnad, fick jag återigen ett samtal med förvaltaren om detta förhållande och fick då veta, att den karta, från vilken arealen på skogen var tagen, icke var en officiell karta, utan en skogskarta, som således icke kunde tillmätas vitsord. Med anledning härav föreslog jag genast att låta verkställa en uppmätning av Graneberg. Styrelsen godkände detta mitt förslag, och en uppmätning gjordes. Resultatet av denna uppmätning blev färdigt, först sedan utskottet upptagit frågan till behandling, men utskottet sattes så fort som möjligt i tillfälle att taga del av den nya uppmätningen.

Jag har velat lämna dessa upplysningar, för att de må utgöra en förklaring i anledning av de anmärkningar, som i utskottets betänkande blivit gjorda mot vissa punkter av utredningen i den föreliggande frågan.

Jag har naturligtvis under förhandenvarande förhållanden intet yrkande att göra, utan vill endast uttala den förhoppningen, att saken måtte ånyo komma under omprövning och att denna prövning då måtte leda till att förslaget må kunna förverkligas.

*Ang. övertä-
tande till
Uppsala spår-
vägsaktiebolag
av utgården
Graneberg.
(Forts.)*

Vidare anfördes ej. Kammaren biföll utskottets hemställan.

§ 18.

Slutligen upptogs till behandling jordbruksutskottets utlåtande, nr 58, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa kronoegendomar och upplåtande av lägenheter från sådana egendomar.

*Ang. försälj-
ning av vissa
kronoegendo-
mar m. m.*

I en till riksdagen den 30 mars 1915 avlåten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 169, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att i de i berörda protokoll närmare angivna, under 18 särskilda punkter upptagna ärenden medgiva försäljning av kronoegendomar eller upplåtande av lägenheter från dylika egendomar.

Uti *punkten 1* av förevarande proposition hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen medgiva,

dels att tre med litt. A, B och C betecknade lägenheter finge var för sig med i statsrådsprotokollet angivet område med tillägg beträffande litt. B av väg enligt domänstyrelsens förslag från förra militiebostället 1 $\frac{1}{2}$ mantal Säby nr 1 i Dalby socken av Uppsala län upplåtas enligt kungörelsen den 17 oktober 1913 angående grunder för upplåtande av egnahemslägenheter från vissa kronoegendomar samt med rätt för innehavare av lägenheten litt. C till utfartsväg över stamhemmanets ägor på sätt vederbörande uppskattningsmän föreslagit, mot skyldighet att ensam bestrida vägens underhåll;

dels ock att egendomen i övrigt finge försäljas å offentlig auktion under de i brevet den 29 maj 1874 stadgade villkor.

Utskottet hemställde,

a) att riksdagen måtte medgiva att ovanberörda med litt. A, B och C — — — — underhåll; samt

b) att Kungl. Maj:ts förevarande framställning, i vad den avsåge försäljning av egendomen i övrigt, icke måtte vinna riksdagens bifall.

Mot utskottets hemställan hade herrar *E. A. Lindblad* och *Hamilton* reserverat sig.

Ang. försälj-
ning av vissa
kronoegendom-
mar m. m.
(Forts.)

Utskottets hemställan föredrogs, varefter

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet Beck-Friis anförde: Herr talman, mina herrar! I detta fall har jordbruksutskottet icke ansett sig kunna tillstyrka bifall till hela Kungl. Maj:ts förslag, utan hemställt, att huvudgården fortfarande skall behållas i kronans ägo. Jag ber att få meddela, att jag anser, dels att det blir svårt att ha denna egendom utan all tillgång till skog och dels att egendomen i det skick, vari byggnaderna befinna sig, kommer att ställa sig rätt dyr för kronan att bibehålla. Det är detta, som är anledningen till att jag ansett, att Kungl. Maj:ts borde föreslå riksdagen att sälja gården i sin helhet.

Jag kan dock icke neka till att det förslag, vartill utskottet kommit, till en viss grad gläder mig, därför att det är en synnerligen hyggelig man, som är arrendator på detta ställe. Han har suttit där i femton år och sköter gården väl. Han har gång på gång begärt, att egendomen icke måtte försälas, utan att han måtte få bli kvar där och behålla sitt arrende. Så som jag förmodar, att riksdagens beslut kommer att bli, torde således hans varma önskan i detta fall komma att gå i uppfyllelse, och jag skall med glädje underrätta honom därom. — Jag kan dock icke underlåta att betona, att med det arrende, 800 kronor, som utgöres från denna gård, och med den nybyggnad, som där måste ske, hade det för staten varit fördelaktigare, om gården i sin helhet fått säljas.

Härpå yttrade

Herr Linders: Herr talman! Jag vill endast påpeka den omständigheten, att det här icke varit fråga om att skapa några egnahem på gården, och det är detta, som gjort, att utskottet yrkat avslag på den kungl. propositionen, i vad den avser huvudgården.

Här fanns en arrendator, som fortfarande ville sitta kvar, och ett beslut i enlighet med Kungl. Maj:ts framställning hade enligt hans egen försäkran endast varit att driva bort honom till förmån för en annan. Och då det enligt uppskattningsmännens mening och för övrigt enligt allas mening, som varit hörda i ärendet, icke vore lämpligt att uppdelade gården i egnahemslotter, så kunde ju detta förslag endast avse att sälja gården till en enda person.

Under sådana förhållanden förefaller mig den synpunkt, som jordbruksutskottet lagt på denna fråga, vara alldeles riktig, och jag ber därför att få yrka bifall till utskottets förslag.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

Vad utskottet hemställt i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar i *punkterna 2—8* av förevarande proposition bifölls av kammaren.

I överensstämmelse med Kungl. Maj:ts i *punkten 9* av ovanberörda proposition därom gjorda framställning hemställde utskottet

att riksdagen måtte medgiva, att sedan förra militiebostället i mantal Röan nr 1 i Jämshögs socken av Blekinge län blivit delat i tolv lotter i huvudsaklig överensstämmelse med ett av domänstyrelsen framlagt förslag,

Ang. försäljning av vissa kronoegendomar m. m.

(Forts.)

dels lotterna litt. A + C och litt. D + G finge var för sig försäljas å offentlig auktion under de i brevet den 29 maj 1874 stadgade villkor;

dels ock övriga lotter finge var för sig från egendomen upplåtas enligt kungörelsen den 17 oktober 1913 angående grunder för upplåtande av egnahemslägenheter från vissa kronoegendomar.

Häremot hade reservationer avgivits:

av herr *Holmquist, Linders, greve A. H:son Wachtmeister, Ingeström och Hage*, vilka yrkat, att förslaget beträffande försäljning av lotterna litt. A + C och litt. D + G icke måtte bifallas; samt

av herr *Hamilton*.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde

Herr *Linders*: Herr talman, mina herrar! Vid denna punkt har jag tillsammans med några andra av utskottets ledamöter reserverat mig och yrkat, att Kungl. Maj:t förslag endast måte bifallas beträffande upplåtelsen av de tio lägenheter, som Kungl. Maj:t föreslagit att upplåta enligt 1913 års kungörelse, men däremot avslås beträffande de två andra områdena, nämligen dels huvudgården och dels ett annat större område, som enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle försäljas på offentlig auktion.

Jag skall inte bli alltför långrandig, utan endast helt kort omnämna de huvudsynpunkter, som varit avgörande för oss, då vi avgivit denna reservation.

Vid behandlingen av ärendet hade länsstyrelsen i Blekinge län hemställt om bifall till uppskattningsmännens förslag till uppdelning och försäljning av de omnämnda tio lägenheterna. Däremot ansåg Konungens befallningshavande, att lotterna litt. A + C och D + G borde på grund av sin storlek och de dem åsatta värdena bibehållas i kronans ägo och utarrenderas. Uppskattningsmännen hade redan omnämnt, att den lott, som skulle vara huvudgården, nämligen D + G, vore försedd med goda åbyggnader, vilket ju i vanliga fall brukar åberopas såsom ett argument för att egendomen fortfarande bör bibehållas i kronans ägo. Nu ha däremot uppskattningsmännen använt detta förhållande på det sättet, att de sagt, att det vore fördelaktigt att sälja egendomen, ty just genom denna uppdelning passade byggnaderna mera till den areal, som skulle bli tilldelad den blivande innehavaren av åbyggnaderna. Det skälet bortfaller ju redan genom att man avsöndrar de tio lägenheterna och försäljer dem. Också ha uppskattningsmännen förvissat sig om att förutom de två lägenheterna M och N, som äro bebyggda med in-

Ang. försäljning av vissa kronoegendomar m. m.

(Forts.)

nehavarna tillhöriga hus finnas även mindre bemedlade egnahemspekulanter på de åtta övriga lägenheterna. Uppskattningsmännen hava även omförmålt, att de hade en spekulant på lotten litt. A + C, ett jämförelsevis stort område om 37 hektar med ett saluvärde av 11,900 kronor, varav 6,665 kronor belöpte sig på den skog, som skulle tillhöra denna lägenhet, d. v. s. mera än hälften av egendomens värde. Emellertid framhålla uppskattningsmännen, att den spekulant, som fanns beträffande lotten litt. A + C, förklarat sig villig köpa denna endast under förutsättning att kronan själv disponerade skogen å denna lott.

Överjägmästaren hänvisar till att lotten D + G hade en skogsareal, som visserligen var mindre än den areal, som skulle tilldelas lotten A + C, men dock var lämplig att bibehållas i kronans ägo, och det var huvudsakligen på grund därav som Konungens befallningshavande hade avstyrkt försäljning beträffande dessa två områden.

Domänstyrelsen har i sitt utlåtande tillstyrkt uppskattningsmännens förslag under hänvisning till att, som styrelsen säger, »ägotlotterna vore ensamt belägna för sig utan gemensamhet med annan kronans skogsmark, med vilken de kunde förenas». Men överjägmästaren och Konungens befallningshavande hava givetvis ett betydligt klarare begrepp om lämpligheten av att på grund av läget skogen här bibehålles i kronans ägo. Just i Blekinge län, som har synnerligen få kronoparker, är det väl av vikt att få bibehålla det som verkligen finnes och hellre utöka detta med något mera genom inköp än sälja vad som lämpligen bör bibehållas.

Man finner vid behandlingen av ärendet, att uppskattningsmännen ha på tal om det lämpliga sättet att försälja eller avyttra egendomen också haft till behandling ett av tre hemmansägare i trakten gjort erbjudande att övertaga en del av den mark, som skulle tilldelas huvudgården. Gentemot detta erbjudande ha emellertid uppskattningsmännen förklarat, att en upplåtelse till dessa tre hemmansägare icke kan av dem tillstyrkas, därför att det skulle vara liktydigt med att utlämna skogen till avverkning på ett sätt, som enligt uppskattningsmännens mening icke vore lämpligt. Men detta hindrar icke uppskattningsmännen att, i likhet med vad Kungl. Maj:t nu hemställt, föreslå, att dessa ägotlotter med åtföljande skog skola utbudas på offentlig auktion.

Detta sammanställt med vad jag nyss nämnt, att den spekulant, som förefanns på lotten A + C endast önskade köpa den, under förutsättning att kronan bibehöll skogen, och sammanställt med vad jag också påpekat om lämpligheten att bibehålla skogsområdet i statens ägo i ett på kronoparker så fattigt län som Blekinge, och då härtill dessutom kommer det förhållandet, att domänstyrelsens uppgift, att denna skogsegendom skulle ligga så lånet avlägsen och vitt skild från annan kronopark, icke är så till fullo överensstämmande med verkligheten, eftersom den största kronoparken i Blekinge ligger på ungefär en mils avstånd från detta område, allt detta visar enligt min mening, att alla skäl tala för den uppfattning, som

reservanterna ha hävdat här i denna punkt, och jag vill sålunda yrka bifall till reservanternas hemställan.

Ang. försäljning av vissa kronoegendomar m. m.

(Forts.)

Men innan jag slutar, vill jag påpeka, att jag i sista stund fick en smula betänklighet mot att utan vidare avgöra frågan på detta sätt, därför att man skulle kunna tänka sig, att de 8 lägenheterna, som äro nya lägenheter och icke förut varit bebyggda, blivit tilldelade en liten smula skog vardera och att detta möjligen icke skulle ingripa vid gränsregleringen så synnerligen lämpligt i fråga om en eventuellt i statens ägo bibehållen skogsmark.

Då ärendet behandlades i plenum, funnos icke akten och kartorna tillgängliga för utskottets ledamöter, och då jag i går sökte få reda på handlingarna för att förvissa mig om att man icke löpte någon fara med avseende på avgränsningen mellan de olika ägdområdena genom ett bifall till reservanternas hemställan, så gavs mig den upplysningen, att kungl. domänstyrelsen skickat ned kartan jämte handlingarna till Blekinge i och för en särskild förrättning — av vad art denna förrättning var, vet jag icke. Nog är det ganska egendomligt, att man icke skall ha tillgång till vederbörliga handlingar, under det riksdagen behandlar, ett ärende och till dess beslut är fattat.

Emellertid, såvitt jag vill minnas från avdelningens behandling av ärendet, förefinnas icke sådana betänkligheter med avseende på gränsregleringen, och därför ber jag, herr talman, att få yrka bifall till vad reservanterna här hemställt, det vill säga bifall till Kungl. Maj:ts proposition i vad den avser de lägenheter, som skulle upplåtas enligt 1913 års kungörelse, men avslag på Kungl. Maj:ts framställning beträffande de två ägdområden, som skulle försälas enligt 1874 års kungörelse eller på offentlig auktion.

Herr Hamilton: Vid behandling av avdelningens förslag i föreliggande ärende inom utskottet hade jag den uppfattningen, att de av avdelningens ledamöter, som ansågo, att det icke vore lämpligt att försälja huvudgården till den egendom Röan, varom det här är fråga, hade rätt. Handlingarna funnos ej tillgängliga, men vi erhöilo den upplysningen av en ledamot från Blekinge, att skogen till egendomen låg i närheten av en större kronopark, och under sådana förhållanden föreföll det mig riktigast att förena denna skogsmark med kronoparken. Jag avgav därför en reservation utan angivet syfte för att närmare utreda frågan, innan den kom inför kammaren, ty jag ansåg icke, att tiden medgav, att frågan bordlades. Sedermera har landshövdingen i Blekinge län, som var en av reservanterna, upplyst om att den till egendomen hörande skogen eller rättare sagt hela egendomen ligger ganska långt avlägsen från kronoparken, varföre det vore förenat med särskilda kostnader att sköta egendomen samtidigt med kronoparken samt vidare att skogsmarken är av dålig beskaffenhet, vadan staten skulle kunna köpa vida bättre mark på annat håll.

Under sådana förhållanden finnes icke någon anledning för

Ang. försälj- mig annat än att biträda utskottets förslag, till vilket jag ber att
ning av vissa få yrka bifall.
kronoegendomar m. m.

(Forts.)

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på bifall till samma hemställan med den ändring däri, som föreslagits av herr Holmquist m. fl. i den av dem avgivna reservationen; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Votering begärdes likväl av herr Linders, i anledning varav nu uppsattes, justerades och anslogs följande omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets i förevarande utlåtande nr 58 upptagna hemställan i anledning av Kungl. Maj:ts framställning under punkten 9:o) i den i ämnet avgivna propositionen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan med den ändring, som föreslagits av herr Holmquist m. fl. i den av dem avgivna reservationen.

Voteringen utvisade 93 ja mot 80 nej, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan oförändrad.

Utskottets hemställanden i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar under *punkterna 10—15* blevo härfpå av kammaren bifallna.

I *punkten 16* hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen medgiva, dels att lägenheten Arnästorpet med Grundmyren finge med i statsrådsprotokollet angivet område från förra häradshövdingbostället 1 mantal Arnäs nr 1 i Borgviks socken av Värmlands län upplåtas enligt kungörelsen den 17 oktober 1913 angående grunder för upplåtande av egnahemslägenheter från vissa kronoegendomar med rätt till utfartsväg över stamhemmanets ägor;

dels ock att ej mindre återstoden av nämnda kronoegendom 1 mantal Arnäs nr 1 med förbehåll om nyssnämnda vägrätt än även det därtill hörande $\frac{1}{36}$ mantal Gullsjö nr 2 i Grums socken av Värmlands län finge var för sig försäljas å offentlig auktion under de i brevet den 29 maj 1874 stadgade villkor.

Utskottet hemställde,

a) att riksdagen måtte medgiva, att lägenheten — — — — — ägor; samt

b) att Kungl. Maj:ts ifrågavarande framställning i vad den avsåge försäljning av egendomen i övrigt icke måtte av riksdagen bifallas.

Ang. försäljning av vissa kronoegendomar m. m.

(Forts.)

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid yttrade

Chefen för jordbruksdepartementet herr statsrådet Beck-Friis: Här är åter en punkt, där utskottet icke biträtt Kungl. Maj:ts proposition. Jag ber emellertid få meddela, att såvitt jag kan bedöma, det här gäller en sådan gård, som icke med fördel kan förvaltas för statens räkning. Den ligger ensligt, huvudgården ger ett dåligt arrende, under det den tack vare den lilla skog, som finnes, faktiskt representerar ett rätt så vackert kapitalvärde. Ser man frågan ur statens synpunkt, måste man säga, att en dylik gård icke kan förvaltas annat än med förlust för staten. Under sådana förhållanden har jag ansett, att det vore klokare att sälja den, då den icke hänger samman med någon annan egendom eller någon kronopark, som den på något sätt kan läggas till. Det är anledningen, varför Kungl. Maj:t i detta fall begärt, att hela egendomen skulle säljas. Tyvärr är det så i Värmland, att många av de där befintliga kronoarrendena gå med förlust. Vad orsaken därtill kan vara, vet jag icke. Jag kan emellertid icke finna, att, när en gård ligger alldeles fränskild all annan statsfastighet och arrendet, som kan erhållas, knappt täcker omkostnaderna, staten kan ha någon fördel av att behålla densamma.

Herr Linders: Herr statsrådet förklarade, att det här var fråga om en egendom, som icke med fördel kan förvaltas av staten. Jag skulle vilja säga, att utskottet sett saken från den synpunkten, att den här egendomen hör till dem, som icke med fördel kunna upplåtas för egna hem, på sätt Kungl. Maj:t föreslagit. Utskottet har hemställt om bifall till Kungl. Maj:ts förslag beträffande upplåtande av den del, som avser att skapa ett verkligt eget hem. Men skulle Kungl. Maj:ts förslag ha bifallits, så hade säkerligen även dettas bestånd äventyrats. Ty runt omkring denna egendom, som till huvudsaklig del består av skogsmark, ligga industriområden, bolagsskogar och bolagsmark. Och följden av att upplåta en sådan egendom som denna hade naturligtvis varit, att, trots från statens sida tagits initiativ till utredning rörande bolags jordförvärv bl. a. även i dessa trakter, staten utan tvivel ytterligare en egendom i bolagens händer, och därigenom hade den möjlighet, som nu föreligger enligt utskottets förslag, att skapa ett eget hem på det mindre område, som utskottet tillstyrkt, även gått om intet.

Vad beträffar den synpunkt, som framkastats, att gården skulle ligga avskild från andra statens skogar, så är det visserligen sant, att så är förhållandet. Men intill ligger en större skog, som tillhör den ecklesiastiska staten, en boställsskog, var-

Ang. försälj-
ning av vissa
kronoegendom-
mar m. m.
(Forts.)

över tillsyn skall utövas av statens tjänstemän. Under sådana förhållanden anser jag icke, att man bör låta den invändningen inverka på sig. Dessutom är ju förhållandet här det, att den nuvarande arrendatorn, som suttit där, är villig att ånyo åtaga sig att arrendera gården.

Under sådana förhållanden föreligger enligt min mening icke något skäl att bifalla Kungl. Maj:ts förslag, och skall jag därför be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Vidare anfördes ej. Kammaren biföll utskottets hemställan.

Slutligen föredrogs utskottets framställningar i anledning av Kungl. Maj:ts förslag i *punkterna 17 och 18* av förevarande proposition; och blevo desamma av kammaren bifallna.

§ 19.

Föredrogs och hänvisades till lagutskottet Kungl. Maj:ts här ovan i § 2 omförmälda proposition nr 200.

§ 20.

Till bordläggning anmäldes:

statsutskottets utlåtanden:

nr 91, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående särskild ersättning till vissa flottan tilldelade värnpliktiga under mobiliseringstjänstgöring;

nr 92, i anledning av väckt motion om särskild ersättning till vissa för undergående av reservbefälsutbildning inkallade värnpliktiga;

nr 93, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt utgivande av en ny upplaga av handboken Sveriges land och folk;

nr 94, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till främjande av nykterhet och motarbetande av dryckenskapsens följder jämte en i ämnet väckt motion; och

nr 95, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anordnande av elektrisk belysning och drivkraft vid statens vårdanstalt för alkoholister å Venngarn m. m.;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utvidgning av riksdagens bibliotek till centralt förvaltningsbibliotek;

nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse av § 3 i reglementariska föreskrifter för riksdagen; och

nr 38, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 2 § i lagen den 12 maj 1897 med vissa bestämmelser om riksbankens sedelutgivningsrätt, så ock angående

forum för riksbanken, till lag om ändrad lydelse av 3 och 6 §§ i lagen för Sveriges riksbank den 12 maj 1897 samt till lag angående rätt för Konungen att i vissa fall medgiva riksbanken viss ökad sedelutgivningsrätt;

lagutskottets utlåtanden:

nr 36, i anledning av väckt motion om ändrad lagstiftning rörande bevisning inför rätta; och

nr 41, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om eftergift vid krig eller krigsfara från vissa bestämmelser om arbetstid för minderåriga och kvinnor; samt

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 60, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående utsyning å viss skog inom Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker med flera områden ävensom tre i ämnet väckta motioner;

nr 61, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om förekommande av överdriven avverkning å ungskog inom de delar av Västerbottens och Norrbottens län, som ej höra till lappmarken, ävensom en i ämnet väckt motion;

nr 62, i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner nr 6 angående driftkostnader under år 1916 för statens domäner och nr 71 angående avlöningsstat för skogsstatens ordinarie personal m. m., ävensom två med anledning av sistnämnda proposition väckta motioner;

nr 64, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående vidtagande av åtgärder för skyddande av de på rekognitionshemman och under bruk skatteköpta hemman befintliga och förutvarande åbors och lägenhetsinnehavares rättigheter m. m.;

nr 65, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande av odlingslägenheter m. m. i trakterna ovan odlingsgränsen i Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker; och

nr 66, i anledning av väckta motioner om skrivelse till Kungl. Maj:t angående överarbetning och revision av vattenrätts- och dikningslagstiftningskommittéernas förslag m. m.

§ 21.

Justerades protokollsutdrag.

§ 22.

På hemställen av herr talmannen, som meddelade, att om tiden för valen överläggning ägt rum med första kammarens talman, beslöt kammaren att tisdagen den 18 innevarande maj företaga val av dels tjugufyra valmän för utseende av riksdagens justitieombudsman och hans efterträdare samt riksdagens militieombudsman och hans efterträdare, dels ock sex suppleanter för dessa valmän.

§ 23.

Ledighet från riksdagsgörömlen beviljades:

herr *Edén* under 2 dagar fr. o. m. den 16 maj,
» *Olofsson* i Åvik » 2 » » 17 »
» *Larsson* i Säby » den 18 maj,
» *Westerstöm* » » 17 » och
» *Beckman* » » 18 »

Härefter åtskildes kammarens ledamöter kl. 4,41 e. m.

In fidem
Per Cronvall.